

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ALİ MƏHKƏMƏSİNİN BÜLLETENİ

2021
№ 1

Baş redaktor:
R.Y.Rzayev

Baş redaktorun
müavinləri:
Ç.İ.Əsgərov
Ş.Y.Yusifov

Redaksiya heyəti:
H.Q.Nəsimov
S.F.Hacıyev
X.S.Məmmədov
K.N.Abiyeva
Z.M.Quliyev
E.R.Vəliyeva
B.M.Məmmədli

Məsul katib:
A.M.Məmmədli

Redaksiyanın ünvanı:

Az 1025, Bakı şəhəri,
Xətai rayonu,
Yusif Səfərov küç.26
1193-cü məhəllə
Tel: 493-18-37
Faks: 493-18-37

www.supremecourt.gov.az

MÜNDƏRİCAT

PLENUM

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun iclası keçirilmişdir.....2

MÜLKİ, İNZİBATI VƏ KOMMERSİYA İŞLƏRİ ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN

Hüquqi şəxs adından çıxış edən, o cümlədən hüquqi şəxsin idarəetmə orqanlarında təmsil olunan şəxsin həmin hüquqi şəxslə eyni sahədə fəaliyyət göstərən başqa şirkət vasitəsilə rəqabətdə olması qadağandır.....7
Hər dəfə ayrı-ayrılıqda borc kimi verilmiş pulun məbəği üç min manatdan az olduqda borc verənlə borc alan arasında yazılı müqavilənin bağlanması tələb olunmur.....11
Uzun illər ərzində fasiləsiz olaraq eyni müəssisədə işləmiş işçi ilə sınaq müddəti müəyyən edilməklə müddətli müqavilənin bağlanması əmək qanunvericiliyin tələblərinə uyğun hesab edilə bilməz.....12
Dövlət qulluğu vəzifəsindən azad edilmiş dövlət qulluqçusunun pensiya yaşına çatması, əlilliyi və ya sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu ilə bağlı olmadığı hallarda, keçmiş dövlət qulluqçusu ona "Dövlət qulluğu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 23.3-cü maddəsində və "Sosial müavinətlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 7.0.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müavinətin təyin edilməsini tələb edə bilməz.....14

CINAYƏT İŞLƏRİ ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 299.9.1-ci maddəsinə əsasən təqsirləndirilən şəxs məhkəməyə gəlməkdən təkrarən imtina etdiyi və ya boyun qaçdığı halda məhkəmənin hazırlıq iclası təqsirləndirilən şəxsin iştirakı olmadan aparıla bilər və belə hal onun müdafiə hüququnun pozulmasına dəlalət etmir.....17
İşin halları buna əsas verdikdə, məhkəmələr Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 66.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq iki və ya daha çox yalnız az ağır və ya böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər törətmiş şəxsə cinayətlərin məcmusu üzrə qəti cəzanın az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhəmət etmək yolu ilə təyin edilməsinə üstünlük verməlidirlər.....20
Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 302.1.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xüsusi ittiham qaydasında "şikayət əsassız olduqda və şikayət vermiş şəxsin dəlillərini əks etdirən sübutları əks etdirmədikdə" müddəası xüsusi ittihamçının gətirdiyi sübutlarının tədqiq edilməsi və yaxud birbaşa qiymətləndirilməsi yolu ilə şikayətin əsassız olması barədə nəticənin çıxarılmasını ehtiva etmir.....25
Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin iki və ya daha çox maddəsi ilə təqsirli bilinərək cinayətlərin məcmusu üzrə, yəni cəzaları tamamilə və qismən toplamaq yolu ilə müvafiq qəti cəzaya məhkum olunmuş şəxsə onun təqsirli bildiyi bir və ya bir neçə maddə ilə apellyasiya, kassasiya və ya hökmün icrası qaydasında müvafiq olaraq bəraət verildikdə, onun barəsindəki qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş əsaslarla həmin maddə və ya maddələr üzrə təqsirli bilinməsi hissəsində cinayət işinin icraatına xitam verildikdə, yaxud da məhkəmələr hər hansı digər əsaslarla onun həmin maddələrlə cəzalandırılmasının istisna edilməsi barədə nəticəyə gəldikdə, bu hal məhkəməyə təyin olunmuş qəti cəzanın həddinin və ya həcmnin müəyyən edilməsində də öz təsirini göstərməlidir.....29
Cinayət işinə məhkəmələrdə baxılarkən iş üzrə sübutların toplanmasına, araşdırılmasına, qiymətləndirilməsinə və kifayət etməsinə, habelə cəza tədbirinin seçilməsinə dair beynəlxalq müqavilələrin, cinayət və cinayət-prosessual qanunvericiliklərinin tələblərinin pozulması ilə və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmamaqla çıxarılmış yekun məhkəmə aktı qanuni və əsaslı hesab edilə bilməz.....32

MƏQALƏLƏR

Müzəffər Ağazadə: Bu cəza növlərinin cinayət qanununda saxlanması ehtiyac varmı?.....46

BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏR, GÖRÜŞLƏR VƏ QƏBULLAR

Ali Məhkəmə və Vəkillər Kollegiyası arasında "Hakim və vəkil, prosessual və qeyri-prosessual münasibətlər" mövzusunda onlayn dəyirmi masa keçirilmişdir.....50

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun iclası keçirilmişdir.

2021-ci il fevralın 5-də Ramiz Rzayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun iclası keçirilib.

Plenumun iclasını giriş sözü ilə açan Ramiz Rzayev bildirib ki, Ali Baş Komandan Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusunun işğala son qoyaraq torpaqların azad etməsi dövlətçilik tariximizi qürurlandırdı, hər birimizə intizarda olduğumuz qələbənin sevincini yaşatdı, eyni zamanda haqq davamızın nəticəsi olaraq xalqımızın milli həmrəyliyini gücləndirdi. Ali Məhkəmənin sədri xalqımıza yaşatdıqları zəfər, sevinc, qürur, fəxarət hissələri üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevə, ordumuzun hər bir əsgər və zabitinə Ali Məhkəmə adından təşəkkür bildirərək, şəhidlərimizin ruhu qarşısında baş əydiyini qeyd edib.

Ölkəmizin davamlı tərəqqisini təmin etmək üçün sosial-iqtisadi və digər sahələrdə həyata keçirilən islahatlar məhkəmə-hüquq sisteminin inkişafında da yeni mərhələnin başlanmasına və bu sahədə davam edən islahatların dərinləşməsinə təkan verdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” 2019-cu il 3 aprel tarixli Fərmanı ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılması sahəsində işin müasir çağırışlara uyğun yeni mərhələdə aparılmasına, hüquqların məhkəmə müdafiəsinin daha da güclənməsinə müsbət təsirini göstərən Fərmana uyğun olaraq mühüm qanunlar qəbul edilib, o cümlədən cəza siyasəti humanistləşdirilib, karantin şəraitində elektron xidmətlərin göstərilməsi və məhkəmə proseslərində müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının və elektron idarəetmənin tətbiqi genişləndirilib.

Respublikamızda məhkəmə hüquq sisteminin inkişafı ilə əlaqədar həyata keçirilən mühüm tədbirlərin tərkib hissəsi olan yeni hakimlər korpusunun yaradılması sahəsində hüquqi-təşkilati işlər

uğurla həyata keçirilməkdədir. Ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılması, o cümlədən hakimlərin iş yükünün azaldılması və işlərə daha keyfiyyətli baxılması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə növbəti dəfə hakim ştatlarının sayı artırılıb, bununla əlaqədar hakimliyə namizədlərin seçilməsi prosesi aparılıb.

Çoxmərhələli, şəffaf və beynəlxalq standartlara uyğun seçim prosedurlarında, o cümlədən test üsulu ilə, habelə, yazılı və şifahi imtahanlarda müvəffəqiyyət qazanan 44 nəfər hakimliyə namizəd bir illik tədris kursunu, məhkəmələrdə staj keçməni və digər mərhələləri uğurla başa vurub.

Namizədlərin tam əksəriyyətini (70 faiz) 35 yaşa qədər olan, o cümlədən xaricdə təhsil almış gənc nəsil hüquqşünaslar təşkil edir, onlar ölkənin müxtəlif hüquq təsisatlarında – məhkəmə, ədliyyə, prokurorluq orqanlarında, vəkillik xidmətində, özəl və digər müəssisələrdə çalışıblar.

İlk dəfə olaraq namizədlərin 40 faizdən çoxunun qadın olması ölkəmizdə gender bərabərliyi prinsiplərinə əməl edilməsi, qadınların ictimai həyatın müxtəlif sahələrində fəallığının təzahürü olub.

Plenumda hakimliyə namizədlərin yüksək bilik və peşə vərdişi nümayiş etdirərək hakim vəzifələrinə təyin olunmaq üçün layiq bilinmələri və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2021-ci il 3 fevral tarixli Sərəncamı ilə bir sıra birinci instansiya məhkəmələrinin hakimi vəzifələrinə təyin olunmaları qeyd edilib.

Plenum iclasında respublika məhkəmələrinə yeni təyin olunan 44 nəfər hakim “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanunun tələbinə əsasən ədalət mühakiməsini Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və Qanunlarına tam uyğun olaraq, qərəzsiz, ədalətlə həyata keçirəcəyinə, hakimin müstəqilliyini və ləyaqətini qoruyub saxlayacağına, yüksək hakim adına hörmət ruhunda davranmağına and içib.

Çıxış edənlər yeni təyin olunmuş hakimlərə ədalət mühakiməsini həyata keçirərkən daim qanunun aliliyini təmin etmələrini tövsiyə edib, onlara gələcək fəaliyyətlərində uğurlar arzulayıblar.

Bununla da Plenum öz işinə yekun vurub.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun iclası keçirilmişdir.

19 fevral 2021-ci ildə Ramiz Rzayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin növbəti Plenumu keçirilmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri Plenum iclasını açaraq bildirmişdir ki, 2020-ci il bir sıra əlamətdar hadisələrlə yadda qalmışdır. Bu hadisələrin ən önəmlisi müzəffər Ali Baş Komandanın, möhtərəm cənab Prezident İlham Əliyevin sərkərdəliyi, rəşadətli ordumuzun hünəri ilə 30 il düşmən işğalında olan torpaqlarımızın azad edilməsi olmuşdur. Bu zəfər xalqımızı daha da bütövləşdirdi, milli həmrəyliyimizi gücləndirdi. Bizlərə yaşatdıqları qürur və fəxarət hissləri üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə, ordumuzun hər bir əsgər və zabitinə təşəkkür edir, şəhidlərimizin ruhu qarşısında baş əyirik.

Ötən ildə həyata keçirilən məhkəmə-hüquq islahatlarının mühüm tərkib hissəsi olan Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” 2019-cu il 3 aprel tarixli Fərmanın icrası ilə bağlı bir sıra işlər görülmüşdür. Fərmana uyğun olaraq mühüm qanunlar qəbul edilib, o cümlədən cəza siyasəti humanistləşdirilib, karantin şəraitində elektron xidmətlərin göstərilməsi və məhkəmə proseslərində müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının və elektron idarəetmənin tətbiqi genişləndirilib.

2020-ci ildə koronavirus (COVID-19) infeksiyasının bütün dünyada olduğu kimi ölkəmizdə də həyatın bütün digər sahələri ilə bərabər məhkəmə fəaliyyətinə də təsirsiz ötürülməmişdir. Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarları əsas götürülərək məhkəmələrdə bir neçə dəfə müəyyən müddətlik təxirəsalınmaz qaydada baxılmalı olan, yaxud məhkəmə baxışının keçirilməsini tələb etməyən işlər istisna olunmaqla, icraatda olan digər işlərə baxılması müvəqqəti olaraq təxirə salınmışdır. Ali Məhkəmə pandemiya vəziyyəti ilə bağlı bir neçə dəfə mövcud koronavirus infeksiyası dövründə məhkəmə fəaliyyətinin həyata keçirilməsi qaydaları ilə bağlı tövsiyələrin əks olunduğu məlumatlar yaymışdır.

Bu hal bütün digər problemlərlə yanaşı həm də böhran vəziyyətlərində ədalət mühakiməsi sisteminin çalışmasını təmin etmənin alternativ yollarını düşünməyə dair yeni çağırışlarla üz-üzə qoymuşdur. Bu məqsədlə məhkəmələrin ənənəvi qaydada fəaliyyətlərini təmin etməyin mümkün olmadığı böhran vəziyyətlərində məhkəmələrin idarə olunmasına və təməl prinsiplərə riayət etməklə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə dair yeni yanaşmalar işlənib hazırlanmalıdır.

2020-ci ilin koronavirus infeksiyası səbəbindən məhdudiyətlərlə dolu bir il olmasına, işlərə baxılmasında müəyyən müddətlik təxirlərin yaranmasına baxmayaraq Ali Məhkəmə öz fəaliyyətinə fasiləsiz olaraq davam etmişdir.

Ali Məhkəmənin Aparatı da 2020-ci ildə öz fəaliyyəti ilə müsbət mənada seçilmişdir. Belə ki, milli qanunvericiliyin və insan hüquqlarının müdafiəsini tənzimləyən beynəlxalq hüquq normalarının məhkəmələr tərəfindən tətbiqinin vahid təcrübəsinin yaradılmasını təmin etmək məqsədi ilə Ali Məhkəmə öz səlahiyyətləri çərçivəsində mütəmadi olaraq tədbirlər həyata keçirir. Bu məqsədlə 2020-ci ildə ayrı-ayrı sahələr üzrə məhkəmə təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi işi davam etdirilmiş, eyni zamanda bəzi məsələlər üzrə məhkəmə fəaliyyətinin monitorinqlərin aparılmasına başlanmışdır. Qanunvericiliyə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi ilə bağlı 400-dən çox hüquqi akt layihəsi araşdırılaraq təhlil edilmiş və müvafiq rəy və təkliflər verilmişdir.

2020-ci ildə dövlət orqanlarından və bilavasitə vətəndaşlardan Ali Məhkəməyə 23878 müraciət daxil olmuş və müvafiq qaydada müraciətlərə baxılmış və ya cavablandırılmışdır. Azərbaycan Respublikasında koronavirus infeksiyasının yayılması təhlükəsinin qarşısının alınması məqsədilə görülən tədbirlər nəticəsində 2020-ci ilin mart ayından başlayaraq vətəndaşların fərdi və kollektiv qaydada qəbulu dayandırıldığından qəbul digər vasitələrlə həyata keçirilmişdir. Bu dövr ərzində Ali Məhkəmənin sədri, sədr müavini və kollegiya sədrləri tərəfindən 230 nəfər, o cümlədən 135 nəfər bölgələrdə qəbul olunmuşdur. Qəbul zamanı hər bir vətəndaş diqqətlə dinlənilmiş, qaldırılan məsələlərlə bağlı izahlar verilmiş, eyni zamanda təqdim edilmiş müraciətlər üzrə Ali Məhkəmənin qəbulda iştirak edən aidiyyəti məsul əməkdaşlarına müvafiq tapşırıqlar verilmişdir.

Azərbaycan Respublikası “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasına qoşulduğundan İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ Azərbaycan Respublikasının hüquq sistemi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məhkəmələrin iş fəaliyyətinə olan tələblər daha da yüksəlmişdir. Bu baxımdan ədalət mühakiməsini həyata keçirən hakimlərin beynəlxalq hüquq normalarını, insan hüquqları sahəsində beynəlxalq standartları, onların tətbiqi təcrübəsinə mənimsəmələri önəmlidir. 2018-ci ildə Ali Məhkəmə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin “Yuxarı İnstansiya Məhkəmələr Şəbəkəsi”nin (SCN) üzvü olmuşdur. Bu şəbəkə “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının üzv dövlətlər tərəfindən təyin edilmiş məhkəmələr arasında informasiya mübadiləsinin aparılması üzrə platformasının yaradılmasını nəzərdə tutur və ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı məhkəmələr tərəfindən Avropa Konvensiyasının müddəalarını və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərini düzgün və vahid qaydada tətbiqinin təmin edilməsinə xidmət edir. 2020-ci il 30 noyabr tarixində Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi və “CEELI Institute”-nin birgə təşkilatçılığı ilə Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələri Ali Məhkəmə sədrlərinin iştirakı ilə “Pandemiya dövründə məhkəmə fəaliyyətinin idarə edilməsi” mövzusunda konfrans keçirilmişdir.

İnternet səhifələrində Ali Məhkəmənin daim yeniləşdirilən saytı yerləşdirilmişdir. Həmin saytda Ali Məhkəmənin Plenumu və müvafiq kollegiyaları tərəfindən qəbul edilmiş qərarlar və digər məlumatlar yayılır. Hər bir vətəndaş və media əməkdaşı Ali Məhkəmənin fəaliyyəti haqqında ətraflı məlumat əldə edə bilər. İkinci Vətən Müharibəsi ilə bağlı bəyanatlar tərtib edilmiş və Ali Məhkəmənin veb-saytında dərc edilmişdir. Ali Məhkəmənin veb-saytında yaradılmış “Qarabağ Azərbaycandır!” interaktiv bölməsi Azərbaycan dilində tərtib edilmiş, rus və ingilis dillərinə müvafiq tərcümələr edilmiş, həmçinin Facebook və Twitter sosial şəbəkələrində müxtəlif xəbərlər və məlumatlar dərc edilmişdir. “Elektron məhkəmə informasiya sistemi” və Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsində mövcud informasiya texnologiyaları infrastrukturunu üzrə aparılmış təkmilləşdirmə, modernizasiya və informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üzrə müvafiq işlər görülmüşdür.

Plenumda Ali Məhkəmənin Kollegiya sədrlərinin 2020-ci ildə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi vəziyyətinə dair məruzələri dinlənilmişdir.

Plenumda hər bir məruzə ətrafında geniş müzakirələr və təhlillər aparılmışdır.

Ali Məhkəmənin icraatında 2020-ci ildə 2019-cu ilə nisbətən az iş olmuşdur. Bu səbəbdən baxılmış işlər - Mülki Kollegiyada 34,6 faiz, Kommersiya Kollegiyasında 47,4 faiz, İnzibati Kollegiyada 29,5 faiz, Cinayət Kollegiyasında 41 faiz azalmışdır. Ümumiyyətlə, Ali Məhkəməyə daxil olmuş işlərin sayı 29,9 faiz azalmışdır.

Plenumda 2019-cu ildə 21 işə baxıldığı halda, 2020-ci ildə cəmi 16 işə baxılmışdır.

Ali Məhkəməyə edilən müraciətlərdə də azalma müşahidə olunmuşdur. Bütün bu azalmalar Azərbaycanda indi də davam edən pandemiya şəraiti ilə əlaqələndirilmişdir.

Bununla yanaşı məruzələr ətrafında çıxış edənlər Kollegiyaların fəaliyyətində nəzərə çarpacaq keyfiyyət dəyişikliyi olduğunu xüsusi qeyd etmişlər.

Ləğv olunan məhkəmə qərarlarının statistikasını aşağı instansiya məhkəmələri tərəfindən qəbul edilən qərarların keyfiyyətinin əvvəlki illərə nisbətən yüksək olmasını göstərir.

Plenumda Ali Məhkəmənin 4 əməkdaşının hakim seçilməsi qeyd edilmişdir.

Plenumda Ali Məhkəmənin 2021-ci ilə dair iş planı təsdiq edilmişdir.

Plenumda müzakirə olunan məsələlərlə bağlı müvafiq qərarlar qəbul olunmuşdur.

Bununla da Plenum öz işinə yekun vurmuşdur.

MÜLKİ, İNZİBATI VƏ KOMMERSİYA İŞLƏRİ ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN

Hüquqi şəxs adından çıxış edən, o cümlədən hüquqi şəxsin idarəetmə orqanlarında təmsil olunan şəxsin həmin hüquqi şəxslə eyni sahədə fəaliyyət göstərən başqa şirkət vasitəsilə rəqabətdə olması qadağandır.

“S.İ.” şirkəti cavabdeh S.A.İ.-yə qarşı iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edərək, 9.660 ABŞ dolları (Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının ödəniş gününə olan rəsmi məzənnəsinə uyğun olaraq), habelə qiymətləndirmə hesabatı üçün ödənilmiş 300 manat məbləğində pul vəsaitlərinin və ödənilmiş 30 manat dövlət rüsumunun cavabdehdən tutularaq iddiaçıya ödənilməsi barədə qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Bakı şəhəri Xəzər Rayon Məhkəməsinin 02 oktyabr 2019-cu il tarixli qətnaməsi ilə iddia rədd edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 26 fevral 2020-ci il tarixli qətnaməsi ilə birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsi dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

İşin mübahisəsiz halları ondan ibarətdir ki, “S.İ.” MMC, 23 mart 2006-cı il tarixdən hüquqi şəxs kimi Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyində dövlət qeydiyyatından keçmişdir. Şirkətin üç təsisçisi vardır: “A” şirkəti (nizamnamə kapitalındakı mayası 50%), “S.İ.” şirkəti (nizamnamə kapitalındakı mayası 30%) və fiziki şəxs S.A.İ. (nizamnamə kapitalındakı mayası 20%). Cəmiyyətin əsas fəaliyyətinə lisenziyalı proqram təminatının satışı, proqram təminatının seçilməsi, quraşdırılması üzrə məsləhətlərin verilməsi, proqram təminatının saxlanması, ticarət, alqı-satqı və s. digər işlər daxildir. “S.İ.” şirkəti ilə S.A.İ. arasında bağlanmış 16.03.2006-cı il tarixli əmək müqaviləsinə əsasən, fiziki şəxs S.A.İ. cəmiyyətin direktoru vəzifəsinə təyin edilmiş və hüquqi şəxsin qanuni təmsilçisi kimi vergi orqanında qeydə alınmışdır.

Cavabdeh S.A.İ. iddiaçı “S.İ.” şirkətinin təsisçisi və direktoru olduğu dövrdə, yəni 27.01.2015-ci ildə Vergilər Nazirliyinin Kommersiya qurumlarının dövlət reyestrində qeydiyyatdan keçmiş “S.” MMC-nin qanuni təmsilçisi kimi qeydə alınmışdır.

16 dekabr 2016-cı il tarixli hesab fakturasına əsasən, “S.” MMC tərəfindən “S.E.M.” şirkətinə informasiya texnologiyaları

avadanlıqlarının satılması ilə əlaqədar MMC-yə 100.000 ABŞ dolları məbləğində ödəniş edilmişdir.

“S.İ.” şirkətinin 02.10.2018-ci il tarixli əmri ilə S.A.İ.-nin əmək müqaviləsinə Əmək Məcəlləsinin 70-ci maddəsinin “ç” bəndinə əsasən xitam verilmişdir.

İddiaçı “S.İ.” şirkəti bildirmişdir ki, cavabdeh S.A.İ. cəmiyyətin təsisçisi və direktoru olduğu dövrdə təsis etdiyi və direktoru olduğu “S.” MMC vasitəsilə informasiya texnologiyaları avadanlıqlarının satışı ilə məşğul olmaqla (“S.E.M.” şirkətinə 100.000 ABŞ dolları dəyərində informasiya texnologiyaları avadanlıqları satmaqla) Mülki Məcəllənin 49.3-cü maddəsinin və Əmək müqaviləsinin 4.19-cü bəndinin tələblərini pozmuşdur. Yəni, cavabdeh S.A.İ. iddiaçı “S.İ.” şirkəti ilə rəqabət aparan eyni və oxşar fəaliyyətlə məşğul olmuş, üçüncü şəxslərə lazım olan mal və xidmətləri iddiaçı şirkətin vasitəsilə deyil, özünün sonradan təsis etdiyi və rəhbəri olduğu başqa hüquqi şəxs vasitəsilə təqdim etmişdir. Hətta yazışmaları iddiaçı şirkətin adından aparmaqla onun işgüzar münasibətlərindən və nüfuzundan istifadə etmişdir.

Cavabdeh S.A.İ. isə bildirmişdir ki, özünün həmtəsisçisi və direktoru olduğu şirkətə rəqib ola biləcək şirkətlər yaratması absurd haldır. Ona məxsus şirkətlər mövcuddur, bu şirkətlər vasitəsilə dövlət müəssisələrinə proqramların yazılması, yaradılması və quraşdırılması və s. sahələrlə məşğul olur. Bu şirkətlərin sahəsi iddiaçı şirkətin sahəsindən tamamilə fərqlidir. “S.” MMC-yə verilmiş sifarişin iddiaçı şirkətə məxsus olması və sonuncunun müştərilərinin cəlb edilməsi ilə bağlı ortalıqda hər hansı bir sübut yoxdur. “S.” MMC onun adına rəsmiləşsə də bu fəaliyyət iddiaçı şirkətin çərçivəsində baş vermişdir. İddiaçı “S.İ.” şirkəti “MST” şirkətini Azərbaycanda təmsil edir və Türkiyə Respublikasında yerləşən şirkətlərlə əlaqə yarada bilməzdi. Bu səbəbdən də “S.” MMC şirkəti açılmış və əməliyyatlar aparılmışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi Mülki Məcəllənin 49.3-cü maddəsinə və Azərbaycan

Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumunun “F.Şirinovun şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 29 dekabr 2015-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 16 noyabr 2016-cı il tarixli qərarına istinadən belə qənaətə gəlmişdir ki, hüquqi şəxsin adından çıxış edən şəxs, həmin təmsil etdiyi hüquqi şəxsin adından çıxış edərkən və onun mənafeləri üçün vəzifələrini yerinə yetirərkən vicdanlı olmalı, peşəkar qaydada hərəkət etməlidir. Habelə, onun maraqlarını öz maraqlarından üstün tutmalı, qərarların qəbulu zamanı ədalətli olmalıdır. Hazırkı işdə isə iddiaçı cavabdehin hüquqi şəxsi təmsil edərkən ona qarşı yuxarıda sadalanan hallara yol verdiyini təsdiq edə biləcək hər hansı sübutu nə birinci, nə də apellyasiya instansiyası məhkəməsinə təqdim edə bilməmişdir. Apellyasiya məhkəməsi iddiaçının “cavabdehin oxşar müəssisələr təsis edib, iddiaçının müştəri kütləsini həmin müəssisələrə cəlb etməsi və gəlir əldə etməsi” barədə dəlillərinə münasibətdə qeyd etmişdir ki, əvvəla həmin dəlillər iş materialları ilə təkzib olunur. Belə ki, işdə olan “S.” MMC-nin şəxsi hesab və rəqəbindən görünür ki, müəssisənin mənfəəti olmamışdır. Digər tərəfdən, həmin müəssisə mənfəət əldə etmiş olsaydı belə, bu mənfəətin iddiaçı şirkətin müştəri kütləsinin cəlb edilərək əldə olunması faktı yenə də iş materialları ilə təsdiq olunmur. Bundan başqa, həmin mənfəət müəssisənin mənfəəti olsaydı belə, onun hazırda müəssisənin xərcləri çıxılmadan həmin müəssisədən deyil, cavabdeh qismində iştirak etməli olmayan fiziki şəxs S.A.İ-dən tələb olunması düzgün deyil.

İddiaçı şirkət kassasiya şikayəti verərək apellyasiya məhkəməsinin qətnaməsinin ləğv edilməsini və işin yenidən baxılması üçün həmin məhkəməyə göndərilməsini xahiş etmişdir.

Kassasiya instansiyası məhkəməsi iş üzrə qəbul etdiyi qərarında apellyasiya məhkəməsinin mövqeyi ilə razılaşmamış və hesab etmişdir ki, iş üzrə hüquq normaları düzgün tətbiq edilməmişdir.

Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası bildirmişdir ki, əvvəla, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin istinad edilən qərarı hüquqi şəxsin direktorunun kredit müqaviləsi əsasında götürdüyü pulu şirkətin hesabına keçirməməsi iddiası əsasında yaranan mübahisə üzrə fərdi şikayətlə bağlıdır. Şirkətə bağlılığı olan şəxsin onunla rəqabət aparma qadağasına dair

məsələlər xüsusi olaraq həmin qərarla araşdırılmamışdır.

Baxılan işdə isə mübahisə hüquqi şəxsin həmtəsisçisinin və direktorunun həmin hüquqi şəxslə eyni sahədə fəaliyyət göstərən başqa şirkət vasitəsilə rəqabətdə olması barədədir.

Məlum olduğu kimi ölkəmizdə təşviq olunan liberal iqtisadiyyat bazar münasibətlərinə, azad sahibkarlıq və sərbəst rəqabət prinsiplərinə söykənir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 59-cu maddəsinin I hissəsinə əsasən hər kəs öz imkanlarından, qabiliyyətindən və əmlakından sərbəst istifadə edərək təkbəşinə və ya başqaları ilə birlikdə azad sahibkarlıq fəaliyyəti və ya qanunla qadağan edilməmiş digər iqtisadi fəaliyyət növü ilə məşğul ola bilər.

Bunun təbii nəticəsi kimi bütün şəxslər əmlak aktivlərini artırmaq üçün bir-biri ilə yarışa və üstünlük qazanmağa çalışa bilərlər. Odur ki, rəqabət haqlı bir şəkildə aparıldığı müddətdə sərbəstdir və qanunvericiliklə qorunur. Çünki, rəqabət bir qayda olaraq iqtisadi sahədə səmərəliliyi artırır, istehsal edilən mal və xidmətlərin keyfiyyətini yüksəldir. Amma rəqabətin sağlam şəkildə aparılmaması və bundan sui-istifadə edilməsi də mümkündür. Bu səbəbdən rəqabət azadlığı mütləq deyil. Qanunverici rəqabət azadlığına müəyyən məhdudiyətlər gətirməklə onun həddlərini müəyyən etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 15-ci maddəsinin II hissəsinə əsasən, Azərbaycan dövləti bazar münasibətləri əsasında sosial yönümlü iqtisadiyyatın inkişafına şərait yaradır, azad sahibkarlığa təminat verir, iqtisadi münasibətlərdə inhisarçılığa və haqsız rəqabətə yol vermir.

Göründüyü kimi haqsız rəqabətin yolverilməzliyi konstitusional səviyyədə təsbit edilməklə iqtisadi münasibətlərdə rəhbər tutulmalı olan prinsip halına gətirilmişdir.

Təsadüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikasında haqsız rəqabətin qarşısının alınmasının və aradan qaldırılmasının təşkilati-hüquqi əsaslarını müəyyən edən, sahibkarlıq fəaliyyətinin ədalətli üsullarla aparılmasına hüquqi zəmin yaradan, bazar subyektlərinin haqsız rəqabət metodlarından istifadəyə görə məsuliyyətini nəzərdə tutan ayrıca qanun qəbul edilmişdir (2 iyun 1995-ci il, № 1049).

Bu prinsipə uyğun olaraq, mülki hüquq münasibətlərində hüquqi şəxsi təmsil edən fiziki

şəxslər üçün də rəqabət qadağası müəyyən olunmuşdur.

Mülki Məcəllənin 49.3-cü maddəsinə görə, hüquqi şəxs adından çıxış edən şəxs, o cümlədən hüquqi şəxsin idarəetmə orqanlarında (müşahidə (direktorlar) şurası, icra orqanı) təmsil olunan hər hansı şəxs təmsil etdiyi hüquqi şəxsin mənfəətləri üçün vəzifələrini yerinə yetirərkən vicdanla, peşəkar qaydada və məntiqlə hərəkət etmək, hüquqi şəxsin və onun bütün iştirakçılarının maraqlarına sadıq olmaq və hüquqi şəxsin maraqlarını öz maraqlarından üstün tutmaq, ehtiyatlı olmaq, habelə qərarların qəbulu zamanı ədalətli və qərəzsiz olmağa borcludur.

Göründüyü kimi, bu norma şirkətin idarəetmə orqanlarında təmsil olunan şəxslərin tutduqları mövqeyə görə malik olduqları bilgilərdən (şirkətin kommersiya sirləri, fəaliyyət metodları, müştəri dairəsi, sektordakı tələbat və s.) şirkət ələhinə istifadə edərək özünə və ya üçüncü şəxslərə fayda təmin etmələrinə, mənfəətləri toqquşduğu halda öz maraqlarını üstün tutmalarına və beləliklə də şirkətə zərər vurmalarına, başqa sözlə, özlərinin rəqabət etmək haqqından başqasına zərər verəcək şəkildə istifadə etmələrinə qarşı yönəlmiş bir tənzimləmədir.

Bu baxımdan müvafiq əsaslar mövcud olduqda MM-in 49.3-cü maddəsindəki qaydanı tətbiqi, azad sahibkarlıq, habelə təşəbbüskarlığın qorunması və inkişafı üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Nəzərdən qaçırılmamalıdır ki, sahibkarlıq fəaliyyətini dəstəkləmək və sərbəst bazar iqtisadiyyatının inkişafına şərait yaratmaq həmin Məcəllənin vəzifəsi kimi müəyyən edilmişdir (1-ci maddə).

O da nəzərə alınmalıdır ki, sözügedən qadağa mahiyyət etibarilə sərbəst rəqabət hüququ ilə toqquşduğu üçün onun düzgün təfsir və tətbiq olunması vacibdir.

Nəzərə alınmalıdır ki, rəqabət qadağası iqtisadi sistemin dayandıqlığında mühüm rol oynayan şirkətlərin mənfəətlərini elə onların öz ortaqları və idarəçilərindən gələn təhlükələrdən qorumaq məqsədilə şəxsin rəqabət azadlığına gətirilmiş qanuni məhdudiyətdir.

Bu məhdudiyət həm də qanuni məqsəd daşıyır. Belə ki, həmin tənzimləmə şirkətlərin ticari fəaliyyətini güvənli bir şəkildə həyata keçirmələrinə və ümumilikdə sağlam sahibkarlıq mühitinin qorunmasına yönəlmişdir.

Bununla belə, sözügedən məhdudiyət şəxsin sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirmək hüququnu tamamilə aradan qaldıracaq mahiyyətdə

deyil. Mütənasibliyin təmin edilməsi üçün rəqabət qadağasının dar təfsir olunması lazımdır. Odur ki, qadağa hüquqi şəxsin təsis sənədlərində və digər müqavilələrində göstərilən bütün fəaliyyət sahələri üçün deyil, onun faktiki fəaliyyət göstərdiyi sahədə görülən işlər və şəxsin şirkətə bağlı olduğu müddət üçün nəzərə alınmalıdır. Başqa sözlə, hüquqi şəxs adından çıxış edən şəxsin şirkətin faktiki fəaliyyət sahəsinə girməyən bir işlə məşğul olması qadağan edilməmişdir. Bundan əlavə, qadağanın müddəti bir qayda olaraq ona səbəb olan hüquqi statusun (ortaqlıq, direktor, digər idarəetmə orqanlarının təmsilçisi) əldə edilməsi ilə başlayır və itirilməsi ilə başa çatır. Mülki hüquq nəzəriyyəsində şəxsin şirkətdə olarkən planlanmış və ya başlamış hərəkətlər, başqa bir ifadə ilə əsas şirkətdəki xidmət dövründə qoyulmuş və oradan ayrıldıqdan qısa müddət sonra həyata keçirilən işlər də normadakı qadağanın əhatə dairəsinə aid edilir.

Kassasiya məhkəməsi onu da vurğulamışdır ki, rəqabət qadağasına aid müddələrin təməl dayanağı sədaqət öhdəliyidir. Çünki, hüquqi şəxsin təsisçisi və qanuni təmsilçisi arasında bir etibar və etimad münasibəti vardır. Bu münasibət hüquqi baxımdan vəkalət və ya xidmət sayılır. Bu müqavilələrdə isə təmsil edən, yaxud işçi üçün güvən prinsipinin nəticəsi kimi sədaqətli olmaq vəzifəsi ön plana çıxır. Sədaqət öhdəliyi, hüquqi münasibətdə olan tərəflərin bir-birlərinin mənfəətlərini nəzərə almaları, zəruri olduqda öz maraqlarını qarşı tərəfin maraqlarından üstün tutmamağı, ortaqlıq və birliyin məqsədinin gerçəkləşməsi üçün səy göstərməyi, bəlli hədəflərə çatmağa zərər verən hərəkətlərdən çəkinməyi və təmsil olunanın mənfəyinə bağlılığı özündə ehtiva edir.

Bu səbəbdən şirkətinin təsisçisinin və ya direktorunun şirkətlə rəqabət etməsi, yəni onunla eyni sahədə fəaliyyət göstərən başqa bir hüquqi şəxs yaratması, onun idarəçiliyində yer alması, müvafiq ticarət əməliyyatları aparması ortaqlar arasındakı güvən duyğusunu zədələyən, sədaqət öhdəliyini pozan hərəkət hesab edilir və Mülki Məcəllənin 49.3-cü maddəsinin tələblərinin birbaşa pozulmasına səbəb olur.

Baxılan işin hallarından görünür ki, cavabdeh S.A.İ. informasiya texnologiyaları avadanlıqlarının satışını həyata keçirən "S.İ." şirkətinin həm təsisçisi, həm də direktoru olmuşdur. Bu statusu daşdığı dövrdə öz adına oxşar fəaliyyəti həyata keçirən "S." MMC-ni rəsmiləşdirmiş və onun direktoru kimi vergi

orqanında qeydə alınmışdır. Üstəlik tərəflərin izahatlarından və işdəki sənədlərdən aydın olmuşdur ki, “S.” MMC vasitəsilə “S.E.M.” şirkətinə 100.000 ABŞ dolları dəyərində informasiya texnologiyaları avadanlıqları satılmışdır.

Cavabdeh S.A.İ, iddiaçı “S.İ.” şirkətinə rəqib ola biləcək şirkət yaratmadığını, “S.” MMC-yə verilmiş sifarişin iddiaçı şirkətə məxsus və sonuncunun müştərilərini cəlb etməsi ilə bağlı hər hansı sübutun olmadığını bildirsə də, işin aşağıdakı halları bu qənaətə gəlməyə imkan verməmişdir.

Belə ki, S.A.İ-nin nümayəndəsi məhkəmə iclasında bildirmişdir ki, həqiqətən də ona məxsus şirkətlər mövcuddur, bu şirkətlər vasitəsilə dövlət müəssisələrinə proqramların yazılması, yaradılması və quraşdırılması və s. sahələrlə məşğul olur.

Göründüyü kimi, bu fəaliyyətin özü S.A.İ-nin təsisçisi və direktoru olduğu “S.İ.” şirkətinin faktiki məşğul olduğu informasiya texnologiyaları üzrə xidmətlərin göstərilməsi sahəsinə daxil olmuşdur.

Kassasiya kollegiyası bildirmişdir ki, yuxarıda qeyd edilən rəqabət qadağası bir-bir eyni əməliyyatları deyil, eyni ümumi iqtisadi fəaliyyət sahəsinə nəzərdə tutur. Yəni, bir hüquqi şəxsin təsisçisi və rəhbərinin eyni məzmununda başqa bir kommersiya qurumunu işlətməsi, eyni sahədə fəaliyyət göstərən şirkət qurması və ya rəqabət halındakı başqa şirkətdə idarəçi olması kimi addımların hamısı rəqabət anlayışı içərisində dəyərləndirilir. Qadağaya tabe olmalı şəxsin özünün və ya üçüncü şəxsin xeyrinə bu hərəkətlərdən hansınisa bir dəfə etməsi pozuntu kimi qəbul olunur.

Bu baxımdan, şəxsin bağlı olduğu şirkət məsələn, informasiya texnologiyaları sahəsində proqram və avadanlıq satışı ilə məşğul olursa, həmin fiziki şəxsin müvafiq tələbat, müştəri dairəsi, ticarət üsulları və s. biliklərinə görə bu sahədə şirkətdən kənar hər hansı formada fəaliyyəti qadağandır. Odur ki, fiziki şəxsin belə bir fəaliyyətində yer alması sözügedən qadağanı pozması qənaətinə gəlmək üçün kifayətdir. Bunun üçün onun əməliyyatları üzrə müştəri və mal sifarişlərinin məhz şirkətin münasibətdə olduğu müştərilər və aldığı sifarişlərlə dəqiq eyni olması zərurəti yoxdur. Əks yanaşma MM-in 49.3-cü maddəsinə əhəmiyyətsiz hala gətirərdi. Çünki əksər hallarda həmin normanın tələblərini pozan hərəkətləri belə şərtlərlə sübuta yetirmək çətin və ya mümkün deyil. Təsadüfi deyil ki, “Haqsız rəqabət haqqında Azərbaycan Respublikası

Qanununun 1-ci maddəsində haqsız rəqabət anlayışına aydınlıq gətirilərkən haqsız rəqabət hesab olunan hərəkətlər üçün digər bazar subyektinə “zərər vuran” və ya “xələl yetirən” deyil, “zərər vura bilən”, “xələl yetirə bilən” ifadələri işlədilmişdir.

Baxılan işdə cavabdehin iddiaçı şirkətlə ilə eyni sahədə fəaliyyət göstərən “S.” MMC-ni qurması, onun rəhbəri olması, hətta bu şirkət vasitəsilə informasiya texnologiyaları avadanlıqları satması iddiaçının izahatı ilə yanaşı, iş materialları və onun özünün izahatı ilə təsdiq olunmuşdur.

Bundan əlavə, cavabdeh S.A.İ, “S.” MMC-dəki fəaliyyətinin “S.İ.” şirkətin razılığı çərçivəsində baş tutduğunu, sonuncunun Türkiyə Respublikasında yerləşən şirkətlərlə əlaqə yarada bilməməsinə bildirilsə də, iddiaçının belə bir razılıq verilməsini və ya xarici ölkə(lər)lə bağlı fəaliyyət göstərə bilməməsinə təsdiqləyən sübutlar məhkəməyə təqdim edilməmişdir.

Halbuki, Mülki Prosesual Məcəllənin 77.1-ci maddəsinə əsasən, hər bir tərəf öz tələblərinin və etirazlarının əsası kimi istinad etdiyi halları sübut etməlidir.

Əksinə, tərəflərin yazılı razılaşmasından məlum olmuşdur ki, iddiaçı şirkət cavabdeh fiziki şəxsə şirkətlə rəqabət edə biləcək işdə çalışmasına icazə verməmişdir. Belə ki, “S.İ.” şirkəti ilə S.A.İ. arasında bağlanmış əmək müqaviləsinin 4.19-cü bəndinə görə, işçi iş vaxtından kənar vaxtda və ya işgötürənin razılığı ilə iş vaxtı ərzində işgötürənlə rəqabətdə olmayan müəssisədə əlavə iş yerində əvəzçilik üzrə işləyə bilər.

Hazırkı vəziyyətdə iddiaçı “S.İ.” şirkəti, cavabdeh S.A.İ-nin Mülki Məcəllənin 49.3-cü maddəsinin və əmək müqaviləsinin 4.19-cü bəndinin tələblərini pozmaqla, “S.” MMC vasitəsilə həyata keçirdiyi mal satışına görə adi mülki dövriyyədə əldə edə biləcəyi 9.660 ABŞ dolları məbləğində zərərin əvəzini tələb edir.

Qanunda sözügedən qadağanı pozan şəxsin hüquqi məsuliyyəti isə aşağıdakı kiminəzərdə tutulmuşdur.

Mülki Məcəllənin 49.3-cü maddəsinə əsasən, həmin şəxs, bu vəzifələrin hüquqi şəxsin maraqlarına uyğun olaraq yerinə yetirilməsi üçün məsuliyyət daşıyır. Hüquqi şəxsin nizamnamə kapitalında ən azı 5 faiz paya (səhmə) malik olan iştirakçısının (iştirakçılarının) tələbi ilə o, vəzifələrini pozduğu halda, pozuntu nəticəsində hüquqi şəxsə dəymiş zərərin əvəzini ödəməlidir.

Nəzərə alınmalıdır ki, qeyd olunan zərər, daha çox şəxsin rəqabət etməklə həyata keçirdiyi əməliyyatın şirkətin hesabına aparılmamasından yaranan gəlir itkisidir. Dolayısı ilə, qadağanı pozan şəxsin əməliyyatı öz (özünün başqa şirkəti) hesabına etməsi nəticəsində əldə etdiyi mənfəət şirkət baxımından əldən çıxmış fayda anlamına gəlir ki, bu da zərərin bir növüdür.

Mülki Məcəllənin 21.2-ci maddəsinə görə, zərər dedikdə, hüququ pozulmuş şəxsin pozulmuş hüququnu bərpa etmək üçün çəkdiyi və ya çəkməli olduğu xərclər, əmlakından məhrum olması və ya əmlakının zədələnməsi (real zərər), habelə hüququ pozulmasaydı, həmin şəxsin adı mülki dövriyyə şəraitində əldə edəcəyi gəlirlər (əldən çıxmış fayda) başa düşülür.

Diqqət edilməlidir ki, normadakı “həmin şəxs” ifadəsi ilə hüquqi şəxs adından çıxış edən şəxs, o cümlədən hüquqi şəxsin idarəetmə orqanlarında (müşahidə (direktorlar) şurası, icra orqanı) təmsil olunan və məlum qadağanı pozan hər hansı şəxs nəzərdə tutulmuşdur. Bu səbəbdən apellyasiya məhkəməsinin zərərin əvəzinin fiziki şəxs S.A.İ-dən tələb edilməsinin düzgün olmaması barədə mövqeyi əsassızdır.

Beləliklə, Mülki Kollegiya hesab etmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən yuxarıda qeyd edilən hallar nəzərə alınmadığı və hüquq normaları düzgün tətbiq edilmədiyi üçün qətnamə ləğv edilməli və iş yeni apellyasiya baxışına göndərilməlidir.

Hər dəfə ayrı-ayrılıqda borc kimi verilmiş pulun məbəği üç min manatdan az olduqda borc verənlə borc alan arasında yazılı müqavilənin bağlanması tələb olunmur.

2019-cu ilin may ayında Hadıyeva Zita Şəhadət qızı iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edərək 2017-ci ildə Novruzov Sədrəddin Sovet oğlunun ondan 5000 manat məbləğində borc alıb qaytarmamasını əsas göstərməklə həmin pul məbləğinin sonuncudan onun xeyrinə tutulmasına dair qətnamə qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Qazax Rayon Məhkəməsinin 21 iyun 2019-cu il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı Z.Ş.Hadıyevanın cavabdeh S.S.Novruzova qarşı 5000 manat məbləğində pul tələbinə dair iddiası rədd edilmişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi Mülki Kollegiyasının 25 oktyabr 2019-cu il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçının apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş, Qazax Rayon Məhkəməsinin 21 iyun 2019-cu il tarixli qətnaməsi isə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi iddianın rədd olunmasını əsaslı hesab edərək iddiaçı tərəfindən məhkəməyə borcun verilməsini təsdiq edən sübutların təqdim olunmamasını və borcun məbləğinin 3000 manatdan artıq olmasına baxmayaraq müqavilənin yazılı formada bağlanmamasını əsas göstərmişdir.

İş üzrə iddiaçı Z.Ş.Hadıyevakassasiya şikayəti verərək tələb etdiyi 5000 manat məbləğində pulu cavabdehə bir dəfəyə deyil, üç dəfəyə (2600+1200+1200=5000) verməsini və bunun Azərbaycan Respublikası Mülki

Məcəllənin 740.2-ci maddəsinin tələbinə müvafiq olaraq iddianın rədd edilməsi üçün əsas verməməsini, cavabdehə tələb etdiyi məbləğdə borc verməsinin iş materialları ilə təsdiq olunmasını, lakin işə baxan apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən sübutlara düzgün qiymət verilmədən qətnamə qəbul edilməsini əsas göstərməklə qətnamənin ləğv edilməsi və işin yeni apellyasiya baxışına göndərilməsinə dair qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Kassasiya şikayətinin dəlillərinin iş materialları ilə müqayisəli şəkildə yoxlayan Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyası aşağıdakı maddi hüquq normalarına müraciət etməyi zəruri saymışdır.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə MM-nin) 740.1-cı maddəsinə görə borc müqaviləsi tərəflərin razılaşması ilə şifahi və ya yazılı formada bağlanır.

MM-nin 740.2-ci maddəsinin tələblərinə əsasən, borc müqaviləsi predmetinin məbləği üç min manatdan çoxdursa və ya məbləğindən asılı olmayaraq müqavilənin iştirakçısı hüquqi şəxsdirsə, borc müqaviləsi yazılı formada bağlanmalıdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi borcun məbləğinin 5000 manat təşkil etdiyinə görə həmin müqavilənin yazılı formada bağlanmalı olmasını

iddianın rədd edilməsi üçün əsas kimi qəbul edərək nəzərə almamışdır ki, həmin məbləğ cavabdehə üç dəfəyə verilmişdir. Belə ki, 1-ci dəfə verilmiş məbləğ 2600 manat, 2-ci dəfə 1200 manat, 3-cü dəfə 1200 manat təşkil etmişdir.

Hər dəfə verilmiş məbləğlə bağlı tərəflər arasında müstəqil borc münasibəti yarandığından və həmin məbləğlərdən heç biri MM-nin 740.2-ci maddədə müəyyən olunmuş üç min manat həddini aşmadığından, kassasiya kollegiyası hesab etmişdir ki, borcun ümumi məbləğinin üç min manatdan artıq olmasına görə borc müqaviləsinin yazılı formada bağlanmaması əsası ilə iddianın rədd edilməsi qanunsuz olmuşdur.

Tərəflər arasında hər dəfə yaranmış münasibət üzrə borcun məbləği 3000 manatdan aşağı olduğundan və belə vəziyyətdə MM-nin 740.1-ci maddəsində müqavilənin şifahi surətdə

bağlanması imkanı nəzərdə tutulduğundan, kassasiya kollegiyası hesab etmişdir ki, bu zaman qanunda nəzərdə tutulmuş başqa sübutetmə vasitələrindən istifadə olunmaqla iddianın əsaslılığına qiymət verilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 418.1-ci maddəsinə əsasən, maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması və ya düzgün tətbiq olunmaması apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnamə və qərardadının ləğv edilməsi üçün əsasdır.

Kollegiya hesab etmişdir ki, qətnamə maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması ilə qəbul edildiyindən ləğv edilməli və iş yenidən baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilməlidir.

Uzun illər ərzində fasiləsiz olaraq eyni müəssisədə işləmiş işçi ilə sınaq müddəti müəyyən edilməklə müddətli müqavilənin bağlanması əmək qanunvericiliyin tələblərinə uyğun hesab edilə bilməz.

İddiaçı cavabdeh Peşə məktəbinə qarşı iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edərək, 16 dekabr 2019-cu il tarixli, 165 №-li əmrin ləğv edilməsi, müddətsiz əmək müqaviləsi üzrə əvvəlki vəzifəsinə bərpa olunması və məcburi iş buraxmaya görə əmək haqqının ödənilməsi barədə qətnamə qəbul olunmasını xahiş etmişdir.

Mingəçevir Şəhər Məhkəməsinin (bundan sonra – birinci instansiya məhkəməsi) 06 mart 2020-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddia təmin edilmişdir.

Şəki Apellyasiya Məhkəməsi Mülki kollegiyasının (bundan sonra – apellyasiya instansiyası məhkəməsi) 27 avqust 2020-ci il tarixli qətnaməsi ilə cavabdehin apellyasiya şikayəti təmin olunmuş, qətnamə ləğv edilmiş, iddia təmin edilməmişdir.

İşin mübahisəsiz halları ondan ibarətdir ki, iddiaçı 1980-ci ildə texnikumu bitirmiş, 17 oktyabr 1981-ci ildə texniki peşə məktəbinə laborant vəzifəsinə qəbul edilmiş, 01 fevral 1995-ci il tarixli əmrlə işə istehsalat təlimi ustası vəzifəsinə keçirilmişdir.

Tərəflər arasında 15 sentyabr 2005-ci ildə iddiaçının istehsalat təlimi ustası vəzifəsinə işə qəbul edilməsi barədə müddətsiz əmək müqaviləsi bağlanmışdır.

17 sentyabr 2018-ci il tarixli əmrlə Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin

(bundan sonra – Əmək Məcəlləsi) 68-ci maddəsinin 2-ci hissəsinin “a” bəndinə əsasən (işçinin öz xahişi ilə) iddiaçı ilə əmək müqaviləsinə xitam verilmiş və eyni tarixli əmrlə yenidən istehsalat təlimi ustası vəzifəsinə işə qəbul edilmişdir. Həmin tarixdə tərəflər arasında bağlanmış 11 №-li əmək müqaviləsi ilə iddiaçı istehsalat təlimi ustası vəzifəsinə işə qəbul edilmiş, əmək müqaviləsi 3 ay sınaq müddəti müəyyən edilməklə 1 il müddətinə 17 sentyabr 2018-ci il tarixdən 17 sentyabr 2019-cu il tarixədək müddətinə bağlanmışdır.

Sonuncu müqaviləyə əlavə və dəyişikliklər edilməsi barədə 17 sentyabr 2019-cu il tarixli, 64 nömrəli razılaşmaya əsasən həmin müqavilənin 2.3-cü bəndi aşağıdakı redaksiyada verilmişdir “Bu əmək müqaviləsi tərəflərin qarşılıqlı razılığı ilə 17 sentyabr 2019-cu il tarixdən 3 (üç) ay müddətinə bağlanmışdır”.

16 dekabr 2019-cu il tarixli, 165 №-li əmrlə Əmək Məcəlləsinin 68-ci maddəsinin 2-ci hissəsinin “b” bəndinə əsasən (əmək müqaviləsinin müddətinin qurtarması) iddiaçı ilə əmək müqaviləsinə xitam verilmişdir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi belə qənaətə gəlmişdir ki, birinci instansiya məhkəməsi iddia tələbindən kənara çıxaraq tərəflərin mübahisələndirmədikləri tələb üzrə, yəni

iddiaçının müddətsiz əmək müqaviləsi ilə iş bərpa olunması barədə qətnamə qəbul etmişdir.

Bundan başqa tərəflər sözügedən müddətli əmək müqaviləsini sərbəst şəkildə bağlamışlar. Həmçinin iddiaçı həmin müqavilənin müddətli bağlamağa məcbur edildiyini təsdiq edən hər hansı bir mötəbər dəlili məhkəmə kollegiyasına təqdim etməmişdir. Birinci instansiya məhkəməsinin iş üzrə gəldiyi nəticə işin hallarına uyğun olmamaqla, mübahisənin maddi və prosessual hüquqi əsasları düzgün müəyyən edilməmiş, məhkəmə müəyyən edilmiş faktlardan tərəflərin qarşılıqlı münasibətləri düzgün nəticəyə gəlməmiş və tətbiq edilməli qanunu düzgün tətbiq etməmişdir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi öz mövqeyini Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 6, 390.1-ci maddələri, Əmək Məcəlləsinin 2, 14-cü maddələri, 45-ci maddəsinin 1-ci hissəsi, 68-ci maddəsinin 1-ci hissəsi, 294-cü maddəsinin 1-ci hissəsi, Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəllənin (bundan sonra mətnə MPM-nin) 9.1, 9.3, 14.2, 77.1-ci maddələrinə istinadla əsaslandırmışdır.

İddiaçı kassasiya şikayəti verərək, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsinin ləğv edilməsini və iddianın təmin olunmasını xahiş etmişdir.

Kassasiya instansiyası məhkəməsi ilk növbədə nəzərə almışdır ki, baxılan iş üzrə iddiaçının işdən azad ediləndək 38 il müddət ərzində fasiləsiz olaraq cavabdeh müəssisədə işlədiyi, həmin müddətin 24 ilini isə istehsalat təlimi ustası vəzifəsində çalışdığı işin mübahisə olunmayan hallarıdır.

Məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəflər arasında müddətli əmək müqaviləsinin bağlandığına istinad edərək mübahisələndirilən əmri qanuni hesab etməklə maddi hüquq normalarının tələblərini pozmuşdur.

Belə ki, Əmək Məcəlləsinin 45-ci maddəsi iddiaçının öz ərizəsi ilə işdən azad edilərək eyni gündə 3 ay sınaq müddəti ilə 1 illik müddətə yenidən işə qəbul edildiyi 17.09.2018-ci il tarixdə qüvvədə olmuş redaksiyası əmək müqaviləsinin müddətsiz və ya müddətli bağlanmasını mümkün hesab edir.

Əmək Məcəlləsinin 45-ci maddəsinin 4-cü hissəsinə müvafiq olaraq əmək müqaviləsi bir qayda olaraq müddətli müəyyən edilmədən bağlanmalıdır. Bu qaydadan istisnaya: 1) əmək

funksiyasının yerinə yetirilməsi şərtlərinə görə işin və ya göstərilən xidmətlərin daimi xarakterə malik olduğunun qabaqcadan bəlli olduğu hallar və 2) bu Məcəllənin 47-ci maddəsi ilə müəyyən edilən hallar aiddir. Eyni zamanda fasiləsiz olaraq 5 ildən artıq müddətə davam edən müddətli əmək müqaviləsi qanunun birbaşa göstərişinə əsasən müddətsiz müqavilə hesab edilir (Əmək Məcəlləsinin 45-ci maddəsinin 5-ci hissəsi).

Əmək Məcəlləsinin 47-ci maddəsi əmək müqaviləsinin müəyyən müddətə bağlanıla bildiyi konkret halların dairəsini müəyyən etmişdir.

Məhkəmələr tərəfindən hazırkı mübahisə üzrə həmin maddədə sadalanan “a-ə”, “g” və “g” bəndlərində sadalanan halların mövcudluğu müəyyən edilməmişdir. Həmçinin qeyd olunan maddənin “f” bəndi tərəflərin hüquq bərabərliyi prinsipinə əməl edilməklə onların qarşılıqlı razılığı ilə əmək müqaviləsinin müddətli bağlanmasını mümkün hesab edir.

Kassasiya instansiyası məhkəməsi sonuncu bəndlə bağlı nəzərə almışdır ki, qanunverici əmək müqaviləsinin tərəfləri arasında bağlanmış istənilən müqaviləni deyil, məhz tərəflərin hüquq bərabərliyi prinsipinə əməl edilməklə onların qarşılıqlı razılığı əsasında bağlanmış müqavilələri sadalanan hallara aid edir.

Tərəflər arasında bağlanmış istənilən müddətli müqavilənin onların hüquq bərabərliyi prinsipinə əməl edilməklə qarşılıqlı razılıq əsasında bağlanmış müqavilə kimi qiymətləndirilməsi Əmək Məcəlləsinin ümumi prinsiplərinə, 45 və 47-ci maddələrinin təyinat və məqsədlərinə zidd olmaqla ümumiyyətlə həmin maddələri əhəmiyyətsiz normaya çevirmiş olardı.

Bu baxımdan tərəflər arasında bağlanmış müddətli müqavilələrin qanuniliyinə məhkəmələr tərəfindən qiymət verilərək müqavilə tərəflərinin əmək münasibətlərində olduğu müddət, işin və ya göstərilən xidmətlərin xarakteri, tərəflərin dəlilləri və mübahisənin diqqətəlayiq bütün halları nəzərə alınmalıdır. Eyni zamanda əmək mübahisələrinin xarakteri baxımından belə mübahisələrə baxılması zamanı işçinin işdən azad edilməsinin qanunsuz olması ilə bağlı sübutetmə yükünün bütünlüklə və birmənalı olaraq işçinin üzərinə qoyulması əsaslı və qanuni hesab edilə bilməz.

Nəzərə alınmalıdır ki, Əmək Məcəlləsinin və əmək qanunvericiliyinə dair digər normativ hüquqi aktların tələblərini yerinə yetirmək əmək münasibətləri sahəsində işgötürənin əsas vəzifələri sırasındadır (Əmək Məcəlləsinin 12-ci maddəsinin 1-ci hissəsinin “b” bəndi). Mülki

dövriyyə iştirakçıları arasında mövcud olan bir sıra digər münasibətlərdən fərqli olaraq əmək hüquq münasibətləri üçün tərəflər arasında tabeçilik, işəgötürənin işçiyə nisbətən daha güclü tərəf kimi çıxış etməsi xarakterikdir. İşəgötürən işçi ilə əmək münasibətlərinin rəmiləşdirilməsi və onlara xitam verilməsinin qanunvericiliyin tələblərinə ciddi riayət olunmaqla həyata keçirilməsini təmin etmək vəzifəsi daşdığı üçün konkret işin hallarından asılı olaraq bununla bağlı sübutları təqdim etmək vəzifəsi də işəgötürənin üzərinə qoyula bilər.

Bununla bağlı “Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 239-cu maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəmənin Plenumunun 15 iyul 2011-ci il tarixli qərarında ifadə olunmuş belə bir hüquqi mövqeyi diqqətləyiqdir ki, işçi əmək hüquq münasibətlərində işəgötürənə nisbətən iqtisadi cəhətdən daha zəif tərəfdir. İşçinin əmək haqqı bir qayda olaraq onun və ailə üzvlərinin yaşaması üçün əsas gəlir mənbəyidir. İşəgötürən isə işçidən fərqli olaraq iqtisadi baxımdan daha güclü tərəf olmaqla, təşkilati-sərəncamverici səlahiyyətlərə malik olur.

Təsadüfi deyildir ki, MPM-nin 77.2-ci maddəsi dövlət orqanlarının, icra və s. orqanların aktlarının etibarsız hesab edilməsi barədə mübahisələrə baxıldıqda, həmin aktların qəbul edilməsi üçün əsas olmuş halları sübut etmək vəzifəsini bu aktı qəbul etmiş orqanların üzərinə qoyur.

Bu baxımdan kassasiya instansiyası məhkəməsi hesab etmişdir ki, hazırkı iş üzrə 38 il

müddət ərzində fasiləsiz olaraq eyni müəssisədə işləmiş, həmin müddətin 24 ilini isə sonuncu vəzifədə çalışmış işçinin öz ərizəsi ilə işdən azad edilərək onunla eyni gündə 3 ay sınaq müddəti müəyyən edilməklə 1 illik müqavilənin bağlanması əmək qanunvericiliyin yuxarıda sadalanan tələblərinə uyğun hesab edilə və belə işçi ilə bağlanmış yeni müqavilə müddətli hesab oluna bilməz.

Həmçinin belə şəxslə bağlanan əmək müqaviləsində sınaq müddətinin müəyyən edilməsi də Əmək Məcəlləsinin 51-ci maddəsinin təyinatına açıq-aşkar ziddir. Həmin maddənin məzmunundan görüldüyü kimi sınaq müddətinin müəyyən edilməsində məqsəd işə yeni qəbul edilmiş, yaxud vəzifəyə yeni təyin olunmuş işçinin peşəkarlıq səviyyəsini, müvafiq əmək funksiyasını icra etmək bacarığını yoxlamaqdan ibarətdir. Əgər işəgötürən artıq müəssisədə daimi işləyən işçinin peşəkarlıq səviyyəsinin, ixtisasının (peşəsinin) kifayət dərəcədə olmadığı üçün onunla əmək müqaviləsinin ləğv olunmasını arzu edirsə, bu halda işçi ilə əmək münasibətlərinə Əmək Məcəllənin 68-ci maddəsinə deyil, 70-ci maddəsinin “c” bəndinə əsasən xitam verilməlidir.

Kassasiya instansiyası məhkəməsi qeyd olunanları nəzərə alaraq hesab etmişdir ki, kassasiya şikayəti qismən təmin olunmalı, qətnamə ləğv edilməli, iş yeni apelyasiya baxışına göndərməli, işə yenidən baxılarkən isə bu Qərarın əsaslandırıcı hissəsində sadalanan maddi hüquq normaları və hüquqi mövqelər nəzərə alınmaqla yeni məhkəmə aktı qəbul edilməlidir.

Dövlət qulluğu vəzifəsindən azad edilmə dövlət qulluqçusunun pensiya yaşına çatması, əlilliyi və ya sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu ilə bağlı olmadığı hallarda, keçmiş dövlət qulluqçusu ona “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 23.3-cü maddəsində və “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 7.0.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müavinətin təyin edilməsini tələb edə bilməz.

İddiaçı ərizə ilə cavabdehə müraciət edərək ona dövlət məvacibinin 15 faizi miqdarında ömürlük müavinətin təyin edilməsini xahiş etmişdir. Cavabdeh müraciətin təmin olunmasından imtina edərək bildirmişdir ki, iddiaçı Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Nəsimi rayon şöbəsindən 224,10 manat məbləğində əmək pensiyası alır. “Sosial müavinətlər haqqında”

Azərbaycan Respublikası Qanununa əsasən sosial müavinət almaq hüququna əmək pensiyası almaq hüququ olmayan vətəndaşlar malikdir.

İddiaçı məhkəməyə müraciət edərək, dövlət qulluqçusu kimi axırıncı əsas vəzifəsi üzrə dövlət məvacibinin 15 faizi miqdarında hər ay ödənilməklə ona ömürlük müavinət təyin edilməsi

öhdəliyinin cavabdehin üzərinə vəzifə olaraq qoyulmasını xahiş etmişdir.

Bakı İnzibati Məhkəməsinin 2020-ci il 27 iyul tarixli, 2-1(112)-3600/2020 nömrəli qərarı ilə iddia rədd edilmişdir. Birinci instansiya məhkəməsi hesab etmişdir ki, qanunvericilik pensiya yaşına çatmış, əlilliyinə və ya sağlamlıq imkanlarının məhdudluğuna görə könüllü işdən çıxmış dövlət qulluqçusuna ömürlük müavinət təyin edilməsini həmin şəxsin dövlət qulluğunda minimum qulluq stajına və əmək pensiyası almaq hüququna malik olmaması (müvafiq sığorta stajına malik olmaması) ilə şərtləndirir. İddiaçı pensiya yaşına çatdığı vaxt onun dövlət qulluğu vəzifəsində minimum qulluq stajının (15 il) olmaması, lakin “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun həmin vaxt qüvvədə olan normalarına əsasən əmək pensiyası almaq hüququna malik olması, yəni 62 yaşına çatması və azı 5 il sığorta stajının olması iş materialları ilə öz təsdiqini tapmışdır. İddiaçının dövlət qulluğu vəzifəsində minimum qulluq stajı (15 il) olmadığından, lakin “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun həmin vaxt qüvvədə olan normalarına əsasən əmək pensiyası almaq hüququna malik olduğundan (62 yaşına çatması və azı 5 il sığorta stajının olması), hazırkı iddia əsassızdır və təmin edilməməlidir.

İddiaçı həmin qərardan apellyasiya şikayəti verərək qərarın ləğv edilməsini və iddia tələbinin təmin olunmasını xahiş etmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının 2020-ci il 15 oktyabr tarixli, 2-1(103)-1685/2020 nömrəli qərarı ilə Bakı İnzibati Məhkəməsinin qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

İddiaçı həmin qərardan kassasiya şikayəti verərək qərarın ləğv edilməsi və iddia tələbinin təmin olunması barədə yeni qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Şikayətdə qeyd edilmişdir ki, sosial müavinət ayrı-ayrı kateqoriya şəxslərə göstərilən yardımdır. Bu kateqoriya şəxslərdən biri də dövlət qulluqçularıdır. Demək, dövlət qəbul edilmiş qanunla dövlət qulluqçularının vəzifələrinə uyğun olaraq dövlətə etdikləri xidməti qiymətləndirir və onlara ömürlük müavinətin verilməsini nəzərdə tutulur. Məhkəmə qərar qəbul edərkən iddiaçının ümumi əsaslarla pensiya almaq hüququnun olmasını əsas götürmüşdür. İddiaçı ümumi əsaslarla əmək pensiyası alır. Lakin dövlət qulluqçusu kimi əmək pensiyası almaq hüququ yoxdur. Qeyd

olunan qanunların məzmunundan da görünür ki, dövlət qulluqçusu dövlət qulluqçusu kimi əmək pensiyası almaq hüququ olmadıqda dövlət tərəfindən onlara “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa müvafiq olaraq müavinət verilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Lakin məhkəmə bu qanunların müddəalarına düzgün hüquqi qiymət verməmişdir.

Kassasiya instansiyası məhkəməsi aşağıdakı səbəblərə görə hesab etmişdir ki, kassasiya şikayəti təmin edilməməli, qərar dəyişdirilmədən saxlanılmalıdır.

“Dövlət qulluğu haqqında” Qanunun (2017-ci il 12 iyun tarixdə qüvvədə olan redaksiyada) 23.2-ci maddəsinə əsasən dövlət qulluqçusunun pensiyasının məbləği dövlət qulluğunda xidmət illərindən və dövlət məvacibinin məbləğindən asılıdır. Dövlət pensiyası verilməsi üçün lazım olan xidmət illərinin minimum həddi 5 ildir.

“Dövlət qulluğu haqqında” Qanunun (2018-ci il 29 mart tarixdən qüvvədə olan redaksiyada) 23.2-ci maddəsinə əsasən dövlət qulluqçusunun pensiyasının məbləği dövlət qulluğu vəzifəsində qulluq stajından və dövlət məvacibinin məbləğindən asılıdır. Dövlət qulluqçusuna “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq qulluq stajına görə əmək pensiyasına əlavələr təyin edilməsi üçün dövlət qulluğu vəzifəsində minimum 15 il qulluq stajı tələb olunur.

“Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun (2017-ci il 12 iyun tarixdə qüvvədə olan redaksiyada) 7-ci maddəsinə əsasən, 62 yaşına çatmış kişilərin və 57 yaşına çatmış qadınların azı 12 il sığorta stajı olduqda (bu Qanunun qüvvəyə mindiyi günədək yaşa görə əmək pensiyası təyin edilmiş şəxslər istisna olmaqla) yaşa görə əmək pensiyası hüququ vardır. Qeyd: Bu Qanunun 7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş kişilərin yaş həddi 2010-cu il yanvarın 1-dən başlayaraq 2012-ci ilin yanvarın 1-dək, qadınların yaş həddi 2010-cu ilin yanvarın 1-dən başlayaraq 2016-cı ilin yanvarın 1-dək hər il altı ay artırılır.

İddiaçı 1954-cü il 12 iyun tarixdə doğulmuşdur. İddiaçının əmək kitabçasının məlumatlarına əsasən, o, 1992-ci il 10 avqust tarixdən 1995-ci il 16 may tarixədək dövlət qulluğu vəzifələrində (rayon səhiyyə şöbəsinin müdiri, rayon icra hakimiyyətinin başçısı) işləmiş, - özünün də təsdiq etdiyi kimi,- öz xahişi ilə dövlət qulluğu vəzifəsindən azad edilmişdir. İddiaçının dövlət qulluğu vəzifəsindən azad

edilməsi onun həmin tarixdə pensiya yaşına çatması, əlilliyi və ya sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu ilə bağlı olmamışdır. İddiaçıya, onun 63 yaşının tamam olduğu 2017-ci il 12 iyun tarixdən, “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun həmin tarixdə qüvvədə olmuş müddəalarına əsasən, ümumi qaydada yaşa görə əmək pensiyası təyin edilmişdir.

“Sosial müavinətlər haqqında” Qanunun 7.0.1-ci maddəsinə əsasən (2018-ci il 29 mart tarixdən qüvvədə olan redaksiyada) dövlət qulluqçularına ömürlük müavinət - "Dövlət qulluğu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa əsasən inzibati və yardımçı vəzifələri tutan dövlət qulluqçuları pensiya yaşına çatmasına və ya əlilliyinə görə könüllü işdən çıxdıqda və dövlət qulluğu vəzifəsində minimum qulluq stajına (15 il) və əmək pensiyası almaq hüququna malik olmadıqda müavinət təyin edilir.

Bundan başqa, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 4 fevral tarixli 7 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Pensiya yaşına çatmasına, əlilliyinə və ya sağlamlıq imkanlarının məhdudluğuna görə könüllü işdən çıxmış, dövlət qulluğu vəzifəsində “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 23.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş minimum qulluq stajına və əmək pensiyası almaq hüququna malik olmayan dövlət qulluqçularına təyin edilən ömürlük müavinətin təyin olunması Qaydası”nın 2-ci bəndinə əsasən, “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qüvvəyə mindiyi 2001-ci il sentyabrın 1-dən icra, qanunvericilik və məhkəmə hakimiyyətləri orqanlarının aparatlarında dövlət qulluğunu davam etdirən və ya yeni qəbul edilən, bu Qanuna uyğun olaraq inzibati və yardımçı vəzifəni tutan, müvafiq

qanunvericiliyə uyğun olaraq pensiya yaşına çatmasına, əlilliyinə və ya sağlamlıq imkanlarının məhdudluğuna görə dövlət orqanından könüllü işdən çıxmış, dövlət qulluğu vəzifəsində “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 23.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş minimum qulluq stajına və əmək pensiyası almaq hüququna malik olmayan dövlət qulluqçusunun müavinət almaq hüququ vardır.

Normanın məzmunundan göründüyü kimi, “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 23.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş minimum qulluq stajına və əmək pensiyası almaq hüququna malik olmayan dövlət qulluqçusunun müavinət almaq hüququ həmin dövlət qulluqçusunun “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qüvvəyə mindiyi 2001-ci il sentyabrın 1-dən icra, qanunvericilik və məhkəmə hakimiyyətləri orqanlarının aparatlarında dövlət qulluğunun davam etdirilməsi və ya yeni qəbul edilməsi ilə şərtlənir.

Beləliklə, iddiaçının dövlət qulluğu vəzifəsindən 1995-ci il 16 may tarixdə azad edildiyi, azad edilmənin onun həmin tarixdə pensiya yaşına çatması, əlilliyi və ya sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu ilə bağlı olmadığı və iddiaçıya onun 63 yaşının tamam olduğu 2017-ci il 12 iyun tarixdən “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun həmin tarixdə qüvvədə olmuş müddəalarına əsasən yaşa görə əmək pensiyası təyin edildiyi nəzərə alındıqda, onun “Dövlət qulluğu haqqında” Qanunun 23.3-cü maddəsindən və “Sosial müavinətlər haqqında” Qanunun 7.0.1-ci maddəsindən irəli gələn hazırkı məzmununda tələb hüququ yoxdur.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 299.9.1-ci maddəsinə əsasən təqsirləndirilən şəxs məhkəməyə gəlməkdən təkrarən imtina etdiyi və ya boyun qaçırdığı halda məhkəmənin hazırlıq iclası təqsirləndirilən şəxsin iştirakı olmadan aparıla bilər və belə hal onun müdafiə hüququnun pozulmasına dəlalət etmir.

Ağdam Rayon Məhkəməsinin 16 iyun 2020-ci il tarixli hökmü ilə Məmmədov Anar Şahin oğlu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CM-nin) 148-ci maddəsi ilə təqsirli bilinib, qazancının 20%-i dövlət nəfinə tutulmaqla 1 (bir) il müddətə islah işləri cəzasına məhkum edilmişdir. Həmçinin A.Ş.Məmmədova CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə əməlinə cinayət tərkibi olmadığı üçün bəraət verilmiş, habelə ona hazırki hökmlə təyin olunmuş cəzanın və Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 18 mart 2003-cü il tarixli hökmü ilə tətbiq edilmiş 5 (beş) il 6 (altı) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına şərti məhkum etmənin müstəqil icra edilməsi qərara alınmışdır.

Birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə əsasən Məmmədov Anar Şahin oğlu təsisçisi və rəhbəri olduğu Bakı şəhəri, Şıxəli Qurbanov küçəsi, ev 2, mənzil 15-də fəaliyyət göstərməklə Ağdam rayonunun Seyidli kəndində qeydiyyatda alınmış “Criminal.az” saytının 02.10.2019-cu il tarixli buraxılışının saat 12:39 verilişindəki 189 kodu altındakı, yəni kütləvi nümayiş etdirildiyi halda internet informasiya ehtiyatındakı yazısının mənsətinə və mətnində Qurbanova Mələhət Moşu qızının güya cəmiyyətdə “lombard Mələhət” kimi tanınması, yenə də həmin gün eyni saytın saat 15:20 verilişindəki 148 kodu altındakı, yəni kütləvi nümayiş etdirildiyi halda internet informasiya ehtiyatındakı yazısının mənsətinə qəsdən M.M.Qurbanovanın güya cəmiyyətdə “lombard Mələhət” kimi tanınması barədə “ibarələr” işlədib M.M.Qurbanovanın şərəf və ləyaqətini nalayiq formada alçalmaqla onu qəsdən təhqir etmiş, bununla da CM-nin 148-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət əməlini törətmişdir.

Eyni zamanda, məhkəmə M.M.Qurbanovanın xüsusi ittiham qaydasında şikayətində irəli sürülmüş ittihamın CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə olan hissəsi üzrə A.Ş.Məmmədovun əməlinə həmin cinayətin

tərkibinin olmaması haqqında nəticəyə gəlmiş və həmin əsasla A.Ş.Məmmədova CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə bəraət vermişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 avqust 2020-ci il tarixli ilkin baxış iclasının qərarı ilə Ağdam Rayon Məhkəməsinin 16 iyun 2020-ci il tarixli hökmündən xüsusi ittihamçı M.M.Qurbanova və məhkum edilmiş şəxsin müdafiəçisi E.Ə.Sadıqov tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətlərinə baxılmasına xitam verilmiş, hökm ləğv edilmiş və xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə icraat materialı hazırlıq iclası mərhələsində baxılması üçün birinci instansiya məhkəməsinə göndərilmişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 avqust 2020-ci il tarixli qərarından xüsusi ittihamçı M.M.Qurbanova və onun nümayəndəsi Ç.G.Hacıyev birgə kassasiya şikayəti verərək həmin şikayətini onunla əsaslandırılmışlar ki, M.M.Qurbanovanın xüsusi ittiham qaydasında şikayətinə ilkin baxılması üzrə birinci instansiya məhkəməsinin hazırlıq iclası və məhkəmə baxışı qanuna müvafiq qaydada, o cümlədən təqsirləndirilən şəxsin hüquqları təmin olunmaqla keçirildiyi halda, apellyasiya instansiyası məhkəməsi əsassız və cinayət-prosessual qanunun tələblərinin ziddinə olaraq birinci instansiya məhkəməsində Anar Məmmədovun müdafiə hüquqlarının pozulması haqqında nəticəyə gəlmiş və həmin əsasla birinci instansiya məhkəməsinin hökmünü ləğv edib materiala hazırlıq iclası mərhələsində baxılması üçün birinci instansiya məhkəməsinə göndərmişdir.

Kassasiya şikayətinin müəllifləri müraciətlərində göstərilənlərə əsaslanaraq Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 avqust 2020-ci il tarixli qərarının ləğv edilməsini, xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə materialın yenidən ilkin baxılması üçün

apellyasiya instansiyası məhkəməsinə qaytarılmasını xahiş etmişlər.

Xüsusi ittihamçı Qurbanova Mələhət Moşu qızı və onun nümayəndəsi Hacıyev Çingiz Gülməmməd oğlu kassasiya şikayətində apellyasiya instansiyası məhkəməsinin apellyasiya müraciətlərinə ilkin baxılması (müvafiq cinayət-prosessual normaların tətbiqi) üzrə hüquqi mövqeyini mübahisələndirdiklərindən, məhkəmə kollegiyası onların kassasiya şikayətini Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CPM-nin) 419-cu maddəsinin tələbləri baxımından səlahiyyətlərinə aid olan kassasiya müraciəti kimi görərək bu müraciətlə əlaqədar Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 avqust 2020-ci il tarixli qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlayıb, araşdırmanın nəticələri olaraq aşağıdakıları qeyd etmişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyası apellyasiya şikayətlərinə baxılmasına xitam verilməsi, birinci instansiya məhkəməsinin hökmünün ləğv edilməsi və xüsusi ittiham qaydasında icraat materialının birinci instansiya məhkəməsində hazırlıq iclası mərhələsinə göndərilməsi haqqında qərar qəbul edərək aşağıdakı hallara əsaslanmışdır:

barəsində xüsusi ittiham qaydasında şikayət verilmiş Anar Məmmədovun birinci instansiya məhkəməsində keçirilən hazırlıq iclasında iştirak etməməsi;

birinci instansiya məhkəməsində məhkəmə baxışının təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüquqlarının pozulması ilə keçirilməsi.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi bu hallardan çıxış edərək qəbul etdiyi qərarın prosesual əsası kimi CPM-nin 303.3.1 və 391.8.6-cı maddələrinə istinad etmişdir.

Lakin, baxılan xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə icraat materialından görünür ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi lazımınca araşdırma aparmadan və qeyd olunan nəticələrin çıxarılması üçün kifayət qədər əsaslar müəyyən etmədən birinci instansiya məhkəməsində məhkəmə baxışının təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüquqlarının pozulması ilə keçirilməsi haqqında nəticəyə gəlmişdir.

Belə ki, Qurbanova Mələhət Moşu qızının Məmmədov Anar Şahin oğlunun CM-nin 147.1 və 148-ci maddələri ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi haqqında xüsusi ittiham qaydasında şikayəti 02 dekabr 2019-cu il tarixdə Ağdam Rayon Məhkəməsinə daxil olduqdan sonra

məhkəmə həmin tarixli bildirişlə Anar Məmmədova xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə məhkəmənin hazırlıq iclasının 09 dekabr 2019-cu il tarixə təyin edilməsi haqqında məlumat vermiş və xüsusi ittiham qaydasında şikayətin surətini, hüquqlarına dair CPM-dən çıxarışı (Bakı şəhəri, Şıxəli Qurbanov küçəsi, ev 2, mənzil 15 ünvanına) göndərmişdir (i.v. 17-20-də olan bildirişlər, göndərişlərin reyestri və poçt qəbzi).

Anar Məmmədov 09 dekabr 2019-cu il tarixə təyin olunmuş hazırlıq iclasına gəlməyərək həmin tarixdə Ağdam Rayon Məhkəməsinə teleqram göndərmiş, xüsusi ittiham qaydasında şikayəti almadığını bildirmiş və müdafiəsini qurması üçün xüsusi ittiham qaydasında şikayətin “Bakı şəhəri, Bakıxanov qəsəbəsi, Y.Əliyev küçəsi, 49A, ev 2, mənzil 117” ünvanına göndərilməsini xahiş etmişdir.

Bundan sonra məhkəmə həmin teleqramı nəzərə alaraq hazırlıq iclasını təxirə salıb 17 dekabr 2019-cu il tarixə təyin etmiş və xüsusi ittiham qaydasında şikayətin surətini qoşmaqla Anar Məmmədovun teleqramında qeyd olunmuş yeni ünvana 09 dekabr 2019-cu ildə hazırlıq iclasının yeni vaxtı və yeri barədə bildiriş göndərmişdir (i.v. 22, i.v.24-27-də olan hazırlıq iclasının protokolu, bildiriş, reyestr, M.Qurbanovaya və A.Məmmədova əlavə olaraq mobil telefon vasitəsi ilə məlumat verilməsi haqqında arayışlar).

Ağdam Rayon Məhkəməsinin 17 dekabr 2019-cu il tarixli hazırlıq iclasına da Anar Məmmədov gəlməmiş, atasının vəfat etməsini əsas gətirərək hazırlıq iclasının başqa vaxta keçirilməsini xahiş etmişdir. Məhkəmə A.Məmmədovun xahişini nəzərə alaraq həmin iclasda xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə hazırlıq iclasının təxirə salınıb 26 dekabr 2019-cu il tarixə təyin edilməsi barədə qərar qəbul etmiş və bu barədə Anar Məmmədova bildirişlə məlumat vermişdir (i.v.28-31-də olan protokol, bildirişlər və reyestr).

Bundan sonra, Anar Məmmədov yazılı vəsatətlə Ağdam Rayon Məhkəməsinə müraciət etmiş və 25 dekabr 2019-cu il tarixdə məhkəməyə daxil olmuş vəsatətində xüsusi ittiham qaydasında şikayətin Yasamal Rayon Məhkəməsinə (aidiyyəti olmayan məhkəməyə) göndərilməsini xahiş etmiş, lakin özü məhkəmənin 26 dekabr 2019-cu il tarixli hazırlıq iclasına gəlməmişdir.

Bu cür halların fonunda məhkəmənin Anar Məmmədovun hərəkətini təkrarən məhkəməyə gəlməkdən imtina etmək kimi qiymətləndirib

onun iştirakı olmadan xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə hazırlıq iclasını keçirməsi prosesual qanunun pozuntusu kimi qiymətləndirilə bilməz.

Belə ki, (analogiya üzrə tətbiq olunmaqla) CPM-nin 299.9.1-ci maddəsinə əsasən təqsirləndirilən şəxs məhkəməyə gəlməkdən təkrarən imtina etdiyi və ya boyun qaçırdığı halda məhkəmənin hazırlıq iclası təqsirləndirilən şəxsin iştirakı olmadan aparıla bilər.

CPM-nin 299.11-ci maddəsinə görə, məhkəmənin hazırlıq iclası barədə vaxtında məlumat verilmiş bu Məcəllənin 299.8 və 299.9-cı maddələrində göstərilənlər nəzərə alınmaqla cinayət prosesi iştirakçılarının məhkəmənin hazırlıq iclasına gəlməməsi həmin iclasın keçirilməsinə və müvafiq qərarın qəbul edilməsinə mane olmur.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin istinad etdiyi birinci instansiya məhkəməsində məhkəmə baxışının Anar Məmmədovun müdafiə hüquqlarının pozulması ilə keçirilməsi haqqında dəlilə gəldikdə, qeyd olunmalıdır ki, A.Məmmədovun iştirakı olmadan hazırlıq iclasının keçirilməsi onun təkrar məhkəməyə gəlməkdən imtina etməsindən irəli gələn hal olmaqla cinayət-prosessual qanunvericiliyinin yuxarıda qeyd olunan normalarına uyğun olduğundan, özü-özlüyündə A.Məmmədovun müdafiə hüququnun pozulması kimi qiymətləndirilə bilməz.

Müdafiəçinin hazırlıq iclasında iştirak etməməsinin “birinci instansiya məhkəməsində məhkəmə baxışının təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüquqlarının pozulması ilə keçirilməsi” kimi CPM-nin 391.8.6-cı maddəsində göstərilən kobud pozuntunu yaradıb-yaratmaması məsələsinə isə Cinayət-Prosessual Məcəllənin müvafiq normalarının tələbləri, xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə icraatın xüsusiyyətləri və hazırkı materiala baxılmasının konkret halları nəzərə alınmaqla qiymət verilməlidir.

Xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə icraatın xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, bütün icraat məhkəmədə həyata keçirilir və bu səbəbdən CPM-nin 391.8.6-cı maddəsində göstərilən halın olub-olmamasının müəyyən edilməsi üçün həm hazırlıq iclası, həm də məhkəmə baxışı mərhələləri daxil olmaqla birinci instansiya məhkəməsində həyata keçirilmiş icraat bütöv şəkildə nəzərdən keçirilməlidir.

CPM-nin 299.10-cu maddəsinə əsasən təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçisinin (təmsil etdiyi şəxs onun köməyindən imtina etməmişdirsə

və ya onun cinayət prosesində məcburi iştirakını müəyyən edən hal mövcuddursa) məhkəmənin hazırlıq iclasında iştirakı məcburidir.

Anar Məmmədovun hazırlıq iclası mərhələsində müqavilə üzrə müdafiəçisi olmamış və həmin mərhələdə o, məhkəməyə ona dövlət hesabına hüquqi yardımın göstərilməsi üçün müdafiəçinin təyin olunması barədə müraciət etməmişdir (yuxarıda qeyd olunduğu kimi, onun vəsatətləri müstəsna olaraq hazırlıq iclaslarının təxirə salınması və CPM-nin tələblərinə zidd olaraq məhkəmə aidiyyatının dəyişdirilməsi barədə olmuşdur).

Müdafiəçinin cinayət prosesində məcburi iştirakını tələb edən CPM-nin 92.3-cü maddəsində göstərilən hallar da hazırkı işdə müəyyən edilməmişdir.

Belə olan halda, hazırlıq iclasının müdafiəçinin iştirakı olmadan keçirilməsi də CPM-nin 299.10-cu maddəsinin pozuntusunu yaratmadığından, özü-özlüyündə “birinci instansiya məhkəməsində məhkəmə baxışının təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüquqlarının pozulması ilə keçirilməsi” kimi qiymətləndirilə bilməz.

Həmin halların CPM-nin 391.8.6-cı maddəsində qeyd olunan kobud qanun pozuntusunu yaratmadığını göstərən xüsusatlar həm də odur ki, məhkəmənin hazırlıq iclasının 26 dekabr 2019-cu il tarixli qərarı ilə məhkəmə baxışı təyin edilməklə, beləliklə də “Xüsusi ittiham qaydasında şikayətlərə dair işlərə baxılması üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun 21 fevral 2014-cü il tarixli qərarının 10-cu bəndinə görə artıq Anar Məmmədov təqsirləndirilən şəxs qismində tanınmaqla ona müdafiəçi təyin olunmuş, A.Məmmədov 07 yanvar 2020-ci ildə dövlət hesabına təyin olunmuş müdafiəçi Telman Süleymanovdan imtina edərək müqavilə bağladığı vəkil Sadiqov Elçin Əli oğlu tərəfindən məhkəmə baxışında ona hüquqi yardımın göstərilməsini xahiş etmiş və həmin andan (xüsusi ittiham qaydasında şikayətə mahiyyəti üzrə baxılmasına dair 07 yanvar 2020-ci il tarixli ilk məhkəmə iclasından) məhkəmə baxışının sonunadək (4 aydan artıq müddət ərzində) A.Məmmədovun müdafiəsi vəkil E.Ə.Sadiqov tərəfindən həyata keçirilmişdir. Məhkəmə baxışının gedişində (i.v.131-133-də və i.v.160-163-də olan məhkəmə iclas protokollarından göründüyü kimi) cinayət prosesi tərəflərinə bərabər, o cümlədən sübutların təqdim edilməsi üçün imkan yaradılmış, bununla

bağlı müdafiə tərəfi qarşı tərəfin məhkəmə-linqvistik ekspertizasının keçirilməsinə etiraz etmiş, alınmış ekspert rəyinin, digər sübutların tədqiqində iştirak etmiş, habelə müdafiəçi E.Sadiqovun özü tərəfindən məhkəmədə baxılması üçün sübutlar – “Cumhuriyyət”, “Sabahinfo.az”, “News” saytlarından “səhifələr” təqdim olunmuşdur.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi isə yuxarıda qeyd olunan - birinci instansiya məhkəməsində təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüquqlarının nə dərəcədə təmin olunması məsələsinin həlli üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən halları nəzərdən keçirməmiş, beləliklə də əsassız olaraq baxılan işdə CPM-nin 303.3.1, 391.8.6-cı maddələrində göstərilən qanun pozuntularının olması, apellyasiya şikayətlərinə baxılmasına xitam verilməklə məhkəmə hökmünün ləğv edilməsi və materialın birinci instansiya məhkəməsinə hazırlıq iclası mərhələsinə göndərilməsi haqqında nəticəyə gəlmişdir.

Təsvir edilən hallar apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən CPM-nin 391.3.7-ci maddəsində təsbit edilmiş qərarın əsassız olaraq çıxarıldığını, yəni məhkəmə qərarının kassasiya qaydasında ləğv edilməsinin (dəyişdirilməsinin) əsası kimi CPM-nin 416.1.20-

ci maddəsində nəzərdə tutulmuş pozuntuya yol verdiyini göstərir.

Beləliklə, məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətinin təmin edilməsinə dair xüsusi ittihamçının nümayəndəsi Ç.G.Hacıyevin çıxışını dinləyib yuxarıda şərh edilən əsaslara görəkassasiya şikayəti təmin edilməsi, Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının Məmmədov Anar Şahin oğlunun barəsində olan 27 avqust 2020-ci il tarixli qərarının ləğv edilməsi və xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə materialların apellyasiya instansiyası məhkəməsində yenidən ilkin baxışa təyin edilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən, Azərbaycan Respublikası CPM-in 419.10.2-ci maddəsini rəhbər tutub məhkəmə kollegiyası

Q Ə R A R A A L D I:

Xüsusi ittihamçı Qurbanova Mələhət Moşu qızının və onun nümayəndəsi Hacıyev Çingiz Gülməmməd oğlunun kassasiya şikayəti təmin edilsin.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının Məmmədov Anar Şahin oğlunun barəsində olan 27 avqust 2020-ci il tarixli qərarı ləğv edilsin, xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə material apellyasiya instansiyası məhkəməsində yenidən ilkin baxışa təyin edilsin.

İşin halları buna əsas verdikdə, məhkəmələr Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 66.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq iki və ya daha çox yalnız az ağır və ya böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər törətmiş şəxsə cinayətlərin məcmusu üzrə qəti cəzanın az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə təyin edilməsinə üstünlük verməlidirlər.

Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin 08 iyun 2020-ci il tarixli hökmü ilə Səfərov Səbuhi Nəsir oğlu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CM-nin) 127.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinib 9 (doqquz) ay müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması cəzasına məhkum edilmiş, CM-nin 69.3-cü maddəsinə əsasən həbsdə saxlamanın müddəti azadlığın məhdudlaşdırılması növündə cəzanın müddətinə bir günə iki gün hesabı ilə 01 (bir) gün həbsdə saxlanılma müddəti 02 (iki) gün azadlığın məhdudlaşdırılması cəzası kimi hesablanaraq təyin edilmiş cəzadan çıxılmaqla, S.N.Səfərovun üzərində qəti olaraq 08 (səkkiz) ay 28 (iyirmi səkkiz) gün müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması cəzası saxlanılmış, cəzanın

icrasının əvvəli S.N.Səfərovun cəzanın icrasına nəzarət edən orqanda qeydiyyatla alındığı vaxtdan hesablanmış, məhkum edilmiş S.N.Səfərovun üzərinə yaşayış yerini saat 22:00-dan 06:00-dək tərk etməmək; elektron nəzarət vasitəsinə gəzdirmək və həmin vasitənin işlək vəziyyətdə saxlanılması üçün ona xidmət etmək; Bakı şəhərinin ərazisini tərk etməmək; müvafiq məhkəmə qərarı olmadan yaşayış yerini dəyişdirməmək, habelə cəzanın icrasına nəzarət edən orqanı iş və ya təhsil yerinin dəyişdirilməsi barədə əvvəlcədən məlumatlandırmaq vəzifələrinin yerinə yetirilməsi qoyulmuşdur.

Hökmə əsasən, Səfərov Səbuhi Nəsir oğlu 10 avqust 2019-cu il tarixdə, saat 05 radələrində yaşadığı Bakı şəhəri, Xətai rayonu, A.Qurban

küçəsi, 25 saylı ünvanda ucadan söyüşlər söyməsinə iradını bildirmiş qonşusu Quliyev İlqar Əmir oğlunun iradlarını qəbul etməyib, özünün şəxsiyyətini digər şəxslərin şəxsiyyətlərinin fəvqünə qoyub, ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, şəxs üzərində zor tətbiq edilməsi ilə müşayiət, həmçinin cəmiyyətə aşkar hörmətsizlik və laqeyidlik nümayiş edilən hərəkətlər edərək, əsaslı səbəb olmadan ümumi davranış, əxlaq və mənəviyyət normalarına hörmətsizlik ifadə edib, sonuncunu nəyayiq sözlərlə təhqir edib, yumruq və silah qismində istifadə etdiyi bel ilə İlqar Quliyevin sifətindən vurub, ona burnun sümüklərinin yerini dəyişmiş qapalı sınığı, burnun yumşaq toxumalarının, sol və sağ almasıqın qançırları ilə, yumruqla sinəsindən vurub döş qəfəsinin ön və sağ yan səthlərinin qançırları ilə, təkiklə isə ayaqlarından vurub sol və sağ baldır nahiyələrinin qançır və sıyrıqları, sol baldır nahiyəsinin sıyrığı ilə müşayiət olunan, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 126-cı maddəsində nəzərdə tutulan nəticələrə səbəb olmayan, lakin ümumilikdə dərəcələrinə görə sağlamlığın uzun müddət pozulmasına səbəb olmuş, xuliqanlıq niyyəti ilə qəsdən sağlamlığa az ağır zərər vurmaya aid bədən xəsarətləri yetirərək, xuliqanlıq etmişdir.

Hökmədən dövlət ittihamçısı tərəfindən verilmiş apellyasiya protestinə əsasən işə baxan Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 28 avqust 2020-ci il tarixli hökmü ilə apellyasiya protesti təmin edilmiş, Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsinin 08 iyun 2020-ci il tarixli hökmü ləğv edilərək yeni hökmlə S.N.Səfərov CM-nin 127.2.3 və 221.3-cü maddələri ilə təqsirli bilinib CM-nin 127.2.3-cü maddəsi ilə 02 (iki) il müddətə, CM-nin 221.3-cü maddəsi ilə 02 (iki) il müddətə, CM-nin 66.2-ci maddəsinə əsasən işə təyin edilmiş cəzaları qismən toplamaq yolu ilə cəzasını ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə qəti olaraq 03 (üç) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir. CM-nin 69.3-cü maddəsinə əsasən S.N.Səfərovun 26 noyabr 2019-cu il tarixdən 27 noyabr 2019-cu il tarixədək həbsdə olduğu müddət, yəni 01 (bir) gün ona təyin edilmiş cəzadan çıxılmaqla üzərində qəti olaraq 02 (iki) il 11 (on bir) ay 29 (iyirmi doqquz) gün müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası saxlanılmışdır.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 28 avqust 2020-ci il tarixli

hökmündən məhkum S.N.Səfərov kassasiya şikayəti verərək ona təyin edilmiş cəzanın yüngülləşdirilməsi barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmiş və həmin şikayətini belə əsaslandırılmışdır ki, məhkəmələr onun barəsindəki cinayət işinə baxarkən yüngülləşdirici halları kifayət qədər nəzərə almamışlar və nəticədə ona həddindən artıq ağır cəza təyin edilmişdir. Belə ki, məhkum kassasiya şikayətində bildirir ki, onun himayəsində iki azyaşlı uşağı var və bu hal cəzanı yüngülləşdirən hal kimi nəzərə alınmaqla ona təyin edilmiş cəza yüngülləşdirilməli, bu əsasla da onun barəsindəki apellyasiya instansiyası məhkəməsinin hökmü dəyişdirilməlidir.

Kassasiya icraatına aid olan qanunvericiliyin tələblərinə əsaslanaraq kassasiya şikayətinin dəlillərinə cavab verən məhkəmə Kollegiyası qeyd etmişdir ki, həmin şikayətin məzmununa görə, məhkum S.N.Səfərov öz şikayətində iş üzrə sübutların natamam araşdırılması, birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri tərəfindən müəyyən edilmiş faktları, onun apellyasiya instansiyası məhkəməsinin hökmü ilə təqsirli bilindiği cinayət əməllərini törətməsinin sübuta yetirilib-yetirilməməsini və bu əməllərin hüquqi təvsiyini mübasiləndirməmiş və yalnız məhkəmə tərəfindən onun barəsində cəza təyini hissəsində qeyri-humanist və ədalətsiz hökmün çıxarılmasını iddia etmişdir.

Ona görə də, məhkəmə Kollegiyası məhkum edilmiş şəxs S.N.Səfərovun təqsirliliyi ilə əlaqədar sübutların şərh edilməsini zəruri hesab etməyərək məhkumun barəsində cəza tədbirinin seçilməsi ilə bağlı ilk növbədə qeyd etmişdir ki, təyin edilmiş hər hansı bir cəza cəzanın məqsədinə xidmət etməli və cəmiyyətdə tam mənada sosial ədaləti bərpa etməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumunun bir sıra qərarlarında göstərilmişdir ki, hər bir cinayət ilə onun törədilməsinə görə tətbiq olunan cəza arasında məqsədyönlü və əsaslı bağlılıq olmalıdır. (CM-nin 48-ci maddəsinin, CM-nin 53.4-cü maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 112.1-ci maddəsinin şərh edilməsi haqqında Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun müvafiq olaraq 23 iyul 2004-cü il və 17 mart 2011-ci il tarixli qərarları)

“Azərbaycan Respublikası CM-nin 32-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 29-cu maddəsinin IV hissəsinə uyğunluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun 12 yanvar

1999-cu il tarixli qərarında göstərilir ki, cinayət qanunvericiliyinə görə cəza törədilmiş cinayət üçün yalnız sitem olmayıb, eyni zamanda məhkumları islah etmək, tərbiyələndirmək, habelə yeni cinayət edilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyır.

«Məhkəmə hökmü haqqında» Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 27 dekabr 1996-cı il tarixli 4 №-li Qərarının 13-cü bəndində qeyd olunur ki, məhkəmələr cəza təyini zamanı təqsirkara həm yüngüllük, həm də ağırlıq baxımından açıq-aşkar ədalətsiz cəza təyin edilməsi hallarına yol verməməlidirlər... Məhkəmə cəza təyin edərkən törədilmiş cinayətin xarakterini və ictimai təhlükəlilik dərəcəsini, təqsirkarın şəxsiyyətini, məsuliyyətini yüngülləşdirən və ağırlaşdıran halları nəzərə almalıdır. Məhkəmə tərəfindən cəza tədbiri seçilərkən hökmə cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsini, habelə təqsirkarın şəxsiyyətini göstərən hansı konkret halların nəzərə alındığı göstərməlidir.

Kassasiya müraciəti ilə əlaqədar öyrənilmiş cinayət işinin materiallarından görünür ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi iş üzrə toplanmış və məhkəmə iclaslarında tam, hərtərəfli və obyektiv araşdırılmış sübutlara, yəni məhkum S.N.Səfərovun, zərər çəkmiş şəxsin, şahidlərin ifadələrinə, məhkəmə ekspertizalarının rəylərinə, bir sıra istintaq hərəkətlərinin aparılması haqqında protokollara və işə əlavə edilmiş sənədlərə əsaslanaraq, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CPM-nin) 145.1-ci maddəsinə uyğun olaraq araşdırılmış bütün sübutları mənsubiyyəti, mümkünlüyü və mötəbərliyi üzrə qiymətləndirərək S.N.Səfərovun cinayət əməlini Azərbaycan Respublikası CM-nin 127.2.3 və 221.3-cü maddələri ilə düzgün təsvir etmişdir.

S.N.Səfərovun barəsində seçilmiş cəza tədbirinin onun şəxsiyyətinə, ailə vəziyyətinə, o cümlədən cəzanı yüngülləşdirən hallara uyğun olmaması barədə kassasiya şikayətinin dəlilləri ilə bağlı məhkəmə kollegiyası vurğulamağı lazım bilmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 71-ci maddəsinin I hissəsinə görə Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi məqsədi ilə dövlət səmərəli hüquqi mexanizmlər yaratmaqla, ədalət mühakiməsinin

həyata keçirilmə prosesində hüquq və azadlıqların bərpasına nail olur.

CM-nin 8.1-ci maddəsinə əsasən, cinayət törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilmiş cəza və ya digər cinayət hüquqi xarakterli tədbirlər ədalətli olmalıdır, yəni cinayətin xarakterinə və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə, onun törədilməsi hallarına və cinayət törətməkdə təqsirli bilinən şəxsin şəxsiyyətinə uyğun olmalıdır.

CM-nin 41.1-ci maddəsinin tələblərindən görüldüyü kimi, cəza məhkəmə hökmü ilə təyin edilən cinayət-hüquqi xarakterli tədbirdir. Cəza cinayət törətməkdə təqsirli hesab edilən şəxsə tətbiq olunur və həmin şəxs barəsində bu Məcəllə ilə müəyyən edilən məhrumiyətlər yaradılmasından və ya onun hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasından ibarətdir.

CM-nin 58.1-ci maddəsində göstərilir ki, cinayət törətməkdə təqsirli bilinən şəxsə, bu Məcəllənin Ümumi hissəsinin müddəaları nəzərə alınmaqla Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş hədlərdə ədalətli cəza təyin edilir.

CM-nin 58.3-cü maddəsinin tələblərinə görə, cəza təyin edilərkən törədilmiş cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsi, təqsirkarın şəxsiyyəti, o cümlədən cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar, habelə təyin olunmuş cəzanın şəxsin islah olunmasına və onun ailəsinin həyat şəraitinə təsiri nəzərə alınır.

Cinayət qanunvericiliyində cəzanı yüngülləşdirən hallar CM-nin 59.1.1-59.1.14-cü maddələrində, cəzanın ağırlaşdıran hallar isə CM-nin 61.1.1-61.1.13-cü maddələrində nəzərdə tutulmuşdur.

Bununla yanaşı, məhkəmə kollegiyası qeyd edir ki, CM-nin 59.2-ci maddəsinə əsasən cəza təyin edilərkən bu Məcəllənin 59.1.1-59.1.14-cü maddələrində göstərilməmiş başqa hallar da cəzanı yüngülləşdirən hal qismində nəzərə alın bilər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumunun "Cinayət Məcəlləsinin 59.1.9 və 60-cı maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair" 02 aprel 2012-ci il tarixli qərarında qeyd edilmişdir ki, cinayət qanunvericiliyində cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdıran halların müəyyən edilməsi məhkəmə tərəfindən cəza həddləri daxilində cəzanın ədalətli təyin edilməsinə və təyin edilmiş cəzanın hər bir konkret halda fərdiləşdirilməsinə xidmət edir. Belə ki, məhkəmə cinayət mühakimə icraatı zamanı ittiham hökmü ilə cəza təyin

edərkən törədilmiş cinayətin xarakterini və ictimai təhlükəlilik dərəcəsini, təqsirkarın şəxsiyyətini, o cümlədən cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdıran halları, habelə təyin olunmuş cəzanın şəxsin islah olunmasına və onun ailəsinin həyat şəraitinə təsirini nəzərə almalıdır (CM-in 58.3-cü maddəsi). Bu baxımdan cəzanı yüngülləşdirən halların düzgün müəyyən olunması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

«Məhkəmələr tərəfindən cinayət cəzalarının təyin edilməsi təcrübəsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 25 iyun 2003-cü il tarixli 4 sayılı qərarın 1-ci bəndinin 2 və 3-cü abzasında məhkəmələrə tövsiyə edilmişdir ki, cinayət qanununun ədalət prinsipindən bəhs edən CM-nin 8-ci maddəsinə görə cinayət törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilən cəza cinayətin xarakterinə və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə, onun törədilmə şəraitinə, təqsirkarın şəxsiyyətinə uyğun olmalıdır. Habelə cinayətin ictimai təhlükəliliyinin xarakterləri qəsdin obyektindən, təqsirin formasından və əməlin Cinayət Məcəlləsinin 15-ci maddəsi ilə hansı cinayətlər kateqoriyasına aid edilməsindən asılıdır. Cinayətin ictimai təhlükəlilik dərəcəsi isə onun törədilmə hallarına (məsələn, cinayətkar niyyətin həyata keçirilmə dərəcəsi, üsulu, vurulmuş zərərin həcmi və baş vermiş nəticələrin ağırlığı, iştirakçılıqla törədilmiş cinayətlərdə təqsirli şəxslərin rolu və s.) əsasən müəyyən edilir.

«Məhkəmə hökmü haqqında» Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 27 dekabr 1996-cı il tarixli 4 №-li Qərarının 13-cü bəndində qeyd olunur ki, məhkəmələr cəza təyini zamanı təqsirkara həm yüngüllük, həm də ağırlıq baxımından açıq-aşkar ədalətsiz cəza təyin edilməsi hallarına yol verməməlidirlər... Məhkəmə cəza təyin edərkən törədilmiş cinayətin xarakterini və ictimai təhlükəlilik dərəcəsini, təqsirkarın şəxsiyyətini, məsuliyyətini yüngülləşdirən və ağırlaşdıran halları nəzərə almalıdır. Məhkəmə tərəfindən cəza tədbiri seçilərkən hökmdə cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsini, habelə təqsirkarın şəxsiyyətini göstərən hansı konkret halların nəzərə alındığı göstərməlidir.

Cinayət qanunvericiliyinin yuxarıda təsvir edilən tələblərindən, Konstitusiya Məhkəməsinin öz qərarlarında ifadə etdiyi hüquqi mövqedən və Ali Məhkəmənin tövsiyələrindən çıxış edib cinayət işinin materialları öyrəniləndə və apellyasiya instansiyası məhkəməsinin S.N.Səfərovun barəsində çıxardığı hökm

yoxlandıqda, həmin hökmün CPM-nin 353-cü maddəsinin tələblərinə cavab verməməsi, eyni zamanda apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən CPM-nin 346-cı maddəsinin də tələblərinin pozulması müəyyən edilmişdir.

Belə ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin məhkəmə kollegiyası tərəfindən müşavirə otağında müzakirə edilmiş məsələlərə dair tərtib edilən protokoldan görünür ki, həmin kollegiya CPM-nin 346-cı maddəsində sadalanmış əsas məsələləri müzakirə edib bu məsələlərlə bağlı müvafiq nəticəyə gəlsə də, CPM-nin 346.1.7-ci maddəsinin tələb etdiyi kimi, təqsirləndirilən şəxsin cəzasını ağırlaşdıran və ya yüngülləşdirən halların olub-olmadığı ümumiyyətlə müzakirə edilməmişdir.

Məhkəmənin çıxardığı 28 avqust 2020-ci il tarixli hökmün təhlili göstərir ki, həmin hökmün təsviri-əsaslandırıcı hissəsində məhkəmə cəza təyini ilə bağlı cinayət qanununun hər hansı normasına istinad etməyərək, bu məsələyə dair gəldiyi nəticəni əsaslandırmayaraq, o cümlədən iş üzrə cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdıran halların olub-olmamasını müzakirə etməyərək nəticədə CPM-nin 353.2.3, 353.2.6 və 353.2.7-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş tələblərin pozulmasına yol vermiş və yalnız hökmün nəticəvi hissəsində S.N.Səfərova həm təqsirli bilindiği ayrı-ayrı cinayətlərə görə, həm də cinayətlərin məcmusu üzrə təyin olunmuş cəzaları qismən toplamaq yolu ilə azadlıqdan məhrum etmə növündə qəti cəzanın təyin edilməsini qeyd etmişdir.

Təsvir edilən hallar eyni zamanda apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən CPM-nin 416.1.21-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş pozuntuya da yol verilməsinə dəlalət edir.

Məhkəmə kollegiyası belə vəziyyətdə həmin hökmü əsaslı və qanuni yekun məhkəmə aktı saymayaraq hesab etmişdir ki, aşağıdakı əsaslara görə həmin hökm dəyişdirilməlidir.

Əvvəla, S.N.Səfərovun 20 avqust 2020-ci il tarixli hökmə təqsirli bilindiği CM-nin 127.2.3 və 221.3-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayətlər CM-nin 15.3-cü maddəsinə əsasən az ağır cinayətlər kateqoriyasına aiddirlər ona görə ki, hər iki maddənin sanksiyasında müəyyən edilmiş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müddəti beş ildən artıq deyil.

Bu halı məhkəmə kollegiyası ona görə xüsusilə vurğulamışdır ki, “Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində

dəyişikliklər edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 20 oktyabr 2017-ci il tarixli Qanunu ilə CM-nin 66.2-ci maddəsi aşağıdakı yeni redaksiyada verilmişdir: “Cinayətlərin məcmusuna böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayətlər daxildirsə, az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə və ya təyin olunmuş cəzaları tamamilə və ya qismən toplamaq yolu ilə qəti cəza təyin edilir. Bu halda az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə təyin olunmuş qəti cəzanın müddəti və ya həcmi məcmuya daxil olan cinayətlərə görə ayrı-ayrılıqda təyin edilmiş cəzaların daha ağırdan çox ola bilməz. Cəzaların tamamilə və ya qismən toplanılması yolu ilə təyin edilmiş qəti cəzanın müddəti və ya həcmi azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaya münasibətdə böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlərə görə üç ildən, az ağır cinayətlərə görə on iki ildən, digər cəzalara münasibətdə isə bu Məcəllənin Ümumi hissəsində müvafiq cəza növü üçün müəyyən edilmiş yuxarı həddən artıq ola bilməz”.

Cinayətlərin məcmusu üzrə cəzanın təyin edilməsinə dair bu normada edilmiş dəyişiklik cəza siyasətinin humanistləşdirilməsinə yönəlməklə məhkəmələrə böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayətlər törətmiş şəxsə qəti cəzanın ayrı-ayrı cinayətlərə görə təyin edilmiş cəzaları təkə tam və ya qismən toplamaq yolu ilə deyil, həm də az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə təyin edilməsi üçün imkanlar yaradır.

Qanunun bu normasının tətbiqi ilə bağlı Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının da mövqeyi ondan ibarətdir ki, işin halları buna əsas verdikdə, məhkəmələr iki və ya daha çox yalnız az ağır və ya böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər törətmiş şəxsə cinayətlərin məcmusu üzrə qəti cəzanın məhz az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə təyin edilməsinə üstünlük verməlidirlər.

Məhkəmə kollegiyası qeyd edir ki, S.N.Səfərovun da barəsindəki cinayət işi üzrə ona cinayətlərin məcmusu üzrə qəti cəzanın məhz az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə təyin olunmasına mane olan heç bir məhdudiyət müəyyən edilməmişdir.

Bununla yanaşı məhkəmə kollegiyası R.N.Səfərovun barəsində cəza tədbirinin seçilməsi zamanı aşağıdakı halların da nəzərə alınmasını məqsədə uyğun hesab etmişdir.

Belə ki, iş materiallarında olan AZ-II 203179 və AZ-II 688576 nömrəli doğum haqqında

şəhadətnamələrin surətlərindən görünür ki, S.N.Səfərovun himayəsində 13 oktyabr 2008-ci il təvəllüdlü Səfərov Pənah Səbuhi oğlu və 15 iyun 2010-ci il təvəllüdlü Səfərli Gülarə Səbuhi qızı adlı iki azyaşlı uşaqları var.

Birinci instansiya məhkəməsi S.N.Səfərova cəza təyin edərkən bu halı CM-nin 59.1.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş cəzanı yüngülləşdirən hal kimi nəzərə alsa da, apellyasiya instansiyası məhkəməsi ümumiyyətlə bu məsələyə münasibət bildirməmişdir, baxmayaraq CM-nin 59.1.4-cü maddəsi cinayət törətmiş şəxsin himayəsində azyaşlı uşaqların olmasını cəzanı yüngülləşdirən hal kimi nəzərə alınmasını imperativ şəkildə tələb edir.

Məhkəmə kollegiyası S.N.Səfərovun barəsində cəza tədbirinin seçilməsi zamanı yuxarıda göstərilən halla yanaşı həmçinin onun ilk dəfə az ağır cinayətlər törətdiyinə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsini, Ağdam rayonundan məcburi köçkün olmasını, törətdiyi əməllərdən peşmançılıq çəkməsini də CM-nin 59.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq cəzanı yüngülləşdirən hallar kimi qiymətləndirilməsini və bu halların, habelə iş üzrə cəzanı ağırlaşdıran halların müəyyən edilməməsinin nəzərə alınmasını mümkün bilmişir.

Bütün təsvir edilənlərdən və qanunvericiliyin tələblərindən çıxış edən məhkəmə kollegiyası məhkum S.N.Səfərovun kassasiya şikayətinin dəlilləri ilə razılaşaraq onları qəbul edilən saymış və bu dəllərə uyğun olaraq apellyasiya instansiyası məhkəməsinin hökmünün dəyişdirilməsi haqqında qərarın qəbul edilməsini məqsədə uyğun hesab etmişdir.

Beləliklə, məhkəmə kollegiyası yuxarıda qeyd olunanlara əsaslanaraq və kassasiya şikayətinin təmin edilməməsi barədə dövlət ittihamçısının çıxışını dinləyərək belə nəticəyə gəlmişir ki, məhkumun kassasiya şikayəti təmin edilməli, iş üzrə müəyyən edilmiş cəzanı yüngülləşdirən hallar nəzərə alınmaqla S.N.Səfərova təqsirli bilindiği CM-nin 127.2.3-cü maddəsi ilə təyin edilmiş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müddəti azaldılmalı və CM-nin 66.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq ona qəti cəza az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə təyin edilməli, bununla da onun barəsindəki Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 28 avqust 2020-ci il tarixli hökmü göstərilən əsaslarla dəyişdirilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 302.1.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xüsusi ittiham qaydasında “şikayət əsassız olduqda və şikayət vermiş şəxsin dəlillərini əks etdirən sübutları əks etdirmədikdə” müddəası xüsusi ittihamçının gətirdiyi sübutlarının tədqiq edilməsi və yaxud birbaşa qiymətləndirilməsi yolu ilə şikayətin əsassız olması barədə nəticənin çıxarılmasını ehtiva etmir.

Ağdam Rayon Məhkəməsinin hazırlıq iclasının 21 noyabr 2019-cu il tarixli qərarı ilə Abdunov Vüqar Çərkəz oğlunun Abdunova Aynur Laçın qızına qarşı sonuncunun Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CM-nin) 147.1-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinə dair xüsusi ittiham qaydasında şikayətinin məhkəmənin icraatına qəbul edilməsindən imtina olunmuşdur.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 29 dekabr 2019-cu il tarixli ilk baxış qərarı ilə xüsusi ittiham qaydasında şikayət vermiş V.Ç.Abdunovun apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş, onun Aynur Abdunovaya qarşı sonuncunun CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinə dair xüsusi ittiham qaydasında şikayətinin məhkəmənin icraatına qəbul edilməsindən imtina olunmasına dair Ağdam Rayon Məhkəməsinin hazırlıq iclasının 21 noyabr 2019-cu il tarixli qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 29 dekabr 2019-cu il tarixli qərarından xüsusi ittihamçı Abdunov Vüqar Çərkəz oğlu və onun nümayəndəsi Talibov Hüseyn Əli oğlu birgə kassasiya şikayəti vermişlər.

Abdunov Vüqar Çərkəz oğlu və onun nümayəndəsi Talibov Hüseyn Əli oğlu kassasiya şikayətini onunla əsaslandırmışlar ki, birinci instansiya məhkəməsi hazırlıq iclasında Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CPM-nin) 302.2.3-cü maddəsində göstərilən hallar müəyyən edilmədən, yəni əsassız olaraq V.Ç.Abdunovun xüsusi ittiham qaydasında şikayətini icraata qəbul etməkdən imtina etmiş, lakin apellyasiya instansiyası məhkəməsi həmin qərardan onun verdiyi apellyasiya şikayətini təmin etməyərək, mübahisələndirilən qərarı dəyişdirilmədən saxlamışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin ilkin baxış qərarının əsassız olduğunu göstərən hal kimi kassasiya şikayətinin müəllifləri ona istinad etmişlər ki, həmin məhkəmə xüsusi ittiham

qaydasında şikayətə məhkəmədə baxılmasının yolverilməzliyi haqqında nəticəyə gələrkən xüsusilə ona əsaslanmışdır ki, V.Ç.Abdunov xüsusi ittiham qaydasında şikayətində Abdunova Aynur Laçın qızını CM-nin 147.2-ci maddəsi ilə, yəni ağır və ya xüsusilə ağır cinayətləri törətməsi barədə ona böhtan atmaqda ittiham edərək cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsini xahiş etmiş, lakin xüsusi ittiham qaydasında şikayətində Aynur Abdunovanın Vüqar Abdunovu həmin növ cinayətləri deyil, CM-nin 320.1 və 320.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş saxta sənəd hazırlama və saxta sənəddən istifadə etmə kimi böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətləri törətməkdə ittiham etməsini qeyd etmişdir.

Halbuki, Vüqar Abdunov xüsusi ittiham qaydasında şikayətində Ağdam Rayon Məhkəməsindən Aynur Abdunovanın CM-nin 147-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsini xahiş etsə də, 18 noyabr 2019-cu il tarixdə rayon məhkəməsinə təqdim etdiyi ərizəsində ittihamı dəqiqləşdirərək onun CM-nin 147.1-ci maddəsinə dəyişdirdiyini bildirmiş və birinci instansiya məhkəməsi 21 noyabr 2019-cu il tarixli hazırlıq iclasının qərarı ilə Aynur Abdunovanın məhz CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə təqisirləndirilməsinə dair xüsusi ittiham qaydasında şikayəti məhkəmənin icraatına qəbul etməkdən imtina etmişdir.

Müəlliflər kassasiya şikayətində göstərilənləri CPM-nin 416.1.1, 416.1.5, 416.1.13, 416.1.14, 416.1.15-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş halları yaradan pozuntular kimi qiymətləndirərək, həmin əsaslarla Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 29 dekabr 2019-cu il tarixli qərarının ləğv edilməsini və xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə materialın apellyasiya instansiyası məhkəməsində yenidən baxılmağa təyin olunmasını xahiş etmişlər.

Xüsusi ittihamçı Abdunov Vüqar Çərkəz oğlu və onun nümayəndəsi Talibov Hüseyn Əli oğlu kassasiya şikayətində məhkəmələrin xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə icraata aid cinayət-prosessual normaların tətbiqi üzrə hüquqi

mövqeyini mübahisələndirdiklərindən, məhkəmə kollegiyası onların kassasiya şikayətini CPM-in 419-cu maddəsinin tələbləri baxımından səlahiyyətlərinə aid olan kassasiya müraciəti kimi görmüş və bu müraciətlə əlaqədar Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 29 dekabr 2019-cu il tarixli ilkin baxış qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlayıb, araşdırmanın nəticələri olaraq aşağıdakıları qeyd etmişdir.

CPM-nin 302.2.3-cü maddəsinə CPM-nin 302.1.2-302.1.4, 302.1.6-302.1.8-ci maddələrində göstərilən hallar olduqda, məhkəmə hazırlıq iclasının nəticələri əsasında xüsusi ittiham qaydasında şikayətin öz icraatına qəbul edilməsindən imtina edilməsi barədə qərar qəbul edir.

Ağdam Rayon Məhkəməsinin 21 noyabr 2019-cu il tarixli qərarından görünür ki, məhkəmə Abdunov Vüqar Çərkəz oğlunun xüsusi ittiham qaydasında şikayətini məhkəmənin icraatına qəbul etməkdən imtina edərkən CPM-nin 302.1.6 və 302.1.7-ci maddələrində göstərilən hallara əsaslanmışdır.

Məhkəmənin əsaslandığı, CPM-nin 302.1-ci maddəsinə görə, xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə məhkəmə baxışının keçirilməsindən imtina edilməsini şərtləndirən həmin hallar müvafiq olaraq cinayət-prosessual qanunun 302.1.6 və 302.1.7-ci maddələrində aşağıdakı kimi təsbit edilmişdir:

cinayət hadisəsi və ya barəsində xüsusi ittiham qaydasında şikayət verilmiş əməldə cinayət əlamətləri olmadıqda (CPM-nin 302.1.6-cü maddəsi);

şikayət əsassız olduqda və şikayət vermiş şəxsin dəlillərini təsdiq edən sübutları əks etdirmədikdə (CPM-nin 302.1.7-ci maddəsi).

Birinci instansiya məhkəməsinin qənaətinə görə, CM-nin 147.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş böhtan cinayəti sübyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə törədilən cinayətdir (birbaşa qəsd cinayət tərkibinin subyektiv cəhətinin zəruri əlamətidir), Vüqar Abdunov isə bunu (Abdunova Aynur Laçın qızının əməllərində birbaşa qəsdin mövcudluğunu) təsdiq edən sübutları məhkəməyə təqdim etməmişdir.

Bununla əlaqədar məhkəmə kollegiyası aşağıdakıları qeyd edir.

CPM-nin birinci instansiya məhkəməsində icraata həsr olunmuş maddələrinə baxdıqda və bu maddələri cinayət-prosessual qanunun ümumi hissəsinin normaları, o cümlədən CPM-nin 8-ci maddəsində əksini tapmış cinayət mühakimə

icraatının vəzifələri, cinayət mühakimə icraatının obyektivliyi, qərəzsizliyi və ədalətliliyi (CPM, maddə 28), cinayət prosesində tərəflərin çəkişməsi (CPM, maddə 32), cinayət mühakimə icraatında sübutların qiymətləndirilməsi (CPM, maddə 33) kimi cinayət mühakimə icraatının prinsipləri ilə müqayisə etdikdə, aydın olur ki, birinci instansiya məhkəməsində icraatın hazırlıq iclası (ilkin dinləmə) və məhkəmə baxışı mərhələləri araşdırılan məsələlərə (araşdırma predmetinə), araşdırmanın həcminə, araşdırmanın məqsədlərinə görə bir-birindən fərqlənən mərhələlərdir və onların eyniləşdirilməsi, məsələn yalnız məhkəmə baxışında həll edilməli məsələnin hazırlıq iclasının nəticələrinə görə həll olunması yolverilməzdir.

CPM-nin 302.1.6 və 302.1.7-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş məhkəmənin hazırlıq iclasının nəticələrinə görə “əməldə cinayətin əlamətləri olmadıqda”, habelə “şikayət əsassız olduqda və şikayət vermiş şəxsin dəlillərini təsdiq edən sübutları əks etdirmədikdə” xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə məhkəmə baxışının keçirilməsindən (şikayətin icraata qəbul edilməsindən) imtina etmək səlahiyyətinə də həmin müddəaların və onlardan irəli gələn CPM--in digər normalarının işığında baxılmalıdır.

Belə ki, CPM-nin 8.0.3-cü maddəsində “...cinayət təqibi ilə bağlı bütün halları hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırmaq”, 8.0.5-ci maddəsində isə “cinayət törətməkdə ittiham olunan şəxslərin təqsirini müəyyən edərək onları cəzalandırmaq və təqsirsiz şəxslərə bəraət vermək məqsədi ilə ədalət mühakiməsini həyata keçirmək” cinayət mühakimə icraatının vəzifələri sırasında təsbit edilmişdir.

Cinayət mühakimə icraatının obyektivliyi, qərəzsizliyi və ədalətliliyi prinsipi tələb edir ki, məhkəmələr cinayət işlərinə və cinayət təqibi ilə bağlı digər materiallara məhkəmə iclaslarında yalnız CPM-də müvafiq surətdə müəyyən edilmiş hüquqi prosedurlara uyğun faktlar əsasında, qərəzsiz və ədalətlə baxsınlar (CPM, maddə 28.1).

Cinayət mühakimə icraatında tərəflərin çəkişməsi prinsipi isə Azərbaycan Respublikasında cinayət mühakimə icraatının ittiham və müdafiə tərəfinin çəkişməsi əsasında həyata keçirilməsini nəzərdə tutmaqla hər bir tərəfin məhkəmədə təmsil olunmasını (maddə 32.2.1) və məhkəmədə öz mövqeyini müdafiə etmək üçün bərabər hüquqlara və imkanlara malik olmalarını (maddə 32.2.2) ehtiva edir. Bu prinsipə görə ittiham tərəfi cinayət hadisəsinin baş

verməsinə, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin əlamətlərinin mövcudluğunu, bu əməlin törədilməsinə təqsirləndirilən şəxsin aidiyyətini, cinayəti törətmiş şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmasının mümkünlüyünü sübut edir (maddə 32.2.3), müdafiə tərəfi isə əksinə - cinayət təqibi ilə bağlı irəli sürmüş ittihamı təkzib edir və CPM-in 32.2.4-cü maddəsində təsbit olunmuş digər funksiyaları yerinə yetirir.

Cinayət mühakimə icraatında sübutların qiymətləndirilməsi prinsipi hakimlərdən cinayət mühakimə icraatının həyata keçirilməsində toplanmış sübutları CPM-nin tələblərinə əsasən qiymətləndirməyi tələb edir. Bu prinsipə görə cinayət mühakimə icraatı həyata keçirilərkən CPM-nin 125, 144 -146-cı maddələrinin müddələrinin pozulması (maddə 33.2), hakimlərin sübutlara və sair materiallara qərəzli münasibət bəsləməsi, mövcud hüquqi prosedur daxilində tədqiq ediləndək sübut və digər materiallardan birinə digərinə nisbətdə çox və ya az əhəmiyyət verilməsi yolverilməzdir (maddə 33.4) və cinayət prosesində heç bir sübutun və digər materialın qabaqcadan müəyyən edilmiş qüvvəsi yoxdur (maddə 33.3).

CPM-nin 138.1-ci maddəsinə əsasən sübutetmə ittihamın qanuni, əsaslı və ədalətli həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən halların müəyyən edilməsi məqsədi ilə sübutların əldə edilməsindən, yoxlanılmasından və qiymətləndirilməsindən ibarətdir.

CPM-in 144-cü maddəsinə görə, cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutlar tam, hərtərəfli və obyektiv yoxlanılmalıdır”.

CPM-nin 145.1-ci maddəsində təsbit olunmuş qaydaya görə hər bir sübut mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə qiymətləndirilməlidir. Təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror, hakim qanunu və vicdanını rəhbər tutaraq sübutların məcmusunun hərtərəfli, tam və obyektiv baxılmasına əsaslanmaqla öz daxili inamına görə sübutları qiymətləndirirlər (maddə 145.2).

CPM-nin 346.1, 346.1.1 və 346.1.2-ci maddələrinə əsasən cinayət hadisəsinin və təqsirləndirilən şəxsin törətdiyi əməldə cinayət tərkibinin olmasının sübuta yetirilib-yetirilməməsi – bunlar məhkəmə baxışının nəticələrinə dair müşavirə otağında həl edilməli olan məsələlərdir.

Yuxarıda təsvir edilmiş cinayət-prosessual normalardan göründüyü kimi, məhkəmə tərəfindən ittihamın həlli ilə əlaqədar sübutların qiymətləndirilməsi müvafiq tədqiqata (sübutlara

baxılmasına) əsaslanmalı, belə tədqiqat isə çəkişməli xarakterli cinayət prosesində müvafiq prosedur daxilində həyata keçirilməlidir.

CPM-nin birinci instansiya məhkəməsində icraata həsr olunmuş normalardan isə aydın görünür ki, qanunverici bu instansiyada ittihamın həlli ilə əlaqədar sübutlara baxılması, yəni həm də onların yoxlanılması, təhlil edilməsi, bir-biri ilə müqayisə edilməsi, yeni sübutlar barədə təkliflərin irəli sürülməsi, bir sözlə sübutların tədqiqi mövzusunda cinayət prosesi tərəflərinin çəkişməsi üçün uyğun prosedur kimi müstəsna olaraq CPM-nin XLIII fəslində təsbit edilmiş məhkəmə baxışının məhkəmə istintaqı mərhələsini nəzərdə tutmuşdur.

Məhkəmə tərəfindən ittihamın həlli ilə əlaqədar sübutların qiymətləndirilməsi isə CPM-nin 338.1.2-ci maddəsinə və XLV fəslinin qaydalarına görə məhkəmə istintaqında baxılmış sübutlarla məhdudlaşmaqla yalnız yekun qərarın çıxarılması üçün müşavirənin gedişində həyata keçirilməlidir.

Məhkəmə baxışından və məhkəmə baxışının qeyd olunan (məhkəmə istintaqı, yekun müşavirə) mərhələlərindən fərqli olaraq, məhkəmənin hazırlıq iclası ittihamın həlli nöqtəyi-nəzərindən sübutlara baxılmasını, yəni sübutların ittihamı təsdiq etməsi və yaxud təkzib etməsi baxımından tədqiq edilməsini, o cümlədən yoxlanılmasını və qiymətləndirilməsini ehtiva etmir.

Belə ki, CPM-nin 299.1-ci maddəsinə görə, məhkəmənin hazırlıq iclası cinayət işində, məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın materiallarında və ya xüsusi ittiham qaydasında şikayətdə irəli sürülmüş ittihamın mahiyyəti üzrə cinayət prosesi tərəflərinin iştirakı ilə məhkəmə baxışının təyin edilməsinin mümkünlüyünün yoxlanılması məqsədi ilə ilkin dinləmələrdən ibarətdir.

CPM-nin 299.4-cü maddəsinə əsasən məhkəmənin hazırlıq iclası zamanı sübutların qiymətləndirilməsi məsələsi deyil, cinayət prosesi tərəflərinin “məhkəmə baxışında” tədqiq edilmək üçün təqdim etdikləri “sübutlar siyahısı”, “məhkəmə baxışından sübut kimi yolverilməz materialların xaric edilməsi” barədə məsələlər həll edilir.

Yalnız cinayət işlərinə və məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materiallarına deyil, xüsusi ittiham qaydasında şikayətlərə məhkəmənin hazırlıq iclasında baxılarkən də cinayət-prosessual qanunun qeyd olunan normaları nəzərdən qaçırılmamalı və CPM-nin 302.1.6 və 302.1.7-ci

maddələrində nəzərdə tutulmuş müddəalar sübutların xüsusi ittiham qaydasında şikayətdə irəli sürülmüş ittihamı, o cümlədən əməldə cinayət tərkibinin əlamətlərinin olmasını kifayət qədər təsdiq edib-etməməsi (sübutların kifayətedənliyi) baxımından qiymətləndirilməsini ehtiva edən normalar kimi təfsir edilməməlidir.

Məhkəmə kollegiyasının fikrincə, CPM-nin 302.1.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xüsusi ittiham qaydasında “şikayət əsassız olduqda və şikayət vermiş şəxsin dəlillərini əks etdirən sübutları əks etdirmədikdə” müddəası xüsusi ittihamçının gətirdiyi sübutlarının tədqiq edilməsi və yaxud birbaşa qiymətləndirilməsi yolu ilə şikayətin əsassız olması barədə nəticənin çıxarılmasını ehtiva etmir. Sözügedən müddəa şikayətdə faktiki əsaslar gətirilmədən ittihamın irəli sürülməsini və yaxud müvafiq ittihamla ağılabatanlıqla əlaqələndirmək mümkün olmayan faktik hallara istinad edilərək (açıq-aşkar əsassız) ittihamın irəli sürülməsini, şikayətdə irəli sürülmüş iddiaları təsdiq etmək üçün sübutların gətirilməməsini və təqdim edilməməsini nəzərdə tutur.

Lakin, hazırki işin materiallarına yuxarıda gətirilən normalarla və məhkəmə kollegiyasının hüquqi mövqeyi ilə müqayisə etməklə baxdıqda, müəyyən olunur ki, Vüqar Abdunov xüsusi ittiham qaydasında şikayətində Aynur Abdunovaya qarşı CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə irəli sürdüyü ittihamı öz mülahizələrinə uyğun olaraq konkret faktik hallarla-Aynur Abdunovanın internet şəbəkəsində onun saxta sənədlər hazırlamaqla və saxta sənədlərdən istifadə etməklə ona (A.Abdunovaya) məxsus pul vəsaitini bank hesabından çıxarması barədə məlumatlar yayması ilə əsaslandırılmış və iddiasını təsdiq edən sübutlar kimi müvafiq internet səhifələrinin çap olunmuş əkslərini, məhkəmə ekspertizasının rəyini, digər sənədləri xüsusi ittiham qaydasında şikayəti ilə birlikdə məhkəməyə təqdim etmişdir.

Lakin, birinci instansiya məhkəməsi yalnız Vüqar Abdunovun və Aynur Abdunovanın qısa dinlənildikləri (bir-birini inkar edən fikirlər səsləndirdikləri), başqa heç bir sübutun tədqiq olunmadığı, əslində sübutların tədqiq edilməsi üçün nəzərdə tutulmayan hazırlıq iclasında Aynur Abdunovanın əməlinə birbaşa qəsdin olmasını təsdiq edən sübutların şikayətə əlavə olunmaması kimi mühakimə yürütməklə, faktiki olaraq şikayətə əlavə olunmuş materialları müvafiq prosedura tədqiq etmədən ittihamı təsdiq etməyən sübutlar kimi qiymətləndirmiş və Aynur Abdunovanın

əməlinə CM-nin 147.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin subyektiv cəhətinə aid olan əlamətin – birbaşa qəsdin olmaması haqqında nəticəyə gəlmişdir.

Təsvir edilənlərdən görünür ki, birinci instansiya məhkəməsi hazırlıq iclasında Vüqar Abdunovun təqdim etdiyi dəlil və sübutları faktiki olaraq xüsusi ittiham qaydasında şikayətdə irəli sürülmüş ittihamın təsdiq edilməsi üçün kifayət edib-etməməsi nöqtəyi-nəzərindən qiymətləndirməklə yuxarıda təsvir edilən cinayət-mühakimə icraatının vəzifə və prinsiplərini, CPM-nin ümumi hissəsinin digər normalarının, eləcə də sübutların tədqiqinə dair CPM-nin 138-146-cı maddələrinin tələblərini pozmaqla, apellyasiya instansiyası məhkəməsi isə həmin pozuntulara baxmayaraq, birinci instansiya məhkəməsinin qərarını dəyişdirilmədən saxlamaqla məhkəmə qərarının kassasiya qaydasında ləğv edilməsini tələb edən CPM-nin 416.1.1 və 416.1.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş pozuntulara yol vermişlər.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin yol verdiyi pozuntu həm də ondan ibarət olmuşdur ki, məhkəmə xüsusi ittihamçı Vüqar Abdunovun apellyasiya şikayətinin əsassız olması barədə nəticəyə gələrkən, qənətini işin həqiqi halları ilə uzlaşmayan faktiki məlumatlar üzərində qurmuşdur.

Belə ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi qərarında qeyd etmişdir ki, Vüqar Abdunov xüsusi ittiham qaydasında şikayətində Aynur Abdunovanın ona CM-nin 320.1 və 320.2-ci maddələrində göstərilən böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətləri törətməsi barədə böhtan atdığını iddia etdiyi halda, A.Abdunovanı CM-nin 147.2-ci maddəsində göstərilən cinayəti törətməkdə, yəni ağır və xüsusilə ağır cinayətlər törətməklə bağlı ona böhtan atmaqda ittiham etmiş və məhz CM-nin 147.2-ci maddəsi ilə A.Abdunovanın cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmasını məhkəmədən xahiş etmişdir.

Halbuki, Vüqar Abdunov 18 noyabr 2019-cu il tarixli (Ağdam Rayon Məhkəməsinin 21 noyabr 2019-cu il tarixdə qəbul etdiyi) 77-ci vərəqdə işə əlavə olunmuş ərizəsində xüsusi ittiham qaydasında şikayətinə dəyişiklik edərək Aynur Abdunovanın CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmasını xahiş etmiş, Ağdam Rayon Məhkəməsi də məhz bundan çıxış edərək hazırlıq iclasında Aynur Abdunovanın xüsusi ittiham qaydasında CM-nin 147.2-ci maddəsi ilə deyil, CM-nin 147.1-ci

maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair məsələyə baxmışdır.

Bu səbəbdən apellyasiya instansiyası məhkəməsinin Vüqar Abdunovun apellyasiya şikayətini rədd edərək əsaslandığı ikinci dəlili də əsassız olmuşdur.

Belə ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi hesab etmişdir ki, bundan əvvəl də Vüqar Abdunov eyni (Aynur Abdunovanın CM-nin 147.2-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsində dair) xüsusi ittiham qaydasında şikayətlə məhkəməyə müraciət etmiş və Ağdam Rayon Məhkəməsinin 20 avqust 2019-cu il tarixli qərarı ilə həmin şikayətin məhkəmənin icraatına qəbul edilməsindən imtina edilmiş və bu qərar Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 23 sentyabr 2019-cu il tarixli qərarı ilə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Halbuki, yuxarıda qeyd olunduğu kimi hazırki işdə Vüqar Abdunovartıq CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə Aynur Abdunovaya qarşı xüsusi ittiham qaydasında ittiham irəli sürmüş və bu səbəbdən Ağdam Rayon Məhkəməsinin 20 avqust 2019-cu il tarixli qərarında şikayətin icraata qəbul edilməsindən imtina edilməsi üçün gətirilən dəlillər hazırki icraatda baxılan xüsusi ittiham qaydasında şikayətin mümkünlüyü məsələsinin həllində eynilə istifadə oluna, müvafiq olaraq da

20 avqust 2019-cu il tarixli qərar (onunla bağlı qəbul edilmiş yuxarı instansiya məhkəmələrinin qərarları) Vüqar Abdunovun xüsusi ittiham qaydasında verdiyi yeni şikayətin icraata qəbul edilməsinin qarşısını alan aktlar kimi qiymətləndirilə bilməzdi.

Odur ki, məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətinin təmin edilməsinə dair xüsusi ittihamçı Vüqar Abdunovun nümayəndəsi H.Ə.Talıbovun çıxışını dinləyib, yuxarıda şərh edilən əsaslara görə belə qərara gəlmişdir ki, xüsusi ittihamçı Vüqar Abdunovun və onun nümayəndəsi Hüseyn Talıbovun birgə verdikləri kassasiya şikayəti qismən əsaslı hesab edilməli, V.Ç.Abdunovun Abdunova Aynur Laçın qızının CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması haqqında xüsusi ittiham qaydasında şikayətinin məhkəmənin icraatına qəbul olunmasından imtina edilməsi haqqında Ağdam Rayon Məhkəməsinin 21 noyabr 2019-cu il tarixli hazırlıq iclasının qərarının dəyişdirilmədən saxlanılmasına dair Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 29 dekabr 2019-cu il tarixli ilkin baxış qərarı CPM-nin 416.1.1, 416.1.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əsaslarla ləğv edilməli, iş apellyasiya instansiyası məhkəməsində yenidən ilkin baxılmağa təyin edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin iki və ya daha çox maddəsi ilə təqsirli bilinərək cinayətlərin məcmusu üzrə, yəni cəzaları tamamilə və qismən toplamaq yolu ilə müvafiq qəti cəzaya məhkum olunmuş şəxsə onun təqsirli bilindiği bir və ya bir neçə maddə ilə apellyasiya, kassasiya və ya hökmün icrası qaydasında müvafiq olaraq bəraət verildikdə, onun barəsindəki qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş əsaslarla həmin maddə və ya maddələr üzrə təqsirli bilinməsi hissəsində cinayət işinin icraatına xitam verildikdə, yaxud da məhkəmələr hər hansı digər əsaslarla onun həmin maddələrlə cəzalandırılmasının istisna edilməsi barədə nəticəyə gəldikdə, bu hal məhkuma təyin olunmuş qəti cəzanın həddinin və ya həcmnin müəyyən edilməsində də öz təsirini göstərməlidir.

Bakı şəhəri Binəqədi rayon Məhkəməsinə 20 avqust 2010-cu il tarixli qərarı ilə Həsənov Rafiq Rəhman oğlunun "Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 01 may 2020-ci il tarixli Qanununun tətbiq edilməsi barədə ərizəsi təmin edilmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin həmin qərarından məhkum R.R.Həsənov tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətinə əsasən məhkumun müraciəti üzrə hökmün icrası qaydasında

toplanmış materiallara baxan Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 29 sentyabr 2020-ci il tarixli qərarı ilə məhkum R.R.Həsənovun apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş, birinci instansiya məhkəməsinin qərarı isə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Apellyasiya instansiya məhkəməsinin yuxarıda qeyd edilən qərarından məhkum R.R.Həsənov kassasiya şikayəti verərək həmin qərarın ləğv edilməsini və barəsində təyin olunmuş

cəza müddətinin azaldılması barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Məhkum R.R.Həsənov kassasiya şikayətini belə əsaslandırılmışdır ki, onun barəsində “Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 01 may 2020-ci il tarixli Qanununun tətbiq edilməsinə dair ərizəsinin təmin edilməsinə baxmayaraq, məhkəmələr onun həmin ərizəsi üzrə qəbul etdikləri qərarlarla əsassız olaraq ona təyin olunmuş cəzanı dəyişmədən qüvvədə saxlamış, bununla da ədalətsizliyə və qeyri obyektivliyə yol vermişlər. Kassasiya şikayətinin müəllifi onun cəzasının yüngülləşdirilməli olmasını qeyd edərək bu əsasla onun şikayətinin təmin edilməsini və ona təyin olunmuş cəzanın müddətinin azaldılması barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası kassasiya şikayətinin dəlillərini hökmün icrası qaydasında ərizəyə baxılmasına dair materiallarla əlaqəli şəkildə araşdırıb həmin dəlillərə cavab olaraq aşağıdakıları qeyd etmişdir.

Əvvəla, məhkəmə kollegiyası vurğulamışdır ki, istər Bakı şəhəri Binəqədi Rayon Məhkəməsi, istərsə də Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyası R.R.Həsənovun barəsində əvvəllər digər məhkəmələr tərəfindən çıxarılmış hökmlər üzrə cinayət işlərinə mahiyyəti üzrə deyil, hökmün icrası qaydasında məhkumun müraciətinə baxaraq müvafiq qərarlar qəbul etmişlər. Buna görə, həmin müraciətə baxan məhkəmələr R.R.Həsənovun əvvəllər ona ittiham olunmuş cinayətlərin törədilməsində onun təqsirliliyi, bu əməllərin törədilməsinin sübuta yetirilib-yetirilməməsi məsələlərini həll etmək səlahiyyətində olmamış və hökmün icrası qaydasında apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən qəbul edilmiş qərardan kassasiya şikayətinə baxan kassasiya instansiyası məhkəməsi də məhkumun təqsirliliyi ilə bağlı məsələni təftiş edib bu haqda qərar qəbul etmək hüququna malik olmamışdır.

Hökmün icrası qaydasında toplanmış materiallardan görünür ki, R.R.Həsənov Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Azərbaycan Respublikasının Hərbi Məhkəməsinin 20 avqust 2010-cu il tarixli hökmü ilə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətnə CM-nin) 274, 331.1 və 334.3-cü maddələri ilə təqsirli bilinib CM-nin 274-cü maddəsi ilə əmlakı müsadirə olunmamaqla 12 (on iki) il müddətə, CM-nin 331.1-ci maddəsi ilə 5 (beş) ay müddətə (CM-nin 68.1.1-ci maddəsi tətbiq

edilməklə), CM-nin 334.3-cü maddəsi ilə 7 (yeddi) il müddətə, CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən isə cinayətlərin məcmusu üzrə qəti olaraq cəzasını ciddi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə 13 (on üç) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir.

10 iyun 2020-ci il tarixdə məhkum R.R.Həsənov Bakı şəhəri Binəqədi Rayon Məhkəməsinə ərizə ilə müraciət edərək onun barəsindəki Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Azərbaycan Respublikasının Hərbi Məhkəməsinin 20 avqust 2010-cu il tarixli hökmü ilə təqsirli bilinib məhkum olunduğu CM-nin müvafiq maddələrinin “Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 01 may 2020-ci il tarixli Qanununa (həmin Qanunla CM-də edilmiş dəyişikliklərə) uyğunlaşdırılması məsələsinə baxılmasını xahiş etmişdir.

Ərizəyə hökmün icrası qaydasında baxan Binəqədi Rayon Məhkəməsi həmin ərizə üzrə qəbul etdiyi 29 iyul 2020-ci il tarixli qərarla məhkumun ərizəsini təmin edərək onun Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Azərbaycan Respublikasının Hərbi Məhkəməsinin 20 avqust 2010-cu il tarixli hökmü ilə təqsirli bilinərək cəzalandırıldığı CM-nin 68.1.1-ci maddəsi tətbiq edilməklə 5 (beş) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasından məhkumu azad etmiş, **həmin hissədə iş üzrə icraata xitam vermiş, hökmü qalan hissədə qanunvericiliyə uyğun hesab etmişdir.**

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin də razılaşdığı bu nəticəyə gələrkən birinci instansiya məhkəməsi öz qərarını belə əsaslandırılmışdır ki, R.R.Həsənov 20 avqust 2010-cu il tarixli hökmlə digər əməlləri ilə yanaşı həmçinin ona görə təqsirli bilinmişdir ki, o, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin 707 sayılı hərbi hissəsinin döyüş şəraitində yerləşən 1-ci motoatıcı taborunun 3-cü bölüyünün 2-ci tağımının 3-cü manqasının «Bəzəkli» adlanan postunda müddətli həqiqi hərbi xidmətdə olarkən, *hərbi xidmət üzrə vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı digər hərbi qulluqunu təhqir etmiş və onun bu əməli CM-nin 331.1-ci maddəsi ilə tövsiyə edilərək ona həmin maddə əsasında CM-nin 69.1.1-ci maddəsi tətbiq edilməklə 5 (beş) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin olunmuşdur.*

01 iyun 2020-ci il tarixdə qüvvədə olmuş CM-də həmin Məcəllənin 331.1-ci maddəsi aşağıdakı redaksiyada verilmişdir:

“Maddə 331.1. Hərbi xidmət üzrə vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı və ya belə vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar bir hərbi qulluqçunun digərini təhqir etməsi—

altı ayadək müddətə hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma və ya eyni müddətə intizam xarakterli hərbi hissədə saxlama ilə cəzalandırılır.”

Lakin, “Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında” 01 may 2020-ci il tarixli № 68-VIQD sayılı Azərbaycan Respublikası Qanununun 1.73-cü maddəsi ilə CM-nin 331.1-ci maddəsi ləğv edilmiş və CM-nə hərbi xidmət üzrə vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı və ya belə vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar bir hərbi qulluqçunun digərini təhqir etməsinə görə hər hansı norma əlavə edilməmiş, yəni bu əməllər dekriminallaşdırılmışdır.

Adı çəkilən Qanunun “Keçid müddələri” hissəsinin 2.2-ci maddəsinə görə isə, bu Qanunun 1-ci maddəsinə əsasən ***cinayət hesab olunmayan əməllərə görə bu Qanun qüvvəyə minənədək məhkum edilmiş və hazırda cəzasını çəkən şəxslər cəzadan azad olunurlar.*** Onlar, habelə bu Qanunla cinayət hesab olunmayan əməllərə görə əvvəllər məhkum edilmiş və cəzasını çəkmiş şəxslər məhkumluğu olmayan hesab edirlər.

Məhkəmə R.R.Həsənovun barəsində qərar qəbul edərkən həmçinin ona istinad etmişdir ki, CM-nin 10.3-cü maddəsinə əsasən, əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) cinayət sayılmasını və bu əmələ görə cəzanı aradan qaldıran, cəzanı yüngülləşdirən, yaxud cinayət etmişşəxsin vəziyyətini başqa cür yaxşılaşdıran cinayət qanununun geriyə qüvvəsi vardır, yəni həmin qanunun qüvvəyə minməsindən əvvəl müvafiq əməli (hərəkət və ya hərəkətsizliyi) törətmiş şəxslərə, habelə cəza çəkən, yaxud cəzasını çəkmiş, lakin məhkumluğu üstündən götürülməmiş və ya ödənilməmiş şəxslərə şamil edilir.

Bununla belə məhkəmə R.R.Həsənovu ləğv edilmiş CM-nin 331.1-ci maddəsi ilə ona təyin olunmuş 5 (beş) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasından azad edərkən və onun həmin maddə ilə təqsirli bilinib məhkum edilməsinə dair hissədə ***iş üzrə icraata xitam verərkən, nəzərə almamışdır ki, həmin cəzanın da bir hissəsi ona təqsirli bilindiyi bütün maddələrlə CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən cinayətlərin məcmusu üzrə cəzaları qismən toplamaq yolu ilə təyin edilmiş qəti cəzanın müddətini hesablanmış və buna baxmayaraq***

həmiin qəti cəzanın müddətini dəyişdirmədən saxlamış, apellyasiya instansiyası məhkəməsi də bununla razılaşmışdır.

Məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, məhkəmələrin gəldikləri bu nəticə cinayətlərin məcmusu üzrə cəzaların təyin edilməsi qaydaları təsbit edilmiş cinayət qanunvericiliyinin normalarına ziddir.

Belə ki, hazırda qüvvədə olan (01 may 2020-ci il tarixli Qanunla edilmiş dəyişikliklərlə) CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən, cinayətlərin məcmusuna ağır və ya xüsusilə ağır cinayətlərdən hər hansı biri daxildirsə, təyin olunmuş cəzaları tamamilə və ya qismən toplamaq yolu ilə qəti cəza təyin edilir. Bu halda azadlıqdan məhrum etmə növündə qəti cəzanın müddəti iyirmi ildən çox ola bilməz.

Qanunun bu normasının mənasına görə, şəxs onun haqqında çıxarılmış hökmlə bir neçə cinayət əməllərini törətməkdə təqsirli bilindikdə və onun həmin əməlləri CM-nin Xüsusi hissəsinin iki və ya daha çox maddəsi ilə tövsif edildikdə, ona ilk növbədə hər maddə ilə ayrı-ayrılıqda müvafiq cəzalar təyin olunur, sonra isə həmin cəzalar tamamilə və ya toplanılmaqla onun barəsində qəti cəza müəyyən edilir.

Bu isə o deməkdir ki, cinayətlərin məcmusu üzrə qəti cəzanın həddinin və ya həcmının müəyyən edilməsi zamanı həmin cəzaya şəxsə ayrı-ayrı cinayətlərə görə təyin edilmiş cəzaların bir hissəsi və ya həmin cəzalar bütövlükdə daxil edilir. Qanunvericilikdə konkret olaraq bu hissələrin həddi (həcmi) və hansı əsaslarla müəyyən edilməsi nəzərdə tutulmadığından, bu məsələnin həlli məhkəmənin üzərinə qoyulur və məhz məhkəmə təyin olunmuş cəzaların bu və ya digər hissəsinin toplanmalı olmasını özü müəyyən edib yalnız qəti cəzanın həddi və ya həcmi barədə qərar qəbul edir.

Eyni zamanda məhkəmə kollegiyası qanunvericiliyin bu normasının tələblərindən çıxış edərək onu da qeyd etməyi lazım bilir ki, CM-nin Xüsusi hissəsinin iki və ya daha çox maddəsi ilə təqsirli bilinərək cinayətlərin məcmusu üzrə, yəni cəzaları tamamilə və ya qismən toplamaq yolu ilə müvafiq qəti cəzaya məhkum olunmuş şəxsə onun təqsirli bilindiyi bir və ya bir neçə maddə ilə apellyasiya, kassasiya və ya hökmün icrası qaydasında müvafiq olaraq bəraət verildikdə, onun barəsindəki qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş əsaslarla həmin maddə və ya maddələr üzrə təqsirli bilinməsi hissəsində cinayət işinin icraatına xitam verildikdə, yaxud da məhkəmələr hər hansı

digər əsaslarla onun həmin maddələrlə cəzalandırılmasının istisna edilməsi barədə nəticəyə gəldikdə, bu hal məhkuma təyin olunmuş qəti cəzanın həddinin və ya həcmnin müəyyən edilməsində də öz təsirini göstərməlidir. Yəni, qeyd olunduğu kimi, nə qədər ki, şəxsə təyin olunmuş qəti cəzanın həddi və ya həcmi müəyyən edilərkən, bu cəzaya onun təqsirli bilindiği maddələrlə təyin edilmiş cəzanın bu və ya digər hissəsi daxil edilir, həmin maddələrin biri və ya bir neçəsi ilə ona bəraət verildikdə, yaxud da onun bu maddələrlə cəzalandırılması istisna olunduqda təyin olunmuş qəti cəzanın müddəti və ya həcmi də azaldılmalıdır.

Buna görə, məhkəmə kollegiyası məhkum R.R.Həsənovun kassasiya şikayətinin dəlillərini qismən qəbul edilən sayaraq və həmin şikayətin təmin edilməsi barədə onun və müdafiəçisi R.İ.Abdıyevin, kassasiya şikayətinin təmin

edilməməsi barədə isə dövlət ittihamçısı Ş.N.Məmmədovanın çıxışlarını dinləyərək hesab etmişdir ki, kassasiya şikayəti qismən təmin edilməli və R.R.Həsənova Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Azərbaycan Respublikasının Hərbi Məhkəməsinin 20 avqust 2010-cu il tarixli hökmü ilə CM-nin 274 və 334.3-cü maddələri ilə CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən cinayətlərin məcmusu üzrə təyin olunmuş cəza yüngüləşdirilməklə onun barəsində “Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 01 may 2020-ci il tarixli Qanununun tətbiq edilməsinə dair ərizəsinin təmin edilməsi haqqında hökmün icrası qaydasında toplanmış materiallar üzrə Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 04 sentyabr 2021-ci il tarixli qərarı dəyişdirilməlidir.

Cinayət işinə məhkəmələrdə baxılarkən iş üzrə sübutların toplanmasına, araşdırılmasına, qiymətləndirilməsinə və kifayət etməsinə, habelə cəza tədbirinin seçilməsinə dair beynəlxalq müqavilələrin, cinayət və cinayət-prosessual qanunvericiliklərinin tələblərinin pozulması ilə və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmamaqla çıxarılmış yekun məhkəmə aktı qanuni və əsaslı hesab edilə bilməz.

Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 26 fevral 2020-ci il tarixli hökmü ilə Qasımov Pərviz Pənah oğlu CM-nin 127.2.3 və 221.3-cü maddələri ilə nəzərdə tutulmuş cinayət əməlini törətməkdə təqsirli bilinib, CM-nin 127.2.3-cü maddəsi ilə 02 (iki) il 06 (altı) ay müddətə, CM-nin 221.3-cü maddəsi ilə 03 (üç) il müddətə, CM-nin 66.2-ci maddəsinə əsasən isə cinayətlərin məcmusu üzrə təyin edilmiş cəzalar qismən toplanılmaqla qəti olaraq cəzasını ciddi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə 4 (dörd) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir.

Həmin hökmə həminin Abbasov Amin Əhəd oğlu da CM-nin 221.2.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək 02 (iki) il 01 (bir) ay 04 (dörd) gün müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması cəzasına məhkum edilmişdir.

Məhkəmənin hökmünə əsasən, Qasımov Pərviz Pənah oğlu ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, şəxslər üzərində zor tətbiq olunması ilə müşayiət edilən qərəzli hərəkətlər edib, silah qismində istifadə edilən əşyadan istifadə edərək ictimai qaydanın pozulmasının qarşısını alan digər şəxsə

müqavimət göstərməklə xuliqanlıq etmiş, habelə xuliqanlıq niyyəti ilə zərərçəkmiş şəxsin həyatı üçün təhlükəli olmayan, lakin sağlamlığın uzun müddətə pozulması ilə nəticələnən qəsdən sağlamlığa az ağır zərər vurmuşdur.

Belə ki, o, 19 sentyabr 2019-cu il tarixdə saat 00:57 radələrində bir qrup şəxs halında, yəni qohumu Abbasov Amin Əhəd oğlu ilə birlikdə ictimai yer hesab edilən Bakı şəhəri, Nəsimi rayonu, Cavadxan küçəsi, 3005-ci məhəllə ərazisində yerləşən «McDonalds» restoranının qarşısına gələrək, ictimai asayişin pozulmasına, şəxslərin hüquqlarının və qanuni mənafələrinin toxunulmazlığına təhlükə və həyəcanın yaranmasına səbəb olan ictimai qaydanı kobud surətdə pozaraq, ətrafdakı şəxslər və özü üçün açıq surətdə ictimai qaydaya əhəmiyyətli dərəcədə laqeydlilik, etinasızlıq, cəmiyyətdə hamı tərəfindən qəbul olunmuş davranış qaydalarına, əxlaq və mənəviyyət normalarına qarşı saymamazlıq göstərən, bir qrup şəxsin qanuni mənafələrinə toxunan hərəkətlər etməklə cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizlik ifadə edib heç bir əsaslı səbəb olmadan, yəni Bayramov Tural Fikrət oğlunun idarə etdiyi «BMW X5» markalı minik

avtomobilinin səs boğucu qurğusundan yüksək səsin gəlməsini bəhanə edərək sonuncu ilə aralarında yaranmış mübahisəni zor gücünə sonlandırmaq məqsədi ilə əlində olan bıçaqla Tural Bayramova tərəf gedib mübahisə etmək istədikdə sonuncu onun əlindəki bıçağı görüb baş verə biləcək hadisədən yaxa qurtarmaq üçün əli ilə onu itələyib qaçaraq yaxınlıqda yerləşən ictimai yer hesab olunan «Mər» kafesinin həyətinə daxil olmuş, bu zaman o, və Amin Abasov cinayətkar əməllərini davam etdirib Tural Bayramovun arxası ilə qaçaraq kafedə əyləşən şəxslərin istirahətini pozub, Tural Bayramova ilk olaraq çatmış Amin Abasov təpik ilə Tural Bayramovun ayağından vurub yerə yıxdıqdan sonra Pərviz Qasimov özünün şəxsiyyətini digər şəxslərin şəxsiyyəti fəvqündə qoyub xuliqanlıq niyyəti ilə qəsdən əl və ayaq zərbələri ilə Tural Bayramovun sifət nahiyəsinə vuraraq, zərərçəkmiş şəxsin həyatı üçün təhlükəli olmayan və bu Məcəllənin 126-cı maddəsində nəzərdə tutulan nəticələrə səbəb olmayan, lakin sağlamlığın uzun müddətə pozulmasına səbəb olan burun üstü nahiyənin burun sümüyünün yerdəyişmiş sınığı ilə müşayiət olunan əzilmiş-cırılmış yarası kimi sağlamlığa az ağır zərər verməyə, sağ qaş nahiyəsinin əzilmiş-cırılmış yarası kimi sağlamlığın qısa müddətə pozulmasına səbəb olan sağlamlığa yüngül zərər verməyə, sol gicgah, sağ gözətrafi, sol gözaltı, sağ qulaq seyvanı nahiyələrinin sıyrıqları kimi sağlamlığa zərər verməyən bədən xəsarətləri yetirmiş, habelə mübahisəyə müdaxilə etməklə ictimai qaydanın pozulmasının qarşısını alan digər şəxs Yusifov Hüseyn Pənah oğlunun qarın nahiyəsindən əlində olan silah qismində istifadə olunan əşya kimi istifadə etdiyi bıçaqla vurub müqavimət göstərmiş, nəticədə Hüseyn Yusifova qarın nahiyəsinin səthi kəsilmiş yaraları kimi sağlamlığa zərər verməyən bədən xəsarətləri yetirərək qərəzli xuliqanlıq hərəkətləri etmişdir.

Hökmdən məhkum P.P.Qasimovun müdafiəçisi V.Z.Məmmədov tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətlərinə əsasən işə baxan Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 18 iyun 2020-ci il tarixli qərarı ilə apellyasiya şikayəti qismən təmin edilmiş, hökm dəyişdirilmiş, Qasimov Pərviz Pənah oğlun CM-nin 221.3-cü maddəsi ilə təyin edilmiş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müddəti 02 (iki) 06 (altı) ayadək endirilmiş, CM-nin 66.2-ci maddəsinə əsasən işə cinayətlərin məcmusu üzrə az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə ona qəti olaraq 02 (iki) il 06 (altı) ay müddəti

azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilmiş, hökm qalan hissədə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 18 iyun 2020-ci il tarixli qərarından dövlət ittihamçısı kassasiya protesti verərək həmin qərarın ləğv edilməsini və cinayət işinin yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsini, P.P.Qasimovun müdafiəçisi Bağırov Namiq İmran oğlu işə həmin qərardan kassasiya şikayəti verərək hüquqlarını müdafiə etdiyi şəxsin əməllərinin CM-nin 127.2.3 və 221.3-cü maddələrindən CM-nin 127.1-ci maddəsinə tövsif edilməsini və onun zərərçəkmiş şəxslə barışmasını nəzərə alaraq cinayət işi üzrə xitam verilməsini xahiş etmişdir.

Dövlət ittihamçısı kassasiya protestini onunla əsaslandırmışdır ki, məhkum P.P.Qasimovun barəsindəki cinayət işinə baxan apellyasiya məhkəməsi yekun qərarında məhkum edilmiş şəxs Pərviz Qasimova ittiham olunduğu hər iki maddə ilə eyni müddətə, yəni 2 il 6 ay azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin etsə də, az ciddi cəzanın daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə CM-nin 66.2-ci maddəsinə istinad etməklə qəti olaraq 2 il 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası saxlanıldığını qeyd etmişdir. Göründüyü kimi, məhkəmə eyni növ və eyni müddətə təyin edilmiş cəzaları az ciddi və daha ciddi cəza kimi təsnifləşdirmişdir, lakin hansı cəzanın az ciddi, hansının işə daha ciddi cəza növü olmasını qərarda əsaslandırmamış, faktiki düzgün olmayaraq eyni növ və eyni müddətə təyin edilmiş cəzaları əhatə etmək yolu ilə qəti cəza müəyyən etmişdir. Hazırkı iş üzrə qəbul olunan yekun qərarlara nəzər saldıqda işə müəyyən olunur ki, birinci instansiya məhkəməsi Pərviz Qasimova təqsirli bilindiği maddələr üzrə ədalətli və qanuni cəza təyin etsə də, apellyasiya instansiyası məhkəməsi bu cəzanı dəyişdirərkən öz nəticələrini cəzanın təyini məsələsi üzrə düzgün qənaətə gəlmək üçün təsiri ola biləcək bütün halların məcmusundan, sübutlardan hasil etməmiş, cinayətlərin xarakterini, ictimai-təhlükəlilik dərəcəsini, törədilmə hallarını, təqsirkarın şəxsiyyətini (yəni əvvəllər ağır cinayətə görə məhkum edilməsini) kifayət qədər nəzərə almamış, bundan əlavə təyin edilmiş eyni növ və eyni müddətə olan cəzaları qismən toplamaqla qəti cəza təyin etmək əvəzinə həmin cəzaları əhatə etməklə əsassız və qanunsuz qərar qəbul etmişdir. Dövlət ittihamçısı kassasiya protestində Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumunun “Azərbaycan

Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 59.1.9 və 60-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2 aprel 2012-ci il tarixli, “Məhkəmələr tərəfindən cinayət cəzalarının təyin edilməsi təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 25 iyun 2003-cü il tarixli 4 sayli qərarlarına və Azərbaycan Respublikası CM-nin bir sıra maddələrinə istinad edərək bildirmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin hökmünü dəyişdirərkən cinayət qanununun qeyd olunan normalarının, eləcə də Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun sözügedən qərarının tələblərinə, Ali Məhkəmənin Plenumunun müvafiq qərarındakı tövsiyələrə əməl etməmiş, cinayətin məqsədi və motivinə, xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə, törədilməsi hallarına əhəmiyyət verməmiş, daha yüngül cəzanın tətbiqini şərtləndirən halların onun barəsində mövcud olub-olmaması araşdırmamış və əsaslandırmamışdır. Qeyd olunanları nəzərə alaraq kassasiya protestinin müəllifi Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 18 iyun 2020-ci il tarixli qərarını ləğv edilməsini və cinayət işinin yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Məhkum P.P.Qasimovun müdafiəçisi N.İ.Bağirov öz kassasiya şikayətində “İnsan Hüquqlarının və əsas Azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi bir sıra qərarlarına və qanunvericiliyinin tələblərinə əsaslanaraq, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarını qanunsuz və ədalətsiz hesab edir. İşin faktiki hallarını mübahisələndirən müdafiəçi bildirir ki, tərəflər əvvəllər biri-birini tanımamış, hadisə gecə saat 00:57 radərində qaranlıq ərazidə təxminən 1-2 dəqiqə ərzində baş vermiş, həmin vaxt ətrafda ümumiyyətlə kənar şəxslər olmamış, hər hansı formada ictimai qayda pozuntusu qeydə alınmamışdır. Bundan başqa, həmin vaxt metro və “McDonalds” restoranı, eləcə də digər işə obyektleri fəaliyyət göstərməmişlər. Cəmiyyətə açıqca hörmətsizlikdə ifadə olunan ictimai qaydanın kobud surətdə pozulması təqsirkarın elə hərəkətləridir ki, bu hərəkətlər vətəndaşların, idarə, müəssisə və digər təşkilatların normal həyat və fəaliyyəti üçün təhlükə yaradır, qorxu və narahatçılıq hissəsinə səbəb olur. Hazırkı iş üzrə Pərviz Qasimovun hərəkətləri nəticəsində hər hansı vətəndaşın, idarə, müəssisə və digər təşkilatların normal həyat və fəaliyyəti üçün

təhlükə yaratması, qorxu və narahatçılıq hissəsinə səbəb olması barədə ibtidai istintaq orqanı tərəfindən heç bir sübut məhkəməyə təqdim edilməmiş, eləcə də qeyd olunan hallar məhkəmə araşdırması zamanı müəyyən olunmamışdır. Həmçinin iş üzrə ibtidai istintaq orqanı təqsirləndirilən Pərviz Qasimovun əlində silah qismində bıçaq olmasına istinad etsə də, bıçağın mövcudluğu barədə araşdırma aparmamış, iş materiallarında belə bir sübut mövcud deyildir. Bundan başqa, zərər çəkmiş şəxsin aldığı az ağır xəsarətin dərəcəsi ilə bağlı P.Qasimovun əməli CM-nin 127.1-ci maddəsi ilə tövsif olunmalı olduğu halda, səhvən onun bu əməli CM-nin 221.3 və 127.2.3-cü maddəsi ilə tövsif olunmuşdur. Bu səbəbdən məhkəmədən kassasiya şikayətinin təmin edilməsini xahiş etmişdir.

Kassasiya protestinin və kassasiya şikayətlərinin dəlilləri ilə bağlı kassasiya kollegiyası ilk növbədə qeyd etmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra mətnə Konstitusiyanın) aşağıda göstərilən müddələrinə, ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququ təsbit edilmiş “İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının (bundan sonra mətnə Avropa Konvensiyasının və ya Konvensiyanın) 6-cı maddəsinə, cinayət və cinayət-prosessual qanunvericiliklərinin tələblərinə və bir sıra məsələlər üzrə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə əsaslanaraq məhkəmə kollegiyası qeyd edir ki, hazırkı iş üzrə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarından verilmiş kassasiya protestinə və kassasiya şikayətinə baxan kassasiya kollegiyasının üzərinə, qanunvericiliyin tələb etdiyi kimi, məhkəmələr tərəfindən sübutların toplanılması, sübut etməyə və digər hallara görə qanunvericiliyin tələblərinə əməl olunub-olunmamasını, habelə törədilmiş ictimai təhlükəli əməlin bütün hallarının müəyyən edilməsinə əsasən bu əmələ maddi hüquq normasının düzgün tətbiq edilib-edilməməsini yoxlamaq vəzifəsi düşür.

Bununla belə, məhkəmə kollegiyası onun səlahiyyətinə aid edilən bu məsələlərə münasibət bildirməsi üçün cinayət işinin materiallarına müraciət etməyi zəruri bilmişdir.

Əvvəla, cinayət işinin təhlili göstərir ki, P.P.Qasimova qarşı CM-nin 127.2.3 və 221.3-cü maddələri ilə (eyni zamanda hazırkı iş üzrə məhkum olunmuş A.Ə.Abbasova qarşı CM-nin 221.2.1-ci maddəsi ilə) ittihamların irəli sürülməsi

üçün ibtidai araşdırma orqanı təqsirləndirilən şəxslər P.P. Qasimovun, A.Ə. Abbasovun, zərərçəkmişlər T.F. Bayramovun və H.P. Yusifovun, şahidlər Çopanov Məhəmmədmurad Sərdar oğlunun, Qocayev Səxavət Rəfayət oğlunun, məhkum Pərviz Qasimovun qardaşı Qasimov Əmrəh Pənəh oğlunun ifadələrinə, habelə zərərçəkmişlər barəsində keçirilmiş məhkəmə-tibbi ekspertizasının rəylərinə əsaslanmış və bu sübutları P.P. Qasimovun və A.Ə. Abbasovun göstərilən maddələrlə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilmələri, onların haqqında ittiham aktının tərtib edilməsi və cinayət işinin mahiyyəti üzrə baxılması üçün məhkəməyə göndərilməsini kifayət hesab etmişdir.

Halbuki, göstərilən sübutların təhlili göstərir ki, onların arasında kifayət qədər ziddiyyətlər mövcud olmuş, bu ziddiyyətlər ibtidai araşdırma zamanı aradan qaldırılmamış və onların aradan qaldırılması, habelə həmin sübutlarda əksini tapmış mühüm halların aydınlaşdırılması istiqamətində heç bir araşdırma aparılmamış, eyni səhvlərə işə baxan məhkəmələr tərəfindən də yol verilmişdir..

Belə ki, cinayət təqibinin bütün mərhələlərində P.P.Qasimov ardıcıl olaraq eyni cür ifadələr verərək göstərmişdir ki, 19 sentyabr 2019-cu il tarixdə saat 00.30 radələrində o, qohumu Amin Abasovla birlikdə Nəsimi rayonu, Cavadxan küçəsi ərazisində yolu keçmək istədikdə “BMW X5” markalı 10 OR 048 dövlət nömrə nişanlı avtomobil səsboğucudan çıxan yüksək səsle qəflətən sürətlə onların qarşısına çıxaraq dərhal dayanmış, Amin yolu keçib dayanmış, o, isə həmin avtomobilin sürücüsündən nə etməsini soruşduqda sonuncu, adını sonradan bildiyi Tural Bayramov ona kobud cavab vermiş, buna görə də onların arasında sözlü mübahisə olmuşdur. Bu səbəbdən o, Tural Bayramova kobud danışmasına görə iradını bildirib söhbət etməsini təklif etmiş, lakin Tural “biz heç kimin ayağının altına getmirik” deyib öz telefon nömrəsini ona vermiş və bu nömrəyə zəng edib görüşməyi təklif etmişdir. Bir qədər sonra o, “McDonalds” restoranının yaxınlığına gəldikdə orada Tural Bayramovun idarə etdiyi avtomobilini və onun yanında sonuncunu və iki nəfər başqa şəxslərin dayandığını görərək onlara yaxınlaşmış və heç bir söz demədən başı ilə Turalın sifət nahiyəsindən bir zərbə vurmuşdur. Tural Bayramov ondan qaçaraq yaxınlıqda yerləşən “Mer” kafesinə daxil olmuş və o, Amin Abasovla

birlikdə onun arxasınca gedib orada Amin Turalın ayağından ayağı ilə bir zərbə vurub onu yerə yıxmış, sonra isə onlar birlikdə sonuncunu əlləri və ayaqları vurduqları zərbələrlə döymüş, bundan sonra isə oradan çıxıb getmişlər. Həmin vaxt nə onun, nə də Aminin əlində bıçaq və ya silah qismində istifadə edilə bilən digər əşyalar olmamış, onlar Turalın ünvanına nalayiq ifadələr işlətməmiş və Tural Bayramovdan başqa onlar heç kimi döyməmiş, onlarla birlikdə həmin münaqişədə başqa şəxslər iştirak etməmişlər, münaqişə zamanı ətrafda başqa şəxslər olsalar da onlar həmin münaqişəyə müdaxilə etməmiş, Tural Bayramovu döymələrinin səbəbi isə onun avtomobilini sürətlə onların üstünə sürməsi və onun kobud danışması olmuşdur.

İş materiallarından görünür ki, hazırki iş üzrə məhkum olunmuş A.Ə.Abasov da həm ibtidai araşdırma zamanı, həm də birinci instansiya məhkəməsinin məhkəmə iclasında P.P.Qasimovun ifadələrinə analoji ifadələr vermişdir.

19 sentyabr 2019-cu il saat 00.30 radələrində baş vermiş hadisənin səbəbi və Pərviz Qasimovla onun arasındakı münaqişənin halları barədə fərqli ifadələr verən zərərçəkmiş T.F.Bayramov ibtidai araşdırma zamanı dindirilərək göstərmişdir ki, həmin vaxt onun idarə etdiyi “BMW X5” markalı 10 OR 048 dövlət nömrə nişanlı avtomobilin səsboğucusundan gur səs gəldiyi üçün onun qarşısına çıxan, adını sonradan bildiyi Pərviz Qasimov buna görə ona iradını bildirmiş, o, bu irada kobud cavab verdikdə onların arasında sözlü mübahisə olmuşdur. Həmin mübahisə zamanı o, öz telefon nömrəsini Pərviz Qasimova verərək onunla görüşüb söhbət etməyə dəvət etmiş və bundan sonra onlar ayrılmışlar. Bir qədər sonra o, tanışları Hüseyn Yusifov və Məhəmmədmurad Çopanovla “McDonalds” restoranının yaxınlığında olarkən oraya “Dawoo Gentra” markalı 99 AU 309 dövlət nömrə nişanlı avtomobilin gəlib saxlamış və avtomobilin içərisindən Pərviz Qasimov və onunla birlikdə daha üç nəfər şəxs düşmüşlər. P.Qasimov onu görüb əlində bıçaq ona yaxınlaşaraq əvvəlki mübahisə zamanı nə deməsini soruşub onu itələdikdə, o, da P.Qasimovu itələyib “yaxınlıqda yerləşən “Mer” kafesinə qaçmış, Pərviz isə onun arxasınca qaçaraq əlindəki bıçaqla arxadan onun kürəyindən bıçaqla iki zərbə vurmuş, sonra isə onunla gələn başqa üç nəfərlə birlikdə “Mer” kafesində ona çatıb həmin şəxslərdən biri onu vurduğu təpik zərbəsi ilə yerə yıxmış, sonra isə

dördü birlikdə onu yumruq və təpik zərbələri ilə döymüşlər. Sonradan ona məlum olmuşdur ki, münaqişəyə müdaxilə etmək istəyən Hüseyn Yusifova da qarın nahiyəsindən bıçaqla vurulmuş zərbə nəticəsində xəsarət yetirilmişdir. Zərərçəkmiş T.F.Bayramov həmçinin bildirmişdir ki, hadisə zamanı ətrafda tanımadığı şəxslər olmuş, lakin həmin şəxslər münaqişəyə müdaxilə etməmiş, Pərviz Qasimov və onunla birlikdə olan şəxslər kafenin içərisində onun və ya digər şəxslərin ünvanlarına nalayiq ifadələr işlətməmişlər.

Yalnız ibtida araşdırma zamanı dindirilmiş zərərçəkmiş H.P.Yusifov 19 sentyabr 2019-cu il tarixdə saat 00.30 radələrində Nəsimi rayonunda yerləşən “McDonalds” restoranının yaxınlığında baş vermiş hadisənin halları və səbəbi barədə T.F.Bayramovun ifadələrinə oxşar ifadələr versə də, eyni zamanda götürmüşdür ki, həmin vaxt oraya gəlmiş “Dawoo Gentra” markalı avtomaşından düşən şəxslərin sayı dörd yox, üç olmuş, həmin şəxslər T.Bayramovun arxasınca qaçıb onun daxil olduğu “Mer” kafesinə çatdıqda onlardan yalnız ikisi – adlarını sonradan bildiyi Pərviz Qasimov və Amin Abasov Tural Bayramovu yerə yıxaraq əlləri və ayaqlı ilə vurduqları zərbələrlə döymüş, üçüncü şəxs kənarında dayanıb onlara baxmış və dalaşmada iştirak etməmiş və həmin vaxt o, yəni H.R.Yusifov münaqişəyə müdaxilə edərək Turalı döyən şəxsləri ondan kənarlaşdırmaq istədikdə Pərviz Qasimov bıçaq olan əli ilə onu itələyərkən həmin bıçaqla ona yüngül xəsarət yetirilmişdir.

Şərh edilən ifadələrin, habelə zərərçəkmiş T.Bayramovun P.P.Qasimovla və A.Ə.Abasovla üzləşdirilərkən verdiyi ifadələrin təhlili göstərir ki, həmin ifadələr arasındakı ziddiyyətlər nəinki zərərçəkmişlərlə məhkumların ayrı-ayrılıqda göstərdiklərində, həmçinin belə ziddiyyətlər zərərçəkmişlərin özlərinin də verdikləri ifadələr arasında müəyyən edilir.

Belə ki, T.F.Bayramov 05 dekabr 2019-cu il tarixdə P.P.Qasimovla, 07 dekabr 2019-cu il tarixdə isə A.Ə.Abasovla üzləşdirilərkən əvvəlki ifadələrindən fərqli olaraq göstərmişdir ki, onun arxasınca “Mer” kafesinə dörd yox, üç nəfər daxil olmuş və həmin şəxslərdən yalnız ikisi – Pərviz Qasimov və Amin Abasov onu döymüş, münaqişə zamanı isə Hüseyn Yusifov kafedə olsa da onlara yaxınlaşmamış və münaqişəyə hər hansı şəkildə müdaxilə etməmişdir. Eyni zamanda T.F.Bayramov həmin üzləşdirmələr zamanı kiminsə Hüseyn Yusifova bıçaqla xəsarət yetirməsini də bildirməmişdir.

İş materiallarından görüldüyü kimi, belə ziddiyyətlərin mövcudluğuna baxmayaraq, onlar ibtidai araşdırma orqanı tərəfindən aradan qaldırılmamış, zərərçəkmiş T.F.Bayramov müxtəlif vaxtlarda verdiyi müxtəlif məzmunlu ifadələrindəki ziddiyyətlərlə bağlı təkrarən dindirilməmiş, onunla digər zərərçəkmiş H.P.Yusifov arasında üzləşdirmə keçirilməmiş, bu isə P.P.Qasimova və A.Ə.Abasova onların 19 sentyabr 2019-cu il tarixdə törətdikləri cinayətin faktiki halları ilə bağlı ehtimallar üzərində və müstəniyyətin mülahizəsi əsasında qurulmuş ittihamın elan olunması ilə nəticələnmişdir.

Həmin ittihamın, eyni zamanda P.P.Qasimovun və Ə.Ə.Abasovun barəsindəki hökmün bu ittihamı təkrarlayan təsviri-əsaslandırıcı hissəsinin təhlili ilə müəyyən edilir ki, həmin ittiham əsasən zərərçəkmişlər T.F.Bayramovun və H.P.Yusifovun ziddiyyətli ifadələrinə əsaslanmış, lakin bu zaman sonuncuların ifadələrinin bir qismi qəbul edilmiş, digər hissəsi isə naməlum səbəblərdən ittihamdan kənar qalmışdır.

Belə ki, T.F.Bayramov ibtidai araşdırma dövründə verdiyi ifadələrində göstərmişdir ki, o, “McDonalds” restoranının yaxınlığında ikinci dəfə P.P.Qasimovla rastlaşarkən sonuncunun əlində bıçaq ona tərəf gəldiyini görüb oradan “Mer” kafesi istiqamətində qaçmağa başlamış, Pərviz Qasimov da onun arxasınca qaçaraq əlindəki bıçaqla onun kürək nahiyəsindən iki zərbə vurmuşdur.

P.P.Qasimova elan olunmuş ittihamın məzmunundan görüldüyü kimi, onun bıçaqla T.F.Bayramovun kürək nahiyəsindən zərbələr vurmasına görə ittiham irəli sürülməmiş və o, CPM-nin 318.1-ci maddəsinin tələb etdiyi kimi, barəsində çıxarılmış hökmə həmin əməli törətməkdə təqsirli bilinməmişdir.

Bundan başqa, yuxarıda göstəriləyi kimi, T.F.Bayramov əvvəlki ifadələrindən fərqli olaraq “Mer” kafesində P.P.Qasimov və A.Ə.Abasov tərəfindən döyülərkən H.P.Yusifovun münaqişəyə müdaxilə etmədiyini və kənarında dayanaraq onlara baxmasını bildirsə də (onun ifadələrinin bu hissəsi P.P.Qasimovun və A.Ə.Abasovun da ifadələrinə uyğundur), istintaq orqanı tərəfindən Hüseyn Yusifovun ifadələrinə üstünlük verilmiş, sonuncu isə Tural Bayramovu döyən şəxsləri ondan kənarlaşdırmaq istədikdə Pərviz Qasimovun onu kənara itələdiyini və bu vaxt sonuncunun əlindəki bıçağın onun qarnına dəyməsini və ona yüngül xəsarət yetirilməsini göstərmişdir. Halbuki, bu

ifadələrin özündən də Pərviz Qasimov tərəfindən bıçaqla Hüseyn Yusifova qarınıdakı xəsarəti qəsdən və ya ehtiyatsızlıqdan yetirilib-yetirilməməsini müəyyən etmək olmur və ibtidai araşdırma orqanının bu məsələyə aydınlıq gətirməsi iş materiallarından görünür.

Digər tərəfdən, iş üzrə keçirilmiş məhkəmə-tibbi ekspertizasının 21 noyabr 2019-cu il tarixli 33 sayılı rəyindən görünür ki, H.P.Yusifovun bədən səthində aşkar olunmuş xəsarətlər – qarın nahiyəsinin 12 (on iki) ədəd səthi kəsilməmiş yaraları iti kənarlı aşıyanın (alətin) təsirindən əmələ gəlmiş, onların müayinədən 1-2 gün əvvəl, o cümlədən 19 sentyabr 2019-cu il tarixdə əmələ gəlməsi inkar olunmur, sağlamlığa zərər vurmayan xəsarətlərə aid edildiyindən həmin xəsarətlərin dərəcəsi təyin olunmur və bu xəsarətlərin xarakteri və lokalizasiyası nəzərə alınaraq onların bıçağın tiyəsi kəsərinin təsirindən əmələ gəlməsi mümkündür və şəxsin özü tərəfindən yetirilməsi daha inandırıcıdır.

Bu rəylə zərərçəkmiş H.P.Yusifovun ifadələri arasından ziddiyyətlər müəyyən edildiyindən sonuncu ibtidai araşdırma zamanı təkrarən dindirilmiş və bu vaxt verdiyi ifadələrində o, göstəmişdir ki, hadisə zamanı ona hansı şəraitdə və neçə xəsarət yetirildiyini bilmir, lakin o, özü-özünə heç vaxt xəsarət yetirməmişdir.

Bununla belə, həm zərərçəkmiş T.F.Bayramov, həm də zərərçəkmiş H.P.Yusifov heç vaxt P.P.Qasimovun sonuncuya bıçaqla davamlı olaraq çoxsaylı zərbələr vürməsi barədə ifadələr verməmiş və faktiki olaraq H.R.Yusifovun nə vaxt və hansı şəraitdə qarın nahiyəsindən çoxsaylı kəsilməmiş xəsarətlər alması halı araşdırılmadan qalmışdır.

Məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, H.P.Yusifovun ibtidai araşdırma zamanı sonuncu dəfə dindirilməsi nəticəsində də göstərilən ziddiyyətlər tam aradan qaldırılmamış və bunun üçün ibtidai araşdırma zamanı lazımı mötəbər sübutların əldə edilməsi və qəti nəticəyə gəlmək üçün heç bir hərəkət edilməmiş, məhkəmə iclaslarında isə təqsirləndirilən şəxslərə qarşı ifadə vermiş T.F.Bayramovun və H.P.Yusifovun həmin iclasda iştirakları təmin olunmayaraq bunun üçün hətta cəhd belə edilməmiş, iş üzrə müəyyən olunmuş digər çatışmazlıqlar və ziddiyyətlərin aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülməmişdir, baxmayaraq ki, “Mer” kafesinin içərisində baş vermiş münaqişəni ümumiyyətlə görməyən şahid M.Çopanovun məhkəməyə məcburi gətirilməsi barədə qərar qəbul edilərək həmin qərar icra

olunması üçün polis orqanlarına göndərilmiş və M.Çopanov məhkəmə iclasında şahid qismində dindirilmiş, lakin onun verdiyi ifadələr mövcud ziddiyyətlərə heç bir aydınlıq gətirməmişdir. Nəticədə isə bir tərəfdən müdafiə tərəfinin, o cümlədən təqsirləndirilən şəxslərin zərərçəkmişləri dindirmək hüququ təmin olunmamış, digər tərəfdən isə məhkəmə tərəfindən çıxarılmış hökm məhkəmə iclasında tam və hərtərəfli araşdırılmış sübutlara deyil, ittiham tərəfinin təqdim etdiyi sübutların yalnız bir hissəsinə əsaslanmışdır ki, məhkəmə kollegiyası da belə hökmü ehtimallar əsasında çıxarılmış hökm kimi qiymətləndirmişdir.

Belə nəticəyə gəlməyə o, da əsas vermişdir ki, əvvəla P.P.Qasimov (onunla birlikdə həm də A.Ə.Abasov) 19 sentyabr 2019-cu il tarixdə “Mer” kafesində zərər çəkmiş şəxslərə zor tətbiq etməklə xuliqanlıq əməllərini, yəni ictimai qaydanı kobud surətdə pozan və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən qərəzli hərəkətlər (CM-nin 221.1-ci maddəsinin dispozisiyasında göstərilən) törətməkdə təqsirli bilinsələr də, təqsirləndirilən şəxslərə qarşı irəli sürülmüş ittihamlarda və onlarla birlikdə barələrindəki hökmdə adı çəkilən kafenin iş ahənginin pozulması, həmin kafedə olmuş, lakin müəyyən edilməmiş şəxslərin istirahətlərinə xələl gətirilməsinə dair heç bir sübut əldə edilməmiş, bununla bağlı təqsirləndirilən şəxslərdən və zərərçəkmişlərdən başqa sübut əhəmiyyətli ifadələr verə bilən digər şəxslər dindirilməmiş və həm ibtidai araşdırma orqanı, həm də məhkəmələr xuliqanlıqın obyektiv cəhətinə aid olan əlamətləri sadalamaqla kifayətlənərək bu əlamətlərin hansı sübutlarla təsdiq olunmasını göstərməmişlər.

Halbuki, xuliqanlıqın əsas tərkibini təsbit edən CM-nin 221.1-ci maddəsinin dispozisiyasından, eləcə də Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun “B.Yusifovun şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət işləri və inzibati hüquqpozmalara dair işlər üzrə məhkəmə kollegiyasının 2005-ci il 7 mart tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 17 fevral 2006-cı il tarixli, “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 20 may 2011-ci il tarixli qərarlarında, habelə “Xuliqanlıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 2004-cü il 23 mart tarixli

qərarında xuliqanlıq cinayətinə verilmiş təfsirlərindən aydın olur ki, xuliqanlıq cinayəti ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik göstərən qərəzli hərəkətlərdə ifadə olunmalı, həmin hərəkətlər isə vətəndaşlar üzərində zor tətbiq olunması və ya belə zorun tətbiq edilməsi hədəsi, habelə özgənin əmlakının məhv edilməsi, yaxud zədələnməsi ilə müşayiət edilməlidir.

Cinayətin bu cür təsbitindən görünən odur ki, cinayət olaraq xuliqanlıqın xüsusiyyəti, onu ictimai qaydanın pozulmasına səbəb olan və yaxud şəxslər üzərində zorun, hədənin tətbiq edilməsi, əmlakın məhv edilməsi, zədələnməsi ilə müşayiət edilən digər cinayətlərdən fərqləndirən başlıca əlamət sözügedən əməldə qəsdin (birbaşa) məhz ictimai qaydanı kobud surətdə pozulmasına, cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin göstərilməsinə yönəlməsidir.

Xuliqanlıqda qəsdin yönəldiyi obyektin özünəməxsusluğu bu cinayət üçün spesifik olan xuliqanlıq kimi motivi (xuliqanlıq motivini) labüd edir.

Təqsirkarın hərəkətlərini şərtləndirən (cinayətə sövq edən) amil, hərəkətverici qüvvə kimi çıxış edən xuliqanlıq motivi onun hamılıqla qəbul edilmiş əxlaq normalarının, birgəyaşayış qaydalarının ziddinə hərəkət etmək, eqoizmini nümayiş etdirib, özünü başqalarının fəvqündə qoymaq kimi, son nəticədə ictimai qaydanı kobud şəkildə pozmaq, cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizlik ifadə etmək istəyini ehtiva edir.

Belə ki, “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun 20 may 2011-ci il tarixli qərarına müvafiq olaraq xuliqanlıq cinayətinin motivi təqsirkarın qeyri-müəyyən şəxslər dairəsinin şüurunda özünün müstəsna şəxsiyyət olduğunu və başqalarından əsaslı surətdə fərqləndiyini təsdiq etməkdir. Bu cinayətin subyektiv cəhətini birbaşa qəsd təşkil edir. Təqsirkar öz hərəkətləri ilə cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik göstərərək ictimai qaydanı kobud şəkildə pozduğunu dərk edir, bu hərəkətləri nəticəsində zərərçəkmişin sağlamlığına zərər vurula biləcəyini, yaxud özgənin əmlakının məhv ediləcəyi və ya zədələncəyini qabaqcadan görür və bunu arzu edir. Xuliqanlıqın subyektiv cəhətinin mütləq şərti bu cinayətin motividir. Bilərəkdən özünü ictimai qaydaya qarşı qoymağa cəhd etmək, gücünü nümayiş etdirmək, qalmaqal salmağa meyllilik, ədəbsizliyin qarşısını almağa

cəhd edən ayrı-ayrı şəxslərdən qisas almaq motivin əsasını təşkil edir.

Eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun 17 fevral 2006-cı il tarixli qərarında göstərilir ki, xuliqanlıq cinayət əməli məzmunundan və təqsirkarın niyyətindən, habelə onun hərəkətlərinin törədilmə şəraitindən, motiv və məqsədindən asılı olaraq başqa cinayətlərdən fərqləndirilməlidir.

Xuliqanlıq – öz hərəkətlərinin ictimai təhlükəlilik xarakterini dərk edən, onların ictimai təhlükəli nəticələrini qabaqcadan görən, bu nəticələrin baş verməsini arzu edən şəxs tərəfindən qəsdən törədilən cinayətdir.

CM-in 221-ci maddəsi xuliqanlıq cinayət əməlini – ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, vətəndaşlar üzərində zor tətbiq olunması ilə və ya belə zorun tətbiq edilməsi hədəsi ilə, habelə özgənin əmlakının məhv edilməsi, yaxud zədələnməsi ilə müşayiət edilən qərəzli hərəkətlər kimi müəyyənləşdirir.

Maddənin dispozisiyasına görə aşağıdakı əlamətlər xuliqanlıq hadisəsini xarakterizə edir:

- ictimai qaydanı kobud surətdə pozulması;
- cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin ifadə edilməsi;

- vətəndaşlar üzərində zor tətbiq olunması və ya belə zorun tətbiq edilməsi hədəsi, habelə özgənin əmlakının məhv edilməsi, yaxud zədələnməsi.

Bu normanı tətbiq edərkən təqsirkarın hərəkətlərini xarakterizə edən yuxarıda sadalanan əlamətlərin mövcudluğu mütləqdir.

Belə ki, ictimai qaydanı kobud surətdə pozan hərəkətlər – təqsirkarın nəqliyyatın, müəssisə, idarə və təşkilatın normal fəaliyyətinin, kütləvi tədbirin və ya uzun müddətə ictimai asayişin pozulmasına, yaxud vətəndaşların hüquqlarının və qanuni mənafelərinin toxunulmazlığına təhlükə və həyəcanın yaranmasına səbəb olan, habelə qanunvericiliklə tənzimlənən birgəyaşayış qaydalarının qərəzli surətdə pozulmasında ifadə olunan hərəkətləridir.

Cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən hərəkətlər – təqsirkarın ətrafdakı şəxslər və özü üçün açıq surətdə ictimai qaydaya əhəmiyyətli dərəcədə laqeydlilik, etinasızlıq, cəmiyyətdə hamı tərəfindən qəbul olunmuş davranış qaydalarına, əxlaq və mənəviyyat normalarına qarşı saymazlıq göstərən, bir qrup şəxsin və ya cəmiyyətin hər hansı bir üzvünün qanuni mənafelərinə toxunan hərəkətləridir.

Təqsirkarın ictimai qaydanı kobud surətdə pozmaq və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə etmək niyyətinin olduğu müəyyənəşdirilməyibsə, əməl xuliqanlıq kimi qiymətləndirilə bilməz.

Eyni zamanda nəzərə alınmalıdır ki, hər hansı cinayət əməlinin törədildiyi yer və şərait də onun xuliqanlıq kimi tövsif edilməsinə təsir edən mühüm amillərdəndir. Belə ki, şəxsi ədavət zəminində yaranan, o cümlədən zərərçəkənin səhv əməlləri və sair hərəkətlərindən irəli gələn, ailədə, mənzildə, qohumlara və ya tanışlara qarşı təhqir, döymə, yüngül və ya az ağır bədən xəsarətləri yetirmə, əmlakı dağıtma və sair bu kimi hərəkətlər, ictimai qaydanı pozmaqla və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə etməklə müşayiət olunmayıbsa, xuliqanlıq kimi qiymətləndirilməməlidir. Həmin əməllər CM-nin şəxsiyyət əleyhinə, yaxud başqa cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan müvafiq maddələri ilə tövsif olunmalıdır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu xuliqanlıq cinayət əməlinin əlamətlərini göstərməklə bu cinayətin xüsusi ilə qərəzli forması kimi müəyyənəşdirilmiş 221.3-cü maddə ilə bağlı bəzi məsələlərə aydınlıq gətirməyi də zəruri hesab edərək vurğulamışdır ki, CM-nin 221.3-cü maddəsinin mətnində əksini tapmış «silah qismində istifadə edilən əşyalar» anlayışının açıqlanması da vacibdir.

Silahdan fərqli olaraq, silah qismində istifadə edilən əşyalar konstruksiya cəhətdən məhv etmə təyinatlı deyil və qeyd edilən tətbiq üsulu onların təyinatına və mahiyyətinə ziddir. Həmin əşyalar konstruksiya cəhətdən digər məqsədlər üçün, o cümlədən istehsalat, təsərrüfat-məişət məqsədilə və yaxud da, ümumiyyətlə, hər hansı müəyyən məqsədlərə yönəlməyən, istehsal və emal olunmayan, yəni təbiətdə mövcud olan əşyalardır. Bu əşyalar silah deyil, bununla belə hər hansı məhvetmə xüsusiyyətinə, yəni soyuq və ya başqa silah növünə xas olan bəzi xüsusiyyətlərə malikdir və onların siyahısı hədsizdir. Silah qismində istifadə edilən əşyanın məhv etmə xüsusiyyətinə malik olması, onu bu xüsusiyyətə malik olmayan digər əşyalardan fərqləndirən əsas və mütləq şərtidir.

“Xuliqanlıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 2004-cü il 23 mart tarixli qərarının 2-ci bəndində məhkəmələrə izah edilmişdir ki, CM-nin xuliqanlıq görə məsuliyyət müəyyən edən 221-ci maddəsinin mətnində nəzərdə tutulan mənada ictimai qayda

dedikdə, cəmiyyətdə insanlar arasında təşəkkül tapmış, adət və ənənələrlə, əxlaq normaları ilə, habelə qüvvədə olan qanunvericiliklə müəyyən edilən qarşılıqlı davranış və birgəyaşayış qaydalarının sistemi başa düşülür. İctimai qaydanı kobud surətdə pozan hərəkətlər dedikdə ictimai və ya şəxsi mənafelərə əhəmiyyətli zərər vuran və ya cəmiyyətdə insanlar arasında bərqərar olmuş birgəyaşayış və davranış qaydalarının qərəzli surətdə pozulmasında ifadə olunan hərəkətlər başa düşülür. Cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik etmə dedikdə isə təqsirkarın ətrafdakı şəxslər üçün aşkar surətdə ictimai qaydaya əhəmiyyətli dərəcədə laqeydlilik, etinasızlıq göstərməsi, cəmiyyətdə hamı tərəfindən qəbul olunmuş davranış qaydaları, əxlaq və mənəviyyət normalarına qarşı saymamazlıq, bir çox insanın və ya cəmiyyətin hər hansı bir üzvünün mənafeylərinə toxunan hərəkətlər etməsi başa düşülür.

Qərarın 3-cü bəndində məhkəmələrin diqqətinə çatdırılmışdır ki, ictimai qaydanı kobud surətdə pozmadan və cəmiyyətə qarşı açıqcasına hörmətsizlik göstərmədən ailədə, mənzildə, qohumlar arasında, şəxsi münasibətlər zəminində, intiqam hissi ilə törədilən, o cümlədən zərərçəkən şəxsin təşəbbüsü ilə başlanmış mübahisə və ya dalaşma gedişində döymə, sağlamlığa zərər vurma, əmlakı dağıtma və bu kimi sair hərəkətlər xuliqanlıq kimi qiymətləndirilmir və bunun üçün əsaslar olduqda Cinayət Məcəlləsinin şəxsiyyət əleyhinə olan, yaxud başqa cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan müvafiq maddələri ilə tövsif olunur. Şəxsi münasibətlər zəminində başlanmış belə hərəkətlər sonradan ictimai qaydanı kobud pozmağa və cəmiyyətə qarşı açıq aşkar hörmətsizlik ifadə edən hərəkətlərə çevrilsə onda şəxsin əməli xuliqanlıq kimi qiymətləndirilə bilər.

İstinad olunan qərarlarda xuliqanlıq cinayətinə verilmiş təfsirlərdən irəli gələn mənaya görə, əgər təqsirkarın hərəkətlərini özünün şəxsiyyətini başqa şəxsin (şəxslərin) şəxsiyyətinin fəvqündə qoyması, ona (onlara) qarşı aşkar hörmətsizlik ifadə edərək eqoizmini nümayiş etdirməsi, ümum qəbul edilmiş davranış qaydalarını, əxlaq normalarını pozması, həmin qayda və normalara etinasızlıq göstərməsi kimi hallar deyil, şəxsi ədavət, o cümlədən zərərçəkənin səhv əməlləri və yaxud bahane olmayıb, təqsirkar tərəfindən ağılabatanlıqla səhv əməllər kimi qəbul edilən davranışı şərtləndirib, əməl xuliqanlıq motivi ilə törədilmiş cinayət

(xuliqanlıq niyyətilə qəsdən sağlamlığa zərər vurma və xuliqanlıq) kimi qiymətləndirilməməlidir.

Bununla yanaşı, hadisə zamanı P.P.Qasimovda bıçağın olmamasına dair məhkumların və bıçaqdan istifadə etməsinə dair zərərçəkmişlərin ayrı-ayrılıqda ifadələr vermələrinə, bu halı cinayət təqibi zamanı israrla təkramlamalarına (məhkumların həmçinin birinci instansiya məhkəməsinin məhkəmə iclasında) baxmayaraq, həmin bıçaq ibtidai araşdırma zamanı aşkar edilməmiş, hətta onun təsviri barədə belə T.F.Bayramov və H.P.Yusifov dindirilməmiş, T.F.Bayramov P.P.Qasimovun onun kürəyindən həmin bıçaqla iki zərbə vurmasına dair ifadələr versə də ibtidai araşdırma orqanı bu ifadələri inandırıcı hesab etməyib buna görə haqlı olaraq P.P.Qasimova ona qarşı ittiham irəli sürməmişdir ona görə ki, məhkəmə-tibbi ekspertizasının 02 oktyabr 2019-cu il tarixli 909 sayılı və 27 noyabr 2019-cu il tarixli 34 sayılı rəylərinə əsasən T.F.Bayramovun tibbi müayinəsi zamanı onun bədəninin müxtəlif nahiyələrində və üzündə aşkar olunmuş xəsarətlərin hər hansı kəsici və ya deşici-kəsici alətin deyil, bər küt əşyanın təsiri nəticəsində əmələ gəlməsi müəyyən olunmuş, H.P.Yusifov barəsində verilmiş yuxarıda göstərilən məhkəmə-tibbi ekspertizasının rəyi ilə onun ifadələri arasındakı ziddiyyət aradan qaldırılmamışdır.

Məhkəmə kollegiyasının qənaətinə görə yuxarıda göstərilən bütün hallar məhkəmə iclaslarında (əsasən də birinci instansiya məhkəməsinin məhkəmə iclasında) ən azından zərərçəkmişlər T.F.Bayramovun və H.P.Yusifovun dindirilmələrini, müdafiə tərəfinə onların dindirilməsi üçün şərait yaradılmasını labüd edirdi ki, bu da həm sübutların araşdırılmasına, mötəbərliyinə və kifayət etməsinə və sübut etməyə dair qanunvericiliyin, ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququnun təmin edilməsinə və təqsirsizlik prezumpsiyasına dair Konstitusiyanın müddəələrindən və Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin tələblərindən, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyindən və Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun tövsiylərindən və izahlarından irəli gəlir.

Belə ki, Konstitusiyanın) 63-cü maddəsinin tələbinə görə, hər kəsin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ vardır. Cinayətin

törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs, onun təqsiri qanunla nəzərdə tutulan qaydada sübuta yetirilməyibsə və bu barədə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü yoxdursa, təqsirsiz sayılır. Şəxsin təqsirli bilinməsinə əsaslı şübhələr varsa, onun təqsirli bilinməsinə yol verilmir. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən şəxs özünün təqsirsiz olmasını sübuta yetirməyə borclu deyildir.

Konstitusiyanın 125-ci maddəsinin 7-ci bəndində deyilir ki, məhkəmə icraatı həqiqətin müəyyən edilməsini təmin etməlidir.

Avropa Konvensiyasının (bundan sonra mətdə Konvensiyanın) 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən, hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən və ya ona qarşı hər hansı cinayət ittihamı irəli sürülərkən, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsilə, ağılabatan müddətdə işinin ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir. Məhkəmə qərarı açıq elan edilir, lakin demokratik cəmiyyətdə əxlaq, ictimai qayda və ya milli təhlükəsizlik maraqları naminə, həmçinin yetkinlik yaşına çatmayanların maraqları və ya tərəflərin şəxsi həyatının müdafiəsi bunu tələb etdikdə, yaxud məhkəmənin fikrincə, aşkarlığın ədalət mühakiməsinin maraqlarını poza biləcəyi xüsusi hallar zamanı ciddi zərurət olduqda mətbuat və ictimaiyyət bütün proses boyu və ya onun bir hissəsində məhkəmə iclasına buraxılmaya bilər.

Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndində göstərilmişdir ki, cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs onun təqsiri qanun əsasında sübut edilənədək təqsirsiz hesab edilir.

Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” altbəndinə görə, cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs onun əleyhinə ifadə vermiş şahidləri dindirmək və ya bu şahidlərin dindirilməsinə nail olmaq və onun əleyhinə ifadə vermiş şahidlər üçün eyni olan şərtlərlə onun lehinə olan şahidlər çağırmaq və dindirməyə nail olmaq hüququna malikdir.

CPM-nin 19.4.5-ci maddəsinin müddəaları cinayət prosesini həyata keçirən orqandan şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin bu məcəllədə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada digər hüquqları ilə yanaşı, onun əleyhinə ifadə vermiş şahidləri məhkəmə istintaqı zamanı dindirmək hüququnun təmin edilməsini tələb edir.

Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” altbəndinin və eynilə CPM-nin 19.4.5-ci maddəsinin tələblərinə əməl edilməsi ilə

bağlı İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin (bundan sonra mətnədə Avropa Məhkəməsinin) hüquqi mövqeyi ondan ibarətdir ki, təqsirləndirilən şəxs məhkum edilməmişdən əvvəl ona qarşı irəli sürülən bütün sübutlar çəkişmə prinsipinin təmin olunması məqsədilə açıq iclas zamanı onun iştirakı ilə təqdim olunmalıdır. Bu prinsipdən istisnalar mümkün olsa da, onlar müdafiə hüququnu pozmamalıdır. Bu zaman bir qayda olaraq təqsirləndirilən şəxsə ona qarşı ifadə verən şahidə (ya həmin şəxs ifadə verərkən, ya da məhkəmə icraatının daha sonrakı mərhələsində) etiraz etmək və onu dindirmək üçün adekvat və lazımi imkanın verilməsi tələb olunur ("Hummer Almaniyaya qarşı, § 38", "Luka İtaliyaya qarşı, § 39", "Solakov Keçmiş Yuqoslav Respublikası Makedoniyaya qarşı, § 57" işlər üzrə Avropa Məhkəməsinin Qərarları). Həmin ümumi prinsipdən iki tələb yaranır. Əvvəla, şahidin iştirak etməməsi üçün üzrlü səbəb olmalıdır. İkincisi, ittiham yalnız və ya həlledici dərəcədə təqsirləndirilən şəxsin istintaq müddətində və ya məhkəmədə dindirmək və ya dindirilməsinə nail olmaq imkanı əldə etmədiyi hər hansı şəxs tərəfindən verilmiş şahid ifadələrinə əsaslanarsa, müdafiə hüququ 6-cı maddənin verdiyi təminatlarla zidd olacaq dərəcədə məhdudlaşdırılmış olur ("yeganə və həlledici" adlandırılan qayda) ("Əl-Kavaya və Taheri Birləşmiş Krallığa qarşı" iş üzrə Qərar, § 119).

Ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun demokratik cəmiyyətdə tutduğu yerini nəzərə alsaq, müdafiə hüquqlarını məhdudlaşdıran hər hansı tədbir qəti surətdə zəruri olmalıdır. Yetərli olacağı təqdirdə hər zaman daha mülayim tədbir tətbiq olunmalıdır ("Van Mexelen və başqaları Niderlanda qarşı" iş üzrə Qərar, § 58). Təqsirləndirilən şəxsin hakimin iştirakı ilə vacib bir şahidlə üzləşmək imkanı ədalətli məhkəmə araşdırmasının mühüm elementidir ("Tarau Rumıniyaya qarşı" iş üzrə qərar, § 74, "Qraviano İtaliyaya qarşı" iş üzrə Qərar, § 38). Həm qeyd edilən, həm də Avropa Məhkəməsinin bir sıra digər Qərarlarına görə, şahidin iştirak etməməsi üçün üzrlü səbəbin olması tələbi həmin sübutun yeganə və ya həlledici olub-olmadığı müəyyənləşdirilməmişdən əvvəl nəzərə alınmalı olan ilkin tələbdir. Şahidlər şəxsən ifadə vermək üçün məhkəmədə iştirak etmədikdə, bunun üçün üzrlü səbəbin olub-olmadığı mütləq müəyyən olunmalıdır.

Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi həmin maddənin 3-cü bəndi ilə birlikdə

götürüldükdə İştirakçı Dövlətlərdən təqsirləndirilən şəxsə ona qarşı ifadə verən şahidləri dindirmək və ya onların dindirilməsinə nail olmaq imkanı vermək üçün pozitiv addımlar atmağı tələb edir. Şahidlərin dindirilməsi onların məhkəmədə iştirak etməməsi nəticəsində mümkün olmadıqda, hakimiyyət orqanları onların iştirakını təmin etmək üçün ağlabatan səyləri göstərməlidirlər. Lakin, *impossibilium nulla est obligatio* (mümkün olmayan öhdəlik hesab oluna bilməz) prinsipinə uyğun olaraq, hakimiyyət orqanlarının təqsirləndirilən şəxsə sözügedən şahidləri dindirmək imkanı yaratmaq üçün lazımi səy nümayiş etdirməməkdə günahlandırıla bilmədiyi hallarda, şahidlərin əlçatan olmaması özü-özlüyündə cinayət təqibinin dayandırılmasını zəruri etmir. Şahidin dinlənilməsindən imtinanın səbəblərinin göstərilməsi vəzifəsi təqdim olunan sübutun müvafiqliyi haqqında rəy bildirmək Məhkəmənin funksiyasına daxil olmasa da, şahidin dindirilməsindən və ya çağırılmasından imtinanın əsaslandırılmaması müdafiə hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına bərabər tutula bilər ki, bu da ədalətli məhkəmə araşdırması təminatlarına ziddir.

Avropa Məhkəməsi həmçinin qeyd etmişdir ki, şahidin məhkəmədə iştirak etməməsinin müdafiə hüququna nə dərəcədə mənfə təsir etdiyi nəzərə alınmaqla, şahid məhkəmə icraatının hər hansı əvvəlki mərhələsində dindirilməyibsə, canlı ifadənin əvəzinə yazılı şahid ifadəsinin qəbuluna icazənin verilməsinə sonuncu tədbir kimi müraciət olunmalıdır.

Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3 (d) yarımbəndi məhkəmədən əvvəl ifadə verilmiş şahidlərin çarpaz dindirilməsi imkanının təmin edilməsini yalnız o zaman tələb edir ki, bu ifadə ittihamın müəyyən olunmasında yeganə və ya həlledici rola malik olsun. Təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeganə və ya həlledici sübut başqasının sözlərinə əsaslanan ifadədən ibarət olsa belə, onun sübut kimi qəbul olunması avtomatik olaraq 6-cı maddənin 1-ci bəndinin pozulması ilə nəticələnir. Lakin, ittihamın yeganə və həlledici dərəcədə məhkəmədə iştirak etməyən şahidin ifadəsinə əsaslanması faktı ölçülüb-biçilməli olan və yetərli balanslaşdırma, o cümlədən güclü prosessual təminatların mövcudluğunu tələb edən çox mühüm amildir. Hər bir məhkəmə işində sual bundan ibarət olur ki, yetəri qədər balanslaşdırıcı amil, o cümlədən sübutun etibarlılığını düzgün və ədalətli qiymətləndirməyə imkan verən tədbirlər mövcud olmuşdurmu. İttihamın belə sübuta

əsaslanmasına, məhkəmə işi üçün əhəmiyyəti nəzərə alınan həmin sübut kifayət qədər etibarlı olduqda icazə verilir.

Hazırki işin materiallarından göründüyü kimi, işin faktiki hallarının düzgün müəyyən edilməsi, o cümlədən P.P.Qasımova və onunla birlikdə A.Ə.Abasova qarşı irəli sürülmüş ittihamın əsaslı olub-olmaması barədə kifayətedici nəticəyə gəlmək üçün, zərərçəkmişlər T.F.Bayramovun və H.P.Yusifovun məhkəmə iclasında dindirilmələrinin zəruri olmasına baxmayaraq, birinci instansiya məhkəməsi və ondan sonra apellyasiya instansiyası məhkəməsi həmin şəxslərin məhkəmə iclaslarında iştiraklarının təmin edilməklə onların dindirilmələri üçün heç bir hərəkət etməmiş, yəni məhkəmələr iş üçün əhəmiyyətli olan sübutların tədqiqindən və onların qanuna müvafiq qaydada qiymətləndirilməsindən imtina etmiş, adları çəkilən zərərçəkmişlərin məhkəmə iclaslarında iştirak etməmələrinin səbəblərini araşdırmamış, bu səbəblərin üzrlü olması barədə tutarlı nəticəyə gəlməmiş, bununla da nəinki Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” altbəndinin və CPM-nin 19.4.5-ci maddəsinin tələbləri pozulmuş, eyni zamanda məhkəmələrin hərəkətsizliyi Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə də zidd olmuş, bu isə məhkumlar haqqında kifayət qədər əsaslandırılmamış yekun məhkəmə aktlarının qəbul edilməsinə səbəb olmuşdur.

Məhkəmə kollegiyası həmçinin qeyd etməyi zəruri saymışdır ki, CPM-nin ədalət mühakiməsinin təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipinə görə (CPM-nin 21-ci maddəsi), şəxsin təqsiri CPM-də nəzərdə tutulmuş qaydada sübuta yetirilmədiyi halda onun təqsirli bilinməsinə yol vermir.

CPM-nin 21.2-ci maddəsinə görə bu Məcəllənin müddəalarına uyğun surətdə müvafiq hüquqi prosedur daxilində ittihamın sübuta yetirilməsində aradan qaldırılması mümkün olmayan şübhələr təqsirləndirilən şəxsin (şübhəli şəxsin) xeyrinə həll edilir.

CPM-nin 28.5-ci maddəsində əksini tapmış cinayət mühakimə icraatının obyektivliyi, qərəzsizliyi və ədalətliliyi prinsipinə görə, şəxsin cinayət törətməkdə təqsirli olmasına dair məhkəmə qərarı mülahizələrə əsaslanma bilməz və işə aid biri digərinə kifayət qədər uyğun gələn mötəbər sübutların məcmusu ilə təsdiq olunmalıdır.

Cinayət mühakimə icraatında sübutların qiymətləndirilməsi prinsipini nəzərdə tutan CPM-

nin 33.1-ci maddəsində isə göstərilir ki, hakimlər cinayət mühakimə icraatının həyata keçirilməsində cinayət işi üzrə toplanmış sübutları bu Məcəllənin tələblərinə əsasən qiymətləndirirlər.

CPM-nin 33.2-ci maddəsinin tələbinə görə, cinayət mühakimə icraatı həyata keçirilərkən bu Məcəllənin 125, 144 -146-cı maddələrinin müddələrinin pozulması yolverilməzdir.

CPM-nin 33.3-cü maddəsində təsbit edilmişdir ki, cinayət prosesində heç bir sübutun və digər materialın qabaqcadan müəyyən edilmiş qüvvəsi yoxdur.

CPM-nin 33.4-cü maddəsinə əsasən, hakimlərin sübutlara və sair materiallara qərəzli münasibət bəsləməsi, mövcud hüquqi prosedur daxilində tədqiq edilənədək sübut və digər materiallardan birinə digərinə nisbətdə çox və ya az əhəmiyyət verilməsi yolverilməzdir.

CPM-nin 139-cu maddəsi bu normada təsbit olunmuş digər hallarla yanaşı cinayət hadisəsinin baş vermə faktının və hallarının, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməldə cinayətin əlamətlərinin və şəxsin təqsirliliyinin sübutlara əsasən müəyyən edilməsini tələb edir.

CPM-nin 144-cü maddəsi cinayət-mühakimə icraatını aparan orqanlardan, o cümlədən məhkəmədən cinayət təqibi üzrə toplanılmış sübutları tam, hərtərəfli və obyektiv yoxlamağı tələb edir. Yoxlama zamanı toplanmış sübutlar təhlil olunur və bir-biri ilə müqayisə edilir, yeni sübutlar toplanır, əldə olunmuş sübutların mənbəyinin mötəbərliyi müəyyənləşdirilir.

CPM-nin 145.1-ci maddəsinə görə, hər bir sübut mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə qiymətləndirilməlidir.

CPM-nin 145.3-cü maddəsi isə cinayət təqibi üzrə toplanılmış bütün sübutların məcmusuna ittihamın həlli üçün onların kifayət etməsinə əsasən qiymət verilməsini tələb edir.

Cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutların kifayət etməsi dedikdə isə, müəyyən edilməli hallar üzrə mümkün sübutların elə bir həcmi nəzərdə tutulur ki, onlar sübut etmə predmetinin müəyyən edilməsi üçün mötəbər və yekun nəticəyə gəlməyə imkan versin (CPM-nin 146.1-ci maddəsi).

Göründüyü kimi, cinayət mühakimə icraatının obyektivliyi, qərəzsizliyi və ədalətliyi, cinayət mühakimə icraatında sübutların qiymətləndirilməsi prinsipləri, sübutlar və sübut etməyə dair normalar, o cümlədən CPM-nin

125, 143-146-cı maddələri, hökmün əsaslılığına dair müddəalar (CPM-nin 349.5-ci maddəsi) tələb edir ki, məhkəmə cinayət işlərinə faktlar əsasında baxsın, faktların müəyyən edilmiş sayılması üzrə qənaətini isə belə nəticəyə gəlmək üçün kifayət edən, həqiqiliyinə, yaranma mənbəyinə, əldə edilməsi hallarına şübhə olmayan (tam, hərtərəfli və obyektiv yoxlanılmış), mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə lazımınca qiymətləndirilmiş sübutların məcmusu ilə əsaslandırсын.

Yalnız belə olduqda, CPM-nin 21 və 349.5-ci maddələri tələb etdiyi kimi, məhkəmənin yekun qərarı, o cümlədən şəxsin ona istinad edilən cinayətin törədilməsində təqsirli olması və ya onun təqsirsiz olması (təqsiri sübuta yetirilməməsi) barədə nəticə əsaslı sayıla bilər.

CPM-nin 349.3-cü maddəsinə əsasən, məhkəmənin hökmü qanuni və əsaslı olmalıdır.

CPM-nin 349.5-ci maddəsinin tələblərindən görünür ki, aşağıdakı hallarda məhkəmənin hökmü əsaslı hesab edilir:

- 349.5.1. məhkəmənin gəldiyi nəticələr yalnız məhkəmə istintaqında tədqiq edilmiş sübutlara əsaslandıqda;

- 349.5.2. bu sübutlar ittihamın qiymətləndirilməsi üçün kifayət etdikdə;

- 349.5.3. məhkəmənin müəyyən etdiyi hallar onun tədqiq etdiyi sübutlara uyğun gəldikdə.

CPM-nin 351.1-ci maddəsində təsbit edilmişdir ki, məhkəmənin ittiham hökmü təqsirləndirilən şəxsin cinayətin törədilməsində təqsirli bilinməsi və onun barəsində cəza tədbirinin tətbiq edilməsi (cinayət qanunu ilə bilavasitə nəzərdə tutulduğu hallarda onun barəsində cəzanın tətbiq edilməməsi və ya cəzadan azad edilməsi) barədə məhkəmə baxışının nəticələrinə dair yekun məhkəmə qərarını əks etdirir.

CPM-nin 351.2-ci maddəsinə görə, məhkəmənin ittiham hökmü ehtimallara əsaslanma bilməz və yalnız məhkəmə baxışı zamanı təqsirləndirilən şəxsin təqsiri sübuta yetirildiyi halda çıxarılır.

CPM-nin 351.3-cü maddəsinin tələblərindən görüldüyü kimi, məhkəmə bu Məcəllənin 346.1.1—346.1.6-cı maddələrində göstərilən məsələlərə təsdiqedic cavab verdikdə, təqsirləndirilən şəxsin cinayətin törədilməsində təqsiri aşağıdakılar nəzərə alınmaqla sübuta yetirilmiş hesab edilə bilər:

351.3.1. təqsirsizlik prezumpsiyasını rəhbər tutaraq;

351.3.2. bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydalar daxilində məhkəmə baxışında ittihamın baxılması nəticələrinə əsaslanaraq;

351.3.3. məhkəmə istintaqında tədqiq edilmiş mötəbər və mümkün sübutlara əsaslanaraq;

351.3.4. təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyinə dair aradan qaldırılma bilməyən şübhələri onun xeyrinə şərh edərək.

Cinayət məsuliyyətinin əsaslarına dair CM-nin 3-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, yalnız həmin Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

Təqsirə görə məsuliyyət prinsipi nəzərdə tutulmuş CM-nin 7.1-ci maddəsinə görə, yalnız törətdiyi ictimai təhlükəli əmələ (hərəkət və ya hərəkətsizliyə) və onun nəticələrinə görə təqsiri müəyyən olunmuş şəxs cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə və cəzalandırılma bilər.

“Azərbaycan Respublikası CPM-nin 397.1 və 397.2-ci maddələrinin şərh edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun 12 may 2009-cu il tarixli qərarında qeyd edilir ki, həqiqətin müəyyənləşdirilməsi ədalət mühakiməsinin mütləq şərtidir və hər zaman cəmiyyət məhkəmədən həqiqəti əks etdirən ədalət mühakiməsinə tələb edəcəkdir. Hər bir hakim bu vəzifəsini icra etmək üçün ilk əvvəl prosesual tələblərə hökmən riayət olunmasını təmin etməlidir, çünki bu hal cinayət işi üzrə həqiqətin müəyyənləşdirilməsinin və düzgün məhkəmə qərarının qəbul olunmasının mühüm şərtidir. Eynilə də cinayət işi üzrə araşdırmanın predmetini təşkil edən hadisənin əhəmiyyətli halları müəyyənləşdirilməmişdirsə və (və ya) bu hallara münasibətdə cinayət qanununun müddəaları düzgün tətbiq olunmamışdırsa, həmin qərara həqiqi ədalət mühakiməsi aktı kimi baxıla bilməz. Həmin akt ədalətsizliyinə səbəb olmuş hakimin qanunsuz hərəkətləri, məhkəmə səhvləri və ya qanuniliyinə və əsaslılığına təsir etmiş digər hallardan asılı olmayaraq düzəldilməlidir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu eyni zamanda qeyd etmişdir ki, hökm çıxarıldığı zaman məhkəmə onun qanunçuluq və əsaslılıq tələblərinə cavab verə biləcəyinin təmin edilməsi üçün öz aktını bu amillərin üzərində qərarlaşdırmalıdır. Belə tələblərə cavab verməyən məhkəmə

qərarlarına yenidən baxılması imkanının məhdudlaşdırılması ədalət və hüquqi müəyyənlik kimi dəyərlərin müdafiəsində tarazlığın pozulması və Konstitusiyaya ilə təminat verilən insan hüquq və azadlıqlarına zərər yetirilməsi ilə nəticələnə bilər.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “V.Bayramov və qeyrilərinin şikayətləri üzrə” 09 sentyabr 2005-ci il tarixli qərarında qeyd edilir ki, məhkəmə hökmü şəxsin təqsirli olub-olmaması kimi həyati əhəmiyyəti olan məsələni həll edir. Bu səbəbdən prosesual qanunvericiliyin tələbinə görə məhkəmənin hökmü qanuni və əsaslı olmalıdır. (CPM-nin 349.3-cü maddəsi) ... məhkəmə hökmünün əsaslılığının şərtlərindən biri də hökmdə müəyyən edilmiş halların məhkəmə istintaqında tədqiq edilmiş sübutlara uyğun gəlməsidir. Bu o deməkdir ki, şəxsin cinayət törətməkdə təqsirli olmasına dair məhkəmə qərarı mülahizələrə əsaslanma bilməz və işə aid biri digərinə uyğun gələn mötəbər sübutların məcmusu ilə təsdiq olunmalıdır. (CPM-nin 28.5-ci maddəsi).

“Məhkəmə hökmü haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 27 dekabr 1996-cı il tarixli Qərarının 2-ci bəndində məhkəmələrə izah edilmişdir ki, məhkəmənin hökmü yalnız məhkəmə iclasında bilavasitə tədqiq olunan sübutlara əsaslanma bilər. Qanunun məzmununa görə, məhkəmə öz nəticələrini şərh edərkən iş üzrə toplanılan, lakin məhkəmə iclasında tədqiq edilməyən və məhkəmə iclas protokolunda öz əksini tapmayan sübutlara istinad edə bilməz.

Göründüyü kimi, qanunvericiliyin normalarının, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin bir sıra məsələlər üzrə verdiyi şərtlərinin və Ali Məhkəmənin Plenumunun izahlarının ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı məhkəmələrin üzərinə qoyduqları əsas vəzifə ondan ibarətdir ki, əvvəla həqiqətin müəyyən edilməsi üçün məhkəmələr məhkəmə iclaslarında mümkün olan bütün sübutları araşdırmalı, onlara qanuna müvafiq qiymət verməli, onları müqayisə etməklə bir sübutun digərindən üstün olmasını şərh etməli, ittiham və ya bəraət hökmünün çıxarılması zamanı ancaq məhkəmə iclaslarından araşdırılmış və kifayət edən sübutlara əsaslanmalı və yalnız bundan sonra əməlin tövsif, cəza tədbirinin seçilməsi və digər məsələlər üzrə maddi və prosesual hüquq normalarının tətbiqi məsələlərini həll etməlidir. Bu vəzifənin yerinə yetirilməməsi və ya natamam yerinə yetirilməsi nəticəsində

məhkəmənin iş üzrə çıxardığı yekun məhkəmə aktı əsaslı və qanuni hesab edilə bilməz.

Məhkəmə kollegiyası apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən hazırki iş üzrə qəbul edilmiş qərarı təhlil edib yuxarıda göstərilən işin hallarından və qanunvericiliyin tələblərindən, onlara verilmiş şərtlərdən və izahlardan çıxış edərək həmin qərarın əsaslandırılmış və qanuna müvafiq qaydada qəbul edilmiş qərar kimi qiymətləndirilməsini də mümkün bilməmişdir ona görə ki, hazırki iş üzrə həmin qərardan verilmiş kassasiya şikayətinin dəlillərinə uyğun olan eyni dəlillərlə verilmiş apellyasiya şikayətinə baxan apellyasiya instansiyası məhkəməsi məhkəmə istintaqı aparmadan, yəni heç bir sübut araşdırmadan qəbul etdiyi qərarla yalnız ümumi cümlələrlə bu dəlillərə cavab vermiş (baxmayaraq ki, bu dəlillər sübutların araşdırılması və sübut etməyə dair Nəsimi Rayon Məhkəməsi tərəfindən yol verilmiş pozuntularla bağlı olmuşdur), birinci instansiya məhkəməsində məhkəmə araşdırmasının yuxarıda şərh edilənlərə əsasən natamam aparılmasına baxmayaraq işə həmin məhkəmə tərəfindən tam, hərtərəfli və obyektiv baxılmasını qeyd etmiş, qərarın əsas hissəsini isə məhkum P.P.Qasımova CM-nin 221.3-cü maddəsi ilə təyin edilmiş cəzanı ağır hesab etdiyindən həmin cəzanın yüngülləşdirilməli olmasına həsr etmişdir. Hərçənd, apellyasiya şikayətində bununla bağlı hər hansı dəlil və tələb irəli sürülməmişdir.

Beləliklə, yuxarıda təsvir edilənlərdən görünən odur ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi zəruri olmasına baxmayaraq apellyasiya şikayətinin dəlillərini əsaslı şəkildə yoxlamaqdan, yəni bu dəlillərə cavab verilməsi, işə hərtərəfli, tam və obyektiv baxılması üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edə biləcək sübutların tədqiqindən və onların CPM-nin 143-146-cı maddələrinin tələblərinə müvafiq qaydada qiymətləndirilməsindən imtina etməklə CPM-nin 416.1.1 və 416.1.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş pozuntulara yol vermiş və bu pozuntular aradan qaldırılmadan P.P.Qasımovun törətdiyi cinayət əməllərinin hüquqi tövsif barədə qəti fikir yürütmək mümkün deyil.

Buna görə, məhkəmə kollegiyası müdafiəçi N.İ.Bağırovun kassasiya şikayətinin dəlillərinin bir hissəsi ilə razılaşıb həmin şikayətin qismən təmin edilməsini mümkün bilmiş və qəbul edilən saydığı dəlillərin apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının ləğv edilməsi üçün əsas olmasını qeyd etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası eyni zamanda vurğulayır ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi öz qərarı ilə P.P.Qasımova cəza təyin edilməsi məsələsinin həlli zamanı da maddi hüquq normalarının tələblərinin pozuntusuna yol vermişdir.

Belə ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 18 iyun 2020-ci il tarixli qərarından göründüyü kimi, məhkəmə CM-nin 127.2.3-cü maddəsi ilə təqsirli bilinərək 2 (iki) il 6 (altı) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş P.P.Qasımova onun təqsirli bilindiği CM-nin 221.3-cü maddəsi ilə təyin edilmiş 3 (üç) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasını ağır hesab edərək həmin cəzanın da müddətini 2 (iki) il 6 (altı) ayadək endirilməsi qərarına gəlmiş, bundan sonra isə birinci instansiya məhkəməsindən fərqli olaraq, cinayətlərin məcmusuna az ağır cinayətlərin daxil olmasını nəzərə alıb CM-nin 66.2-ci maddəsinə istinad etməklə ona qəti cəzanı təyin olunmuş cəzaları tam və ya qismən toplamaq yolu ilə deyil, az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu təyin edilməsi məqsədə uyğun bilmiş və ona qəti olaraq 2 (iki) il 6 (altı) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin etmişdir.

CM-nin 66.2-ci maddəsinin tələblərindən göründüyü kimi, cinayətlərin məcmusuna böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayətlər daxildir, az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə və ya təyin olunmuş cəzaları tamamilə və ya qismən toplamaq yolu ilə qəti cəza təyin edilir. Bu halda az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə təyin olunmuş qəti cəzanın müddəti və ya həcmi məcmuya daxil olan cinayətlərə görə ayrı-ayrılıqda təyin edilmiş cəzaların daha ağırından çox ola bilməz.

Cinayət qanununun bu normasının istər hərfi, istərsə də fəlsəfi mənasına əsasən cinayətlərin məcmusu üzrə qəti cəzanın az ciddi cəzanın daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu təyin

edilməsi hallarında məcmuya daxil olan cinayətlərə görə fərqli, yəni birinin həddinin (həcminin) az, digərinin isə çox olması, yaxud fərqli növdə cəzaların təyin edilməsi tələb olunur, çünki yalnız belə olduqda bir cəzanı (az ciddisini) digər cəza ilə (daha ciddi ilə) əhatə etmək mümkündür.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin gəldiyi nəticədən isə P.P.Qasımovun törətdiyi cinayətlərə görə eyni növdə və eyni müddətdə təyin olunmuş cəzalardan hansının az, hansının isə daha ciddi olmasını müəyyən etmək mümkün olmadığından qəti cəzanın da bu qaydada təyin olunmasını düzgün hesab etmək olmaz.

Buna görə, məhkəmə kollegiyası təhlil edilən məsələ ilə bağlı kassasiya protestinin dəlilləri ilə tam razılaşıaraq və apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən P.P.Qasımovun barəsində cəza tədbirinin seçilməsi zamanı CM-nin 66.2-ci maddəsinin tələblərinin pozulmasını qeyd edərək məhkəmə tərəfindən CPM-nin 416.1.21-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş pozunuya yol verildiyini qeyd edir və kassasiya protestinin təmin edilərək bu pozuntuya görə də 18 iyun 2020-ci il tarixli qərarının ləğv edilməli olması barədə nəticəyə gəlmişdir.

Beləliklə, məhkəmə kollegiyası müdafiəçinin kassasiya şikayətinin təmin edilməsi, kassasiya protestinin isə təmin edilməməsi, dövlət ittihamçısının isə kassasiya protestinin təmin edilməsi, əks tərəfin kassasiya müraciətinin isə təmin edilməməsi barədə çıxışlarını dinləyərək hesab etmişdir ki, kassasiya protesti tam, kassasiya şikayəti isə qismən təmin edilməklə P.P.Qasımovun CM-nin 127.2.3 və 221.3-cü maddələri ilə təqsirli bilinərək məhkum olunmasına dair cinayət işi üzrə Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 18 iyun 2020-ci il tarixli qərarı ləğv olunmalı və işin apellyasiya instansiyası məhkəməsində yenidən baxılması təyin edilməlidir.

*Müzəffər Ağazadə,
Azərbaycan Respublikasının
əməkdar hüquqşünası*

BU CƏZA NÖVLƏRİNİN CİNAYƏT QANUNUNDA SAXLANMASINA EHTİYAC VARMIMI?

Bəri başdan bildiririk ki, hazırki yazıda Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 45 və 52-ci maddələri ilə nəzərdə tutulan nəqliyyat vasitələrini idarəetmə hüququndan məhrum etmə və Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara məcburi çıxarma kimi əlavə cəza növlərindən söhbət gedəcəkdir.

Ölkəmizin cinayət qanunu olan Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində cinayət törətməkdə təqsirli bilinən şəxslər üçün cəmi 12 cəza növü nəzərdə tutulmuşdur ki, onlardan da yeddisi (ictimai işlər, islah işləri, hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma, azadlığın məhdudlaşdırılması, intizam xarakterli hərbi hissədə saxlama, müəyyən müddətdə azadlıqdan məhrumetmə və ömürlük azadlıqdan məhrumetmə) yalnız əsas cəza kimi, ikisi (cərimə, müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrumetmə) həm əsas, həm də əlavə cəza kimi, qalan üç növ cəza (xüsusi və ya hərbi rütbədən, fəxri addan, yaxud dövlət təltifindən məhrumetmə, nəqliyyat vasitələrini idarəetmə hüququndan məhrumetmə və Azərbaycan Respublikası hüdudlarından kənara məcburi çıxarma) isə yalnız əlavə cəza növü kimi tətbiq edilir.

Məhkəmə təcrübəsində cinayət qanununda sadalanan 12 cəza növündən 7-si, yəni cərimə, nəqliyyat vasitəsini idarəetmə hüququndan məhrumetmə, müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğulolma hüququndan məhrumetmə, islah işləri, azadlığın məhdudlaşdırılması, intizam xarakterli hərbi hissədə saxlama, müəyyən müddətə azadlıqdan məhrumetmə və ömürlük azadlıqdan məhrumetmə növündə cəzalar daha çox tətbiq edirlər. Qalan cəza növləri isə ya nadir hallarda tətbiq olunur, ya da ümumiyyətlə tətbiq olunmur. Bununla da axırıncılar cinayət qanununda öz varlıqlarını simvolik olaraq saxlayırlar.

Burada qeyd etmək yerinə düşər ki, Azərbaycan Respublikasının 1960-cı il Cinayət Məcəlləsində də cəza növlərinin müəyyən edilməsinə tətbiqi məsələləri eyni vəziyyətdədir. Həmin Məcəllədəki təxminən eyni sayda cəza növlərindən ikisi, yəni sürgün və köçürmə qismində cəza növləri məhkəmə təcrübəsində tətbiq olunmadığından elə Məcəllənin qüvvədə olduğu dövrdə (1992-ci ildə) qanundan xaric edildi, vəzifədən çıxarma qismində cəza növü isə təcrübədə tətbiq edilməsə də həmin Məcəllə 2000-ci ildə qüvvədən salınana kimi ölü maddə statusunda qanunda qalası oldu. Bu cəza ona görə tətbiq olunmurdu ki, vəzifəli şəxslər bir qayda olaraq cinayət məsuliyyətinə alınan vaxtdan vəzifədən kənarlaşdırılmış olurdular.

Fikrimizcə hazırda qüvvədə olan Cinayət Məcəlləsində də elə cəza növləri vardır ki, onların cəza növləri sırasında saxlanması zərurətdən irəli gəlməmişdir. Həmin cəza növlərinin qanundan çıxarılmalı olması ilə əlaqədar mülahizələrimizi oxucularla bölüşdürmək istəyirik.

Cinayət Məcəlləsinin 42.0.2-ci maddəsində əlavə cəza növü kimi müəyyən edilən, 45-ci maddəsində isə mahiyyəti açılan nəqliyyat vasitəsini idarəetmə hüququndan məhrumetmə cəzası yalnız avtomobil, tramvay (Azərbaycanda hazırda bu növ nəqliyyat vasitəsi olmasa da) və ya digər mexaniki nəqliyyat vasitəsinin istismarı qaydalarının pozulması zamanı qanunda göstərilən nəticələrin baş verməsi hallarında təqsirli şəxslər barəsində bir ildən beş ilə qədər müddətə təyin oluna bilər. Belə əlavə cəza növü CM-nin yalnız 4 maddəsinin sanksiyalarında (263,263-1,264 və 351-ci maddələr) nəzərdə tutulmuşdur. Dəmir yolu, su, hava nəqliyyatı və s. nəqliyyat vasitələrinin istismarı ilə bağlı cinayət tərkibli əməllər üçün isə əlavə cəza qismində digər (nəqliyyatın istismarı ilə əlaqəsi olmayan) cinayətlərin törədilməsi hallarında olduğu kimi müəyyən vəzifə tutma və müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrumetmə növündə əlavə cəza növü təyinoluna bilər. Yəni, CM-nin 263-cü

maddəsində sadalanan nəqliyyat vasitələri istisna olunmaqla digər hər hansı növ nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulması hallarında təqsirli şəxs nəqliyyat vasitəsini idarəetmə hüququndan məhrum etmə növündə əlavə cəza növünə məruz qala bilməz.

Çox güman ki, avtonəqliyyat cinayətlərinə görə təqsirli şəxslər üçün ayrıca növ əlavə cəza növü müəyyən edilməsi avtonəqliyyatla törədilən hadisələrin sayının çoxluğu ilə əlaqədardır. Fikrimizcə cəza növü müəyyən edilməsi ilə bağlı məsələdə belə yanaşma o qədər də uğurlu deyildir.

Cinayət Məcəlləsinin 45 və 46-cı maddələri ilə nəzərdə tutulan cəza növləri təhlil edildikdə aydın olur ki, bu cəza növləri mahiyyət etibarilə biri digərinin təkrarıdır. Daha doğrusu, 45-cimaddə ilə nəzərdə tutulan nəqliyyat vasitəsini idarəetmə hüququndan məhrum etmə cəzası 46-cı maddədə nəzərdə tutulan müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə cəzası ilə əhatə olunur. Belə ki, hər iki cəza növü təqsirkarın vəzifəsi və ya peşə fəaliyyəti ilə, konkret situasiyada səlahiyyətli orqanın müəyyən etdiyi qaydalara (blanket dispozisiya) riayət etməməsi, yaxud kifayət dərəcədə riayət etməməsi ilə əlaqədardır. Hər iki halda həmin cəza növləri bir ildən beş ilədək müddətə yalnız əlavə cəza kimi tətbiq olunur, hər iki halda cəza çəkmə müddəti hökmün qanuni qüvvəyə mindiyi andan hesablanır. Belə vəziyyətdə hesab edirik ki, avtonəqliyyat və analogi nəqliyyat vasitələrinin istismarı ilə bağlı cinayət əməlləri üstündə ayrıca cəza növü müəyyən edilməsinə ehtiyac olmamışdır və 45-ci maddə ilə nəzərdə tutulan cəza növü Məcəllədən çıxarılmalıdır.

Bu təkliflə əlaqədar opponentlərimiz deyə bilərlər ki, CM-nin 45-cimaddəsi ilə nəzərdə tutulan əlavə cəzanın müəyyən edilməsi avtonəqliyyat vasitələrinin istismarı ilə bağlı cinayət hadisələrinin sayının çoxluğu ilə əlaqədardır və belə hadisələrin sayının azaldılmasına yönəldilmişdir. Bu arqumentlə razılaşmaq çətindir. Çünki əvvəla, konkret əmələ görə cinayət məsuliyyəti və cəza müəyyən edilərkən bir meyar kimi hadisələrin sayı deyil, onların ictimai təhlükəlilik dərəcəsi əsas götürülür. Bundan əlavə digər kateqoriyadan olan şəxslərin, məsələn tibbi, yaxud pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olan şəxslərin peşə fəaliyyətləri ilə əlaqədar cinayət törətmələri hallarında zərərçəkmişlərə dəyən maddi, yaxud mənəvi zərərin nəticəsi bəzən avtonəqliyyat cinayətlərinin nəticələrindən daha ağır ola bilər. Buna baxmayaraq Cinayət Məcəlləsində həmin kateqoriyadan olan təqsirkarlara əlavə cəza qismində tibbi və ya pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə növündə ayrıca cəza növü nəzərdə tutulmamışdır. Nəhayət, məhkəmə sitatiskası göstərir ki, qanunda söhbət açdığımız əlavə cəza növünün müəyyən edilməsi heç də avtonəqliyyat cinayətlərinin sayının azalmasına gətirib çıxarmamışdır.

Məlumat üçün qeyd olunur ki, nə 2000-ci ilə qədər qüvvədə olan AR Cinayət Məcəlləsində, nə də Rusiya Federasiyasının əvvəlki və hazırkı cinayət məəcəllələrində nəqliyyat vasitələrini idarəetmə hüququndan məhrum etmə növündə əlavə cəza növü olmamışdır və yoxdur. Belə cəza növünün olmaması isə məhkəmə praktikasında heç vaxt problem yaratmamışdır. Elə təsəvvür yaranır ki, bu cəza növü cəzaların müxtəlifliyi və rəngarəngliyinə nəzəri cəlb etmək xatirinə qanuna daxil edilmişdir. Hesab edirik ki, CM-nin 46-cı maddəsi ilə nəzərdə tutulan müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə qismində əlavə cəza növü bütün növ nəqliyyat vasitəsinin, o cümlədən avtonəqliyyatın istismarı qaydalarının pozulması hallarında da tətbiq oluna bilər və CM-nin 42.0.2 və 45-ci maddələri ilə nəzərdə tutulan cəza növünü cinayət qanununda saxlamağa ehtiyac yoxdur.

Bu cəza növünün müəyyən edilməsinin zəruri olub-olmamasını araşdırmaq məqsədilə keçmiş sovet respublikalarından Rusiya Federasiyası, Ukrayna, Belarus, Gürcüstan, Latviya və Litvanın Cinayət Məcəllələrinə nəzər yetirməli olduq. Həmin ölkələrin heç birinin cinayət qanunlarında nəqliyyat vasitəsini idarəetmə hüququndan məhrum etmə növündə əlavə cəza nəzərdə tutulmasına təsadüf etmədik.

Cinayət qanununda saxlanmasına bizim fikrimizcə ehtiyac duyulmayan ikinci cəza növü CM-nin 42.0.9 və 52-ci maddələrində nəzərdə tutulan Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara məcburi çıxarma növündə əlavə cəzadır.

CM-nin 52-ci maddəsində göstərilir ki, Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara məcburi çıxarma cəzası bir ildən artıq müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilən əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə təyin edilir və onlar əsas cəza növünü çəkdikdən sonra icra edilir. Bir ildən artıq olmayan müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına və ya azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəzaya məhkum edilən əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə bu Məcəllənin 58.3-cü maddəsində göstərilmiş hallar nəzərə alınmaqla Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara məcburi çıxarma cəzası təyin edilə bilər.

Bu maddə ilə, habelə CM-nin 43-cü maddəsi ilə müəyyən olunan normalara görə Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara məcburi çıxarma qismində cəza növü yalnız əlavə cəza kimi tətbiq oluna bilər. Həm də əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə bir ildən artıq müddətə azadlıqdan məhrum etmə qismində cəza təyin edilərkən bu növ əlavə cəza imperativ, daha yüngül cəza təyin edilməsi hallarında isə dispoziitiv xarakter daşıyır. Yəni ikinci halda belə əlavə cəza təyin edilməsi məhkumun şəxsiyyətini xarakterizə edən, habelə törədilmiş cinayətin xarakteri, ictimai təhlükəlilik dərəcəsi, habelə cəzanı ağırlaşdıran halların olub-olmamasından asılıdır.

Bunlarla yanaşı, məhkəmə tərəfindən hətta ağır cinayət əməli törətməkdə təqsirli bilinən şəxsin əcnəbi, yaxud vətəndaşlığı olmayan şəxs olması faktı özlüyündə onun əsas cəza ilə yanaşı CM-nin 52-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan əlavə cəzaya da mütləq mənada məruz qalmasına əsas vermir. Qanunla həmin məhkumlara bu növ əlavə cəzanın verilməsini istisna edən xeyli sayda məhdudiyətlər müəyyən edilmişdir. CM-nin 52.2-ci maddəsinə görə əcnəbilərə və yavətəndaşlığı olmayan şəxslərə hansı növ cəza təyin olunmasından və müddətindən asılı olmayaraq Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara məcburi çıxarma növündə əlavə cəza aşağıdakılara tətbiq oluna bilər:

- barəsində ittiham hökmü qanuni qüvvəyə minənədək beş il Azərbaycan Respublikasının ərazisində daimi yaşayan şəxslərə;
- barəsində ittiham hökmü qanuni qüvvəyə minənədək Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı ilə nikahda olan şəxslərə;
- Azərbaycan Respublikasında doğulmuş şəxslərə;
- valideynlərindən biri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan şəxslərə;
- qaçqın statusuna malik olan və ya Azərbaycan Respublikası tərəfindən siyasi sığınacaq verilmiş şəxslərə;
- himayəsində Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan yetkinlik yaşına çatmayan uşağı, fəaliyyət qabiliyyəti olmayan və ya I qrup əlili olan şəxslərə;
- məcburi çıxarıldığı zaman gedəcəyi ölkədə işgəncəyə və ya təqibə məruz qala biləcəyinə ciddi əsaslar olduğu ehtimal edilən və ya məcburi çıxarılması milli təhlükəsizliyin təmin edilməsi mənafeyinə zidd olan şəxslərə.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara çıxarma növündə əlavə cəza Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin heç bir maddəsinin sanksiyasında nəzərdə tutulmamışdır. Yuxarıda qeyd etmişdik ki, CM-nin 52-ci maddəsinin mənasına görə haqqında söhbət gedən cəza növü bir ildən artıq müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilən əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər barəsində tətbiq edilə bilər və bu norma imperativ xarakter daşıyır. Belə olduqda aydın deyildir ki, maddənin sanksiyasında nəzərdə tutulmamışsa, ittiham hökmündə bu növ əlavə cəza hansı əsasla təyin oluna bilər? Çünki əlavə cəzanın imperativ norma olması hallarında bu hal maddənin sanksiyasında mütləq qaydada öz əksini tapmalıdır. Nəzərə alırıq ki, bir ildən artıq olmayan müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına və ya azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəzaya məhkum edilənlərə bu növ cəzanın verilməsi məhkəmənin mülahizəsinə buraxılmışdır.

Bu cəza növünün fərqləndirici xüsusiyyəti qanunda konkret cəza müddətinin son həddinin göstərilməməsidir. Halbuki CM-nin 42-ci maddəsində sadalanan cəza növlərinin az qala hamısı (cərimə, xüsusi və ya hərbi rütbədən, fəxri addan və dövlət təltifindən məhrum etmə cəzaları istisna olmaqla) üçün təyin olunması mümkün olan ilk və son hədd müəyyən edilmişdir.

CM-nin 52-ci maddəsinin ilkin redaksiyasına görə belə çıxırdı ki, Azərbaycan Respublikası ərazisində cinayət törətmiş şəxs CM-nin 52-ci maddəsinə istinad olunmaqla Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara məcburi çıxartma növün də əlavə cəzaya da məruz qaldıqda o, ölkəmizə yenidən gəlmək hüququnu birdəfəlik itirirdi. (Yaxın qohumları Azərbaycanda daimi yaşasa da). Belə məhdudiyətin müəyyən edilməsi isə Azərbaycanın qoşulduğu beynəlxalq müqavilələrin tələbini ödəmirdi. Qanunverici orqan görünür bu səbəbdən də 03.12.2013-cü il tarixli Qanunla Məcəlləyə aşağıdakı məzmununda 52.1-1-ci maddə əlavə etmişdir:

52.1-1. Barəsində Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara məcburi çıxarma cəzası tətbiq edilmiş şəxsin Azərbaycan Respublikasına gəlmək hüququ onun məhkumluğu ödənilənədək və ya götürülənədək məhdudlaşdırılır.

Əlbəttə Məcəlləyə əlavə edilən bu norma problemi müəyyən dərəcədə yumşaltmış oldu. Məhkumluğun ödənilməsi məsələsi CM-nin 83-cü maddəsi ilə müəyyən edilən normalarla həll

ediləcəkdir. Məhkumluğun götürülməsi məsələsinin prosessual həlli isə hazırda da məhkəmə işçiləri üçün qaranlıqdır. Belə ərizələrə hansı ölkənin məhkəmələrində baxılmalıdır. Azərbaycan məhkəməsində baxılacaqsaməhkəməyə islah olunduğunu sübut edəsi hansı sənədləri təqdim etməlidir? Azərbaycana girişi qadağan edilən məhkum məhkəmə iclasında iştirak etmək üçün ölkəyə məhkəmə dəvəti ilə buraxıla bilərmi? İşə məhkumun yaşadığı ölkənin qanunları ilə baxılacaqsaməhkəmənin cinayət və cinayət-prosessual qanunvericiliyində məhkumluğun vaxtından əvvəl onun üzərindən götürülməsi institutu varmı? (bizim CM-nin 83.5-ci maddəsinə bənzər).

Qeyd edildiyi kimi cinayət qanununda (CM-nin 52-ci maddəsi) Azərbaycan Respublikası ərazisində cinayət əməli törədən əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin cəzalarını çəkib qurtarıqdan sonra ölkə hüdudlarından kənara məcburi çıxarma halları ilə bağlı xeyli məhdudiyətlər müəyyənləşdirilmişdir. Görünür elə bu səbəbdən də məhkəmə praktikasında həmin kateqoriyadan olan məhkumlara deportasiya növündə əlavə cəzanın təyin edilməsi halları yoxdur, yaxud yox dərəcəsinədir.

Xatırlamaq yerinə düşər ki, əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında daimi yaşamasının yasaqlanması barədə norma İnzibati Xətalər Məcəlləsində də mövcuddur. (İXM-nin 339-cumaddəsi). Müəyyən mənada ölkəmizin miqrasiya qanunvericiliyi, habelə “Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi vəziyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının 13.03.1996-cı il tarixli Qanunu da belə məsələlərdən bəhs edir. Bunları qeyd etməkdə məqsədimiz ölkədə daimi yaşamaq hüququ olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikası hüdudlarından kənara məcburi çıxarması üçün ölkədə hüquqi bazanın olmasına diqqətli cəlb etməkdən ibarətdir. Onu da nəzərə çatdırırıq ki, yuxarıda adlarını çəkdiyimiz keçmiş Sovet Respublikalarından Latviya Respublikası istisna olunmaqla qalan respublikaların heç birinin cinayət qanunlarında ölkə hüdudlarından kənara məcburi çıxarma növündə əlavə cəza nəzərdə tutulmamışdır.

Bütün yuxarıda sadaladığımız səbəblərə görə hesab edirik ki, faktiki olaraq məhkəmə təcrübəsində tətbiq olunmayan, əlavə cəza növü kimi CM-nin 42.0.9 və 52-ci maddələrində nəzərdə tutulan Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara məcburi çıxarma növündə cəzanın cinayət qanunundan çıxarılması məqsədə uyğun olardı.

Bu məsələ ilə bağlı diskussiyalar da haqqında söhbət gedən cəza növünün saxlanması müdafiə edən bəzi hüquqşünaslar öz fikirlərini bununla əsaslandırırırlar ki, cəza növlərinin çoxluğu qanunun sanballı olmasına mənfi təsir edə bilməz. Digər tərəfdən bu hal cəza təyini zamanı məhkəmələrin seçim imkanını genişləndirir. Hər halda həmin normanın saxlanması praktikada məhkəmələr üçün hər hansı problem yaratmır.

Qanun yaradıcılığına belə yanaşma bu konkretholda elə də uğurlu deyildir. Belə ki, qanun normaları təkcə onların məzmunu ilə deyil, daha çox konkretliyi, lakonikliyi ilə gözdədir. Əgər qanunla müəyyən edilmiş norma praktikada tətbiq edilmədən və yalnız say, yaxud genişlik xatirinə mövcuddursa, onu saxlamağın mənası da yoxdur.

Məlumat üçün qeyd edirik ki, Cinayət Məcəlləsində əvvəllər əlavə cəza növü kimi əmlak müsadirəsi də nəzərdə tutulurdu. Əmlak müsadirəsi ilə bağlı normalarda ziddiyyət və anlaşılmaqlıq olması səbəbindən biz həmin normaların, ümumiyyətlə qanundan çıxarılmalı olması barədə mətbuatda üç dəfə çıxış etməli olduq. Elə o vaxt da hüquqşünaslardan bir qrupu həmin cəza növünün qanundan çıxarılacağı təqdirdə təcrübədə problemlər yaradılacağından ehtiyat edirdilər. Əmlak müsadirəsindən bəhs edən CM-nin 42.0.8 və 51-ci maddələri 07.03.2012-ci il tarixli Qanunla Məcəllədən çıxarılsa da bu günə qədər məhkəmə təcrübəsində həmin cəza növü ilə bağlı hər hansı problem meydana çıxmamışdır. Güman edirik ki, Cinayət Məcəlləsindən nəqliyyat vasitəsinin idarəetmə hüququndan məhrum etmə növündə cəzadan bəhs edən 42.0.2 və 45-ci maddələrinin, eləcə də Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara məcburi çıxarma növündə cəzadan bəhs edən 42.0.9 və 51-ci maddələrin xaric edilməsi də praktikada hər hansı problem yaratmayacaqdır.

BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏR,
GÖRÜŞLƏR VƏ QƏBULLAR

Ali Məhkəmə və Vəkillər Kollegiyası arasında “Hakim və vəkil, prosesual və qeyri-prosesual münasibətlər” mövzusunda onlayn dəyirmi masa keçirilmişdir.

Martın 12-də Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin və Vəkillər Kollegiyasının birgə təşkilatçılığı ilə “Hakim və vəkil, prosesual və qeyri-prosesual münasibətlər” mövzusunda videokonfrans formatında dəyirmi masa keçirilmişdir.

Ali Məhkəmənin sədr müavini, Vəkillər Kollegiyasının sədri, Ali Məhkəmənin kollegiya sədrləri və 30-dan artıq vəkilin iştirak etdiyi dəyirmi masada hakimlər və vəkillər arasında qarşılıqlı prosesual münasibətlər, bu sahədə rast gəlinən problemlər geniş təhlil olunmuşdur.

Ali Məhkəmənin sədr müavini Çingiz Əsgərov videokonfransı giriş sözü ilə açmış, “Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 3 aprel tarixli Fərmanından irəli gələn tələblərin icrası ilə əlaqədar ötən il ölkəmizdə məhkəmə-hüquq sistemində aparılan mütərəqqi islahatlar, yenilənmə tədbirləri haqqında danışmış və məhkəmə-hüquq sisteminin daha da təkmilləşdirilməsi yönündə görülən işləri müsbət dəyərləndirmişdir. Eyni zamanda, qeyd etmişdir ki, Fərmana uyğun olaraq mühüm qanunlar qəbul edilmiş, o cümlədən cəza siyasəti humanistləşdirilmiş, karantin şəraitində elektron xidmətlərin göstərilməsi və məhkəmə proseslərində müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının və elektron idarəetmənin tətbiqi genişləndirilmişdir.

Ali Məhkəmənin sədr müavini, həmçinin, hazırda təcrübədə rastlaşılan hakim-vəkil münasibətlərinin etik tərəflərinə də toxunmuş və Fərmanın icrası üçün bunun xüsusi əhəmiyyətini vurğulamışdır.

Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirov “Azərbaycan Respublikasında vəkilliyin inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 fevral 2018-ci il tarixli Sərəncamına əsasən vəkillikdə vahid elektron informasiya sisteminin təşkili və bu sistemin “Elektron məhkəmə” informasiya sisteminə inteqrasiyası istiqamətində görülən tədbirlərlə bağlı məlumat vermişdir.

Daha sonra, mülki işlər üzrə dövlət hesabına hüquqi yardım sahəsində mövcud olan problemlər barədə təkliflər vermiş, o cümlədən hakimlər və vəkillər arasında qeyri-prosessual münasibətlərin qarşısının alınması sahəsində görülən işlər və gələcəkdə bu sahədə planlaşdırılan ciddi tədbirlər barədə məlumat vermişdir.

Bundan başqa isə, tədbirdən öncəki günlərdə vəkillər arasında həyata keçirilmiş sorğu əsasında qeyd və təkliflər məcmuə halında toplanmış, Anar Bağirov tərəfindən videokonfransda səsəndirilmiş və vəkillərin fəaliyyətlərində üzləşdiyi bəzi problemlərdən danışılmışdır.

Tədbirdə Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyasının sədri Sənan Hacıyevın “Hakimlər və vəkillər arasında münasibətlərin prosessual və etik aspektləri – hakim baxışı” və Vəkillərin İntizam Komissiyasının sədri Şahmar Məmmədovun “Hakimlər və vəkillər arasında münasibətlərin prosessual və etik aspektləri – vəkil baxışı” mövzularında çıxışları dinlənilmişdir.

Videokonfransda hakim-vəkil münasibətləri fonunda qarşılıqlı maraq doğuran problemlər ətrafında faydalı fikir mübadiləsi aparılmışdır.

**Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin mətbəəsində yığılaraq
29 aprel 2021-ci il tarixdə 52 səhifə həcmində çap olunmuşdur.**

Tirajı 1000 ədəd

**Ünvan: Bakı şəhəri, Xətai rayonu,
Yusif Səfərov küç.26, 1193-cü məhəllə
Tel: 489-07-07 (daxili nömrə 18-280)**